Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů

Diplomová práce

2019 **Bc. Marianna Švecová**

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů, Vysoká škola ekonomická v Praze

Studijní obor: Mezinárodní obchod

„Women empowerment“ v kontexte ekonomického rozvoja: Prípadové štúdie Namíbie a Demokratickej republiky Kongo

Autorka diplomovej práce: Bc. Marianna Švecová

Vedúci diplomovej práce: Ing. Jiří Sejkora, Phd.

Prehlásenie

Diplomovú prácu „Women empowerment“ v kontexte ekonomického rozvoja: Prípadové štúdie Namíbie a Demokratickej republiky Kongo som vypracovala samostatne, s využitím literatúry a informácií, na ktoré sa odkazujem.

V Prahe 4. 12. 2019 Podpis

Poďakovanie

Na tomto mieste by som rada poďakovala vedúcemu mojej diplomovej práce Ing. Jiřímu Sejkorovi za čas strávený pri konzultáciách práce, cenné rady a pripomienky. Tiež by som sa rada poďakovala mojej rodine za podporu pri štúdiu.

Obsah

Zoznam tabuliek a príloh i

Zoznam skratiek ii

Úvod 1

1 Women empowerment a ekonomický rozvoj 4

1.1 Definícia pojmov 4

1.2 Meranie women empowerment a ekonomického rozvoja 9

1.3 Vzťah medzi women empowerment a ekonomickým rozvojom 16

1.4 Inštitúcie ovplyvňujúce women empowerment 24

2 Prípadové štúdie Namíbie a Demokratickej republiky Kongo 31

2.1. Popis dát a metódy ich vyhodnocovania 31

2.2 Základná charakteristika vybraných krajín 34

2.3 Porovnanie krajín na základe piateho z Cieľov udržateľného rozvoja 37

2.4 Záverečná syntéza 64

Záver 69

Zoznam použitej literatúry 72

Prílohy 85

Zoznam tabuliek a príloh

Tabuľka č. 1: Poradie afrických krajín na základe vybraných ukazovateľov rodovej rovnosti v rámci Cieľov udržateľného rozvoja Organizácie spojených národov

Tabuľka č. 2: Dimenzie a indikátory Indexu ľudského rozvoja Organizácie spojených národov

Tabuľka č. 3: Dimenzie a indikátory Multidimenzionálneho indexu chudoby Organizácie spojených národov

Príloha č. 1: Podrobný prehľad indikátorov pozorovaných v rámci cieľa č. 5 Cieľov udržateľného rozvoja Organizácie spojených národov

Zoznam skratiek

CEDAW – Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women

DR Kongo – Demokratická republika Kongo

HDI – Human Development Index

HND – hrubý národný dôchodok

OSN – Organizácia spojených národov

PCA – Principal Component Analysis

PPP – Purchasing Power Parity / v parite kúpnej sily

SDG – Sustainable Development Goals

SWAPO - South-West Africa People's Organisation

UNICEF - United Nations International Children´s Emergency Fund

USD – United States Dollar

Úvod

Problematikou ekonomického rozvoja krajín, v ktorých stále žije mnoho obyvateľov pod hranicou chudoby, či bez zabezpečenia základných potrieb, sa v súčasnosti zaoberá niekoľko medzinárodných organizácií. Za jednu z najvýznamnejších iniciatív môžeme považovať tzv. Ciele udržateľného rozvoja Organizácie spojených národov, ktoré medzi rokmi 2015 až 2030 sledujú indikátory jednotlivých dimenzií rozvoja a ich napĺňania. Piaty z Cieľov udržateľného sa venuje odstráneniu rodových nerovností a posilneniu postavenia žien a dievčat na celom svete, pričom jeho napĺňanie sa v rámci regiónov i jednotlivých krajín do veľkej miery líši. V mnohých rozvojových krajinách naďalej existujú veľké nerovnosti a rôzne formy diskriminácie voči ženám zapríčinené mnohými faktormi a inštitúciami, ktoré sa v závislosti od historického vývoja, či súčasnej situácie štátov môžu líšiť. Women empowerment, resp. posilňovanie postavenia žien je dnes diskutovanou tematikou v spojení jeho vzťahu s ekonomickým rozvojom a role, ktorú v ňom môže zohrať. V súčasnosti sa preto na problematiku women empowerment, odstraňovania rodových nerovností a ich ekonomickej dimenzie kladie čoraz väčší dôraz, keďže tento aspekt je mnohými medzinárodnými organizáciami, či autormi zaoberajúcimi sa rozvojovou problematikou vnímaný ako jeden z kľúčových, ktorý môže rozvoj ovplyvniť, a to pozitívne i negatívne. Pri sledovaní dosahovania cieľa stanoveného OSN je preto dôležité skúmať inštitúcie, ktoré na women empowerment vplývajú, rozdiely v ich fungovaní v jednotlivých štátoch a následne analyzovať, akú rolu má tento proces v ekonomickom rozvoji.

Cieľom práce je zhodnotiť problematiku procesu women empowerment a vzájomného vzťahu medzi ním a ekonomickým rozvojom a pomocou porovnania vybraných krajín poukázať na inštitúcie, ktoré ho podporujú, či ho naopak brzdia. Pre toto porovnanie boli na základe analýzy dát meraných pre pozorovanie dosahovania Cieľov udržateľného rozvoja vybrané štáty Namíbia a Demokratická republika Kongo (ďalej DR Kongo) ako najpokročilejší, resp. najmenej pokročilý štát v dosahovaní rodovej rovnosti spomedzi vybraných krajín. Pre možnosť vzájomného porovnania boli do analýzy zaradené štáty Afriky, ktoré mali v databáze dostupné údaje pre najmenej päť z vybraných indikátorov (pre detailnejší popis výberu krajín pre prípadovú štúdiu viď podkapitola 2.1.).

Práca je delená do dvoch hlavných kapitol a v rámci nich niekoľkých podkapitol. Prvá z nich sa venuje predstaveniu pojmov women empowerment a ekonomický rozvoj, problematike merania týchto konceptov a napokon ich vzájomného vzťahu a dopadov.

V závere kapitoly sú predstavené jednotlivé inštitúcie ovplyvňujúce možnosti women empowerment v rozvojovom svete. Druhá kapitola predstavuje prípadové štúdie dvoch vybraných krajín – DR Kongo a Namíbie a ich porovnanie z hľadiska inštitúcií podporujúcich, či znemožňujúcich women empowerment na základe ukazovateľov predstavených v rámci iniciatívy Ciele udržateľného rozvoja. Záver kapitoly je venovaný syntéze porovnania týchto krajín z hľadiska women empowerment a s ním súvisiaceho ekonomického rozvoja a možného odporučenia pre ďalšie smerovanie v tejto problematike.

V práci sú využité metódy analýzy, komparácie a prípadových štúdií, ktoré sa zameriavajú na konkrétne aspekty posilňovania postavenia žien vo vybraných štátoch. Porovnávané sú štáty Demokratická republika Kongo a Namíbia, a to na základe indikátorov a inštitúcií týkajúcich sa rôznych dimenzií procesu women empowerment. Porovnanie je radené do častí podľa pod-cieľov 5.1 až 5.C piateho z Cieľov udržateľného rozvoja, kde je pri každom z nich analýza inštitúcií, ktorých sa daný pod-cieľ týka. Empirická časť obsahuje stručné predstavenie historického vývoja vybraných krajín, analýza sa však zameriava na najmä súčasnú situáciu, resp. vzhľadom na dostupnosť dát a informácií na stav v Namíbii približne od roku 1990, kedy štát získal nezávislosť a na stav v DR Kongo približne od prepuknutia konžských vojen v 90. rokoch 20. storočia.

Pre získavanie informácií boli použité rôzne zdroje, spravidla dostupné na internete, a to v angličtine, či v prípade DR Kongo i vo francúzštine. V prvom rade ide o dáta získavané z databáz a správ Organizácie spojených národov, Svetovej banky a ďalších medzinárodných organizácií, ďalej ústavu a zákony sledovaných krajín. Ďalšiu časť zdrojov tvoria akademické články rôznych autorov zaoberajúcich sa rozvojovou problematikou. V prvej časti práce boli pre definíciu analýzu vzťahu medzi procesmi women empowerment oporou články autorky Esther Duflo „*Women Empowerment and Economic Development*“, autorky Rekhy Mehra s obdobným názvom „*Women, Empowerment, and Economic Development*“ a publikácia autorov Todaro a Smith s názvom „*Economic Development*“. Koncept ekonomického rozvoja sa opiera o definíciu autora Amartya Sena s názvom „*Development as Freedom*“. V prípadových štúdiách pochádzajú informácie najmä zo správ a analýz medzinárodných organizácií, ministerstiev vybraných štátov a v malej miere i neziskových organizácií zaoberajúcich sa jednotlivými dimenziami rozvoja, keďže špecifické informácie o týchto štátoch neboli vo viacerých prípadoch dostupné. Dostupnosť zdrojov bola tiež limitovaná problematickým zberom dát v rozvojových krajinách, z čoho plynuli rozdiely v údajoch na základe rokov ich zverejnenia

a teda zdroje nemuseli zachytávať vývoj v posledných období. Druhým aspektom sú rozdielne metodiky používané v krajinách, možný nesúlad oficiálnych stanovísk vládnych dokumentov so správami od externých pozorovateľov a tým nemožnosť presného porovnania krajín a ich inštitúcií.

Práca obsahuje niekoľko hlavných pojmov, ako sú women empowerment, ekonomický rozvoj a inštitúcie, ktoré sú v rámci prvej kapitoly podrobne definované. Women empowerment v práci chápeme ako dlhodobý proces, pri ktorom získavajú ženy moc, kontrolu nad vlastnými rozhodnutiami, zastúpenie v domácnosti i v spoločnosti, čo pomáha k zlepšovaniu ich vlastného povedomia a vedie k dosiahnutiu rodovej rovnosti. Pojem je pre jeho lepšie vyjadrenie používaný v angličtine, v ktorej súčasne implikuje proces zlepšovania a získavania moci v rôznych dimenziách. Zároveň je v práci chápaný i ako proces, pri ktorom dochádza k odstraňovaniu rodových nerovností. Ekonomický rozvoj je v práci nahrádzaný i pojmom ľudský rozvoj a je chápaný jednak v rovine zlepšovania ukazovateľov indexu ľudského rozvoja a multidimenzionálneho indexu chudoby, a zároveň v rovine definície autora Amartya Sena ako proces rozširovania jednotlivých slobôd, ktoré ľudia majú a zároveň odstraňovania faktorov, ktoré týmto slobodám bránia. Pojem inštitúcie je napokon chápaný ako ľuďmi vytvorené pravidlá a obmedzenia, ktoré určujú sociálne interakcie v rôznych dimenziách, pričom pod neho spadajú oboje formálne i neformálne inštitúcie.

1 Women empowerment a ekonomický rozvoj

1.1 Definícia pojmov

Women empowerment, vo voľnom preklade posilňovanie postavenia žien v spoločnosti, je v súčasnosti jedným z kľúčových pojmov v problematike dosahovania rodovej rovnosti a celkového ekonomického rozvoja krajín s nízkym a stredným príjmom, avšak jeho definícia ostáva stále nejednotná a veľmi široká. Koncept je medzinárodnými organizáciami, či autormi akademických článkov vnímaný na základe rôznych kritérií, môžeme však definovať hlavné piliere, na ktorých je postavený.

Jednou z najviac angažovaných medzinárodných organizácií v problematike women empowerment je Organizácia spojených národov (ďalej OSN), ktorá zahŕňa túto agendu v niekoľkých iniciatívach, ako napríklad OSN pre rodovú rovnosť a posilnenie postavenia žien (známe pod názvom *UN Women*), či Ciele udržateľného rozvoja, kde je jej venovaný piaty cieľ – Rodová rovnosť a posilnenie postavenia všetkých dievčat a žien. OSN definuje tento pojem ako „*získavanie moci a kontroly nad vlastným životom, čo zahrňuje získavanie povedomia, získavanie sebavedomia, rozširovanie možností a lepší prístup k zdrojom, kontroly nad nimi a činy vedúce k zmene štruktúr a inštitúcií, ktoré podporujú genderovú diskrimináciu a nerovnosť*“[1]. Môžeme tak vidieť, že pojem je pomerne široko definovaný a okrem zmien prichádzajúcich zvonku, ktoré zahŕňajú prispôsobovanie inštitúcii v krajine, sa týka i vývoja samotného vnímania žien a ich pocite o sebe samých.

Pojem je podobne definovaný i Európskym inštitútom pre rodovú rovnosť (*European Institute for Gender Equality*), ktorý women empowerment chápe ako „*proces, ktorým ženy získavajú moc a kontrolu nad vlastným životom a nadobudnú schopnosť robiť strategické rozhodnutia*“.[2] Tento proces je postavený na piatich pilieroch: vnímanie vlastnej hodnoty, právo rozhodovať, právo mať prístup ku zdrojom a možnostiam rozvoja, právo kontroly nad vlastným životom doma i mimo domácnosti a možnosť ovplyvňovať zmenu v spoločnosti v sociálnej a ekonomickej rovine na národnej i medzinárodnej úrovni.[3]

Napokon spomedzi organizácií podporujúcich posilňovanie postavenia žien môžeme spomenúť definíciu od *Overseas Development Institute*, neziskovej organizácie, ktorá sa

[1] United Nations, “Gender Statistics Manual“. Dostupné na: https://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Glossary.ashx [online], prevzaté 12. 9. 2019.
[2] European Institute for Gender Equality, „Empowerment of women“. Dostupné na: https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1102 [online], prevzaté 12. 9. 2019.
[3] European Institute for Gender Equality, „Empowerment of women“.

danej problematike venuje v rámci projektu *Development Progress*. Women empowerment definuje ako „*proces osobnej a sociálnej zmeny, skrz ktorú môžu ženy získať moc, možnosť výberu a kontroly nad svojím životom*“[4], pričom v ňom zdôrazňujú rolu žien, ktoré by samy mali byť aktérmi tejto zmeny.

Ďalej sa môžeme pozrieť na definície v literatúre zaoberajúcej sa posilňovaním postavenia žien, jeho definícii a význame, kde autori zdôrazňujú nejednotnosť a vplyv voľby kritérií, na ktorých sa women empowerment pozoruje. Autori Sharaunga, Mudhara a Bogale napríklad poukazujú, že väčšina prác používa v rámci women empowerment pojmy „*možnosť výberu, moc, príležitosti, kontrola a zastúpenie*“, pričom vyzdvihujú fakt, že ide o multidimenzionálny pojem, preto výsledky pozorovania zlepšovania postavenia žien spoločnosti do veľkej miery závisí na výbere kritérií a metodológie.[5] Mnohí autori ako napr. Trommlerová a kol. taktiež poukazujú na fakt, že ide dlhodobý o proces, pri ktorom „*marginalizovaná, alebo relatívne slabšia skupina zlepšuje svoje postavenie*“[6]. Napriek spoločným bodom však pojmu women empowerment chýba jednotná koncepcia a spôsob merania, čo komplikuje možnosti vyhodnotenia jeho zlepšovania.

Chýbajúca koncepcia pojmu women empowerment spôsobuje, že autori sa rozchádzajú v myšlienke, čo je jeho samotným cieľom, resp. aký je želaný výsledok tohto procesu. Ako poukazujú autori Gram, Morrison a Skordis-Worral, i samotný piaty cieľ z tzv. Cieľov udržateľného rozvoja pod záštitou OSN je definovaný normatívne, ako dosiahnutie rodovej rovnosti vo svete do roku 2030, avšak v mnohých prípadoch nie je možné z tohto procesu pri meraní zanedbať hodnoty a zvyky prevládajúce v danej spoločnosti a rôzne interpretácie, ktoré objektívne meranie komplikujú.[7] Vysvetlenie podávajú na ilustračnom príklade novomanželského páru snažiacom sa o dieťa; žena chce dokončiť štúdium a získať prácu, avšak sa obáva, či bude môcť dieťaťu venovať dostatok času, muž jej však dáva možnosť ostať doma pri plnej starostlivosti o dieťa. Autori vysvetľujú, že na základe hodnôt

[4] Overseas Development Institute, „Progress on women´s empowerment: From technical fixes to political action“. Dostupné na: https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9282.pdf [online], prevzaté 19. 9. 2019.
[5] Bogale, A., Mudhara a M., Sharaunga, S., „Conceptualisation and Measurement of Women's Empowerment Revisited“, *Journal of Human Development and Capabilities*, vol. 20, n. 1 (2019) s. 2. Dostupné na: https://doi.org/10.1080/19452829.2018.1546280 [online], prevzaté 19. 9. 2019.
[6] Trommlerová, S. K., Klasen, S. a Lessmann, O., „Determinants of Empowerment in a Capability Based Poverty Approach: Evidence from the Gambia“, *World Development*, vol. 66 (2015) s. 3. Dostupné na: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Feature%20Story/Africa/afr-sofia-karina-trommlerova.pdf [online], prevzaté 19. 9. 2019.
[7] Gram, L., Morrison, J. a Skordis-Worral, J., „Organising Concepts of ‚Women's Empowerment' for Measurement: A Typology“, *Social Indicators Research*, vol. 143 (2019) s. 1350. Dostupné na: https://doi.org/10.1007/s11205-018-2012-2 [online], prevzaté 19. 9. 2019.

v danej spoločnosti môže byť tento príklad na jednej strane vnímaný kladne vo vzťahu k zlepšeniu postavenia žien, keďže v prípade plnej starostlivosti o dieťa doma žene odpadá nutnosť venovať sa dieťaťu i škole v prostredí s nízkym príjmom. Na druhú stranu je prístup paternalistický, keďže by znamenal ponechanie prístupu k finančným a materiálnym zdrojom len v kontrole manžela.[8] Pri hodnotení posilňovania postavenia žien je preto možné predpokladať určitú formu subjektivity, ktorú autori môžu vyjadrovať na základe výberu kritérií, či posudzovania jednotlivých konkrétnych príkladov.

Autori tiež poukazujú na problematiku koncepcie pojmu women empowerment súvisiacu s jeho multidimenzionálnym charakterom. Posudzovanie, či meranie jeho zvyšovania je limitované skutočnosťou, že „*ženy posilnené v jednej oblasti nie sú nutne posilnené v inej*“[9], resp. nie vždy sú všetky dimenzie women empowerment uspokojené rovnako, čo môže pri vyhodnocovaní zmien konečný výstup do veľkej miery ovplyvniť. Príklad môžeme uviesť na dvoch z možných kritérií pre zvyšovanie women empowerment - napr. v štáte, v ktorom je vysoké zastúpenie žien v parlamente, môže byť zároveň vysoký podiel žien, ktoré nemajú prístup k formálnym finančným službám, je preto otázne ako pristupovať k vývoju women empowerment a hodnoteniu jeho zvyšovania.

Môžeme tak pozorovať, že women empowerment je pre väčšinu autorov, či medzinárodných organizácií spojený so získavaním moci, možností výberu, kontroly a zastúpenia v spoločnosti. Ide však o multidimenzionálny pojem, preto jeho pozorovanie je ovplyvnené výberom ukazovateľov, ktoré autori sledujú. Pojmu tiež chýba jednotná konceptualizácia, pre potreby tejto práce však budeme pracovať s pojmom ako s dlhodobým procesom, pri ktorom získavajú ženy moc, kontrolu nad vlastnými rozhodnutiami, zastúpenie v domácnosti i v spoločnosti, čo pomáha k zlepšovaniu ich vlastného povedomia a vedie k dosiahnutiu rodovej rovnosti.

Omnoho širší a komplexnejší pojem, s ktorým súvisí i posilňovanie postavenia žien, či iných znevýhodnených osôb v spoločnosti je termín **ekonomický rozvoj**. Vzhľadom na jeho rozsah taktiež neexistuje jednotná, ustálená definícia, je však možné vybrať charakteristiky, ktoré sa v prácach autorov, či v definíciách medzinárodných organizácii vyskytujú najčastejšie.

[8] Gram, L., Morrison, J. a Skordis-Worral, J., „Organising Concepts of ‚Women's Empowerment' for Measurement: A Typology“, s. 1351.
[9] Bogale, A., Mudhara a M., Sharaunga, S., „Conceptualisation and Measurement of Women's Empowerment Revisited“, s. 4.

Ekonomický rozvoj býva často vymedzovaný na základe porovnania s pojmom ekonomický rast, s ktorým býva mnohokrát nesprávne stotožňovaný. Zatiaľ čo ekonomický rast znamená zjednodušene rast hrubého domáceho produktu v ekonomike, ekonomický rozvoj zachytáva i ďalšie kritériá a berie do úvahy taktiež kvalitu života v spoločnosti. Hrubý domáci produkt, ako agregátne kritérium zahŕňajúce hodnotu tovaru a služieb vyrobených v jednej ekonomike počas určitého času, neuvažuje o pozitívnych, či negatívnych efektoch, ktoré jeho produkcia môže vyvolať. Hoci v minulosti bolo práve zvyšovanie hrubého domáceho produktu považované za dosahovanie ekonomického rozvoja, v súčasnosti je preto preferovaný prístup hodnotenia ekonomického rozvoja berúc do úvahy i faktory zvyšovania životnej úrovne na určitom území.[10] V literatúre i v terminológii používanej medzinárodnými organizáciami preto býva miesto pojmu ekonomický rozvoj často využívaný pojem ľudský rozvoj, ktorý evokuje i jeho vplyv na zlepšovanie životných podmienok obyvateľstva.

Autori Todaro a Smith preto uvažujú o ekonomickom rozvoji ako o „*multidimenzionálnom procese zahŕňajúcom významné zmeny v spoločenských štruktúrach, postojoch, národných inštitúciách, či urýchlenie ekonomického rastu, znižovanie nerovností a odstraňovanie chudoby*“[11]. Vidíme tak, že vo svojej definícii uvažujú o viacerých dimenziách, ktoré treba pri jeho hodnotení brať do úvahy, a tiež o ňom uvažujú ako o procese, pričom jeho finálny želaný stav nie je jasne definovaný. Podobne k nemu pristupujú i autori Sarvalingam a Sivakumar, ktorí o ekonomickom rozvoji vravia ako o komplexnom procese, pri ktorom dochádza ku kvantitatívnym, kvalitatívnym, štrukturálnym a inštitucionálnym zmenám, týkajúcich sa vzdelania, zdravia, rodovej rovnosti a kvality života.[12] Na súvislosť s ekonomickým rastom ďalej poukazoval napríklad autor Sears, ktorý rozvoj v roku 1969 definoval ako „*znižovanie a odstraňovanie chudoby, nerovností a nezamestnanosti pri súčasnom ekonomickom raste*“[13]. Dôraz na ekonomický rast ako podstatu ekonomického rozvoja napokon dáva i Svetová banka, ktorá rozvoj

[10] Harvard Business Review, „GDP Is Not a Measure of Human Well-Being“. Dostupné na: https://hbr.org/2019/10/gdp-is-not-a-measure-of-human-well-being [online], prevzaté 12. 10. 2019.
[11] Todaro, M. P., Smith, S. C., *Economic development*. (Boston: Pearson Addison Wesley, 2009) s. 18.
[12] Sarvalingam, A. a Sivakumar, M., „Human Development Measurement: A broader approach in India“, MPRA Paper n. 22505 (2010) s. 2. Dostupné na: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/22505/1/MPRA_paper_22505.pdf [online], prevzaté 12. 10. 2019.
[13] Seers, D., “The Meaning of Development”, *International Development Review*, vol. 11, č. 4 (1969). Dostupné na: https://www.ids.ac.uk/files/dmfile/themeaningofdevelopment.pdf [online], prevzaté 12. 10. 2019.

definuje ako „*kvalitatívne zmeny a reštrukturalizácia ekonomiky štátu v spojení so sociálnym a technologickým pokrokom*“[14].

Čo sa týka zamerania sa na ľudské faktory v rozvoji krajín, s pojmom ľudský rozvoj pracuje Organizácia spojených národov, ktorá každoročne vydáva tzv. Správy o ľudskom rozvoji, kde predstavuje hlavné témy týkajúce sa rozvojových krajín. Podľa Správy z roku 2010 je rozvoj definovaný ako „*rozširovanie ľudských slobôd pomáhajúce k prežitiu dlhého, zdravého a kreatívneho života, možností dosahovanie cieľov, ktoré ľudia považujú za dôležité a možnosť aktívne formovať rovné a udržateľné podmienky pre život na zdieľanej planéte, pričom ľudia sú zároveň vykonávateľmi i príjemcami tejto zmeny, individuálne i v skupine*.“[15] Vidíme tak, že OSN vníma rozvoj najmä skrz rozširovanie príležitostí pre jednotlivcov a skupiny ľudí a opomína faktor ekonomického rastu a iných tzv. tvrdých ukazovateľov. Tento prístup predstavoval už na začiatku 90 rokov 20. storočia jeden zo zakladateľov Správ o ľudskom rozvoji Mahbub ul-Haq, podľa ktorého má koncept rozvoja jednoducho definovaný cieľ – rozširovanie ľudských možností a volieb.[16]

Ako jeden z kľúčových prístupov k ľudskému rozvoju, ktorý spája i jeden z hlavných prístupov k pojmu women empowerment, je napokon prístup ekonóma Amartya Sena. Sen vo svojom prístupe nazývanom ako tzv. *capability approach*, považuje rozvoj za proces rozširovania jednotlivých slobôd, ktoré ľudia majú a zároveň odstraňovania faktorov, ktoré týmto slobodám bránia, ako napr. chudoba, slabé ekonomické príležitosti, tyrania, sociálna deprivácia, slabé verejné inštitúcie, netolerancia, či represívny režim[17]. Túto slobodu ďalej definuje ako „*to, čo človek môže voľne robiť a dosahovať akékoľvek ciele alebo hodnoty, ktoré považuje za dôležité*“[18]. Sen považuje ekonomický rast za dôležitý prostriedok k dosahovaniu rozvoja, avšak dodáva, že závisí i od ďalších kritérií ako sociálne a ekonomické inštitúcie (napr. vzdelávacie, zdravotné), či politické a občianske práva (napr. možnosť zúčastniť sa verejnej diskusie)[19]. Zároveň dodáva, že chudoba a ľudský rozvoj nie sú merateľné napr. výškou, či rastom príjmu, ale závisia od pocitu, kým človek je a kým

[14] Silve, A., „The main indicators of economic development“ (2013). Dostupné na: https://europa.eu/capacity4dev/file/20012/download?token=yzkjFHpg [online], prevzaté 20. 10. 2019.
[15] United Nations Development Programme, „The Real Wealth of Nations: Path to Human Development“ Human Development Report (2010) s. 2. Dostupné na http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_en_complete_reprint.pdf [online], prevzaté 12. 10. 2019.
[16] Sarvalingam, A. a Sivakumar, M., „Human Development Measurement: A broader approach in India“, s. 6.
[17] Sen, A., *Development as freedom*. (New York: Anchor Books, 1999), s. 3.
[18] Sen, A., Well-being, agency and freedom: the Dewey Lectures 1984. *The Journal of Philosophy, 82,* (1985), s. 203.
[19] Sen, A., *Development as freedom,*, s. 3.

môže byť, resp. čo robí, či môže robiť[20]. Prístup Amartya Sena napokon môžeme vidieť aplikovaný i v mnohých prácach autorov zaoberajúcich sa problematikou genderovej rovnosti a posilňovania postavenia žien v kontexte ekonomického rozvoja, ktorí v rámci poukazujú na dôležitosť získavania zastúpenia a slobôd pre ženy.[21] [22]

Môžeme tak zhrnúť, že oba kľúčové pojmy pre túto prácu, women empowerment a ekonomický rozvoj, nemajú jednotnú konceptualizáciu a definíciu. Hoci nie sú vždy autormi vnímané jednotne, je možné pozorovať spoločné znaky, ktoré sa v literatúre pri ich definíciách opakujú a taktiež spoločné znaky, ktoré tieto pojmy navzájom spájajú akými sú sloboda, zastúpenie, možnosť výberu a príležitosti. V oboch prípadoch je tiež nutné vyzdvihnúť, že ide o proces, ktorý je dlhodobý a keďže ide o multidimenzionálne pojmy, ktoré zahŕňajú viaceré oblasti, pozorovanie zmien počas procesu záleží práve na ich výbere. Ekonomický, resp. ľudský rozvoj je však pojmom nadradeným, ktorý v sebe zahrňuje i dosahovanie rodovej rovnosti vďaka posilňovaniu postavenia žien v spoločnosti, čo môže viesť k jeho zlepšovaniu.

1.2 Meranie women empowerment a ekonomického rozvoja

Ďalšou významnou problematikou pri pozorovaní zmien v procese **women empowerment** je spôsob merania. Prístup k meraniu zvyšovania women empowerment v spoločnosti nie je jednotný a keďže tento pojem zahŕňa mnoho rôznych dimenzií, do veľkej miery závisí na výbere kritérií a indikátorov, ktoré sú v čase pozorované. V literatúre môžeme nájsť veľké množstvo metodológií a prístupov od rôznych autorov, preto sa výstupy pozorovaní môžu líšiť. V práci bude ďalej predstavených niekoľko kvantitatívnych prístupov k meraniu women empowerment, a to od autorov akademických článkov i na základe metodológií medzinárodných organizácií.

Jedným z najnovších kvantitatívnych prístupov, ktorý spája hlavné poznatky z dostupnej literatúry, je predstavený autormi Bogale, Mudhara a Sharangua v článku „*Conceptualisation and Measurement of Women's Empowerment Revisited*“, nazvaný ako

[20] Todaro, M. P., Smith, S. C., *Economic development*. (Boston: Pearson Addison Wesley, 2009) s. 18.
[21] Gram, L., Morrison, J. & Skordis-Worral, J., „Organising Concepts of ‚Women's Empowerment' for Measurement: A Typology“, s. 1367.
[22] Trommlerová, S. K., Klasen, S. & Lessmann, O., „Determinants of Empowerment in a Capability Based Poverty Approach: Evidence from the Gambia“, s. 3.

analýza hlavných komponentov (z angl. *Principal Component Analysis* - PCA).[23] V prvom rade uvažuje o women empowerment ako o multidimenzionálnom procese, zloženom zo štyroch hlavných dimenzií – sociálnej, občianskej, ekonomickej a poľnohospodárskej a dvoch hlavných podmienok pre získanie príležitostí na posilnenie postavenia, ktorými sú zdroje (*resources*) a zastúpenie (*agency*). Hlavné komponenty (PC) predstavujú dimenzie women empowerment a v rámci nich sú sledované jednotlivé indikátory, ku ktorým je priraďované skóre priraďované na základe odpovedí na Likertovej škále. Dotazník, ku ktorému sú dáta zbierané osobnými rozhovormi, zahŕňa všeobecné i kontextovo špecifické otázky objektívneho i subjektívneho charakteru. Vzorky sú rozdelené na základe metódy, aká je používaná pri poľnohospodárskych činnostiach, vďaka čomu sú vyčlenené skupiny na základe sociálnej organizácie a kultúry. Na základe výsledkov autori navrhujú PCA ako vhodnú metódu k sledovaniu vývoja women empowerment, keďže kladie dôraz na „*zvyšovanie konkrétnych možností, resp. príležitostí, slúžiacich ako indikátory, čo vedie k možnosti robiť rozhodnutia a ich transformácie na konkrétne činy a výsledky*“[24].

Ďalší významným prístup k meraniu posilňovania postavenia žien v spoločnosti bol predstavený autorkou Nailou Kabeer. Autorka chápe women empowerment ako procesy, pri ktorých získavajú schopnosť robiť rozhodnutia tí, ktorých postavenie bolo istým spôsobom horšie, než inej skupiny, pričom zdôrazňuje proces samotnej zmeny.[25] Túto zmenu je možné dosiahnuť na základe troch dimenzií – zdrojov (*resources*), kam spadá prístup k materiálnym i ľudským zdrojom, vďaka ktorým môžu mať ľudia lepšie možnosti výberu, vrátane vedomostí, postojov, či preferencií; zastúpenia (*agency*), pod čím sa chápe zvyšovanie možností zapojenia sa, vyjednávania a rozhodovania o strategických záležitostiach a napokon výsledkov (*achievements*), čo sú samotné zlepšenia životnej úrovne a bytia vďaka vyššiemu zastúpeniu, lepšiemu vzdelaniu, zdraviu, získaným možnostiam, právam, či politickej participácie.[26] Na základe definovania jednotlivých dimenzií a existujúcej literatúry autorka popisuje základné metodologické postupy v meraní women

[23] Bogale, A., Mudhara & M., Sharaunga, S., „Conceptualisation and Measurement of Women's Empowerment Revisited“, s. 4.
[24] Ibid., s. 18.
[25] Kabeer, N., „Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women’s Empowerment“. *Development and Change*, vol. 30, č. 3 (1999) s. 437. Dostupné na: https://doi-org.zdroje.vse.cz/http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291467-7660/issues [online], prevzaté 20. 10. 2019.
[26] Glennester, R., Walsh, C. a Diaz-Martin L., „A Practical Guide to Measuring Women‘s and Girls‘ Empowerment in Impact Evaluations“, s.4. Dostupné na: https://www.povertyactionlab.org/sites/default/files/resources/practical-guide-to-measuring-womens-and-girls-empowerment-in-impact-evaluations.pdf [online], prevzaté 18. 10. 2019.

empowerment, kde podáva náhľady na meranie jednotlivých dimenzií. V závere autorka zhŕňa pohľad na meranie women empowerment, pri ktorom je nutné pozorovať podmienky a dôsledky zmeny a jej celkový dopad na transformáciu spoločnosti a to na individuálnej i spoločenskej úrovni, kde môže dôjsť k štrukturálnym zmenám. Za základný pojem pre women empowerment autorka považuje možnosť výberu a hoci vo svojej práci nepopisuje presnú metodológiu merania, poukazuje na význam lokálneho kontextu, hodnôt a spoločnosti, čo ovplyvňuje konečný výber a kombináciu indikátorov medzi troma dimenziami.[27]

Women empowerment je taktiež pozorovaný a porovnávaný medzinárodnými organizáciami, a to jednak indexami, či na základe zozbieraných dát pre vybrané ukazovatele dosahovania rodovej rovnosti. Medzi najvýznamnejšie patrí aktivita Organizácie spojených národov hlavne v rámci iniciatív Rozvojové ciele tisícročia (nazývané tiež Miléniové rozvojové ciele) fungujúcej medzi rokmi 2000 až 2015 a Ciele udržateľného rozvoja medzi rokmi 2015 až 2030. Obe z nich zahŕňajú i problematiku rodovej rovnosti a posilnenia postavenia žien a rovnako ako v prípade ďalších dimenzií rozvoja, prispeli k zlepšeniu zberu dát a vytýčeniu cieľov, ktoré majú dosiahnuť predovšetkým nízko a stredne-príjmové krajiny k ich ďalšiemu rozvoju.

V Rozvojových cieľoch tisícročia bol danej problematike venovaný cieľ č. 3 - Podporiť rodovú rovnosť a posilniť postavenie žien. Jediný konkrétny pod-cieľ sa venoval oblasti vzdelávania, podľa ktorého mala byť vo svete eliminovaná genderová nerovnosť na základnom a sekundárnom stupni vzdelávania do roku 2005 a na všetkých stupňoch do roku 2015. V rámci neho boli zbierané dáta k nasledovným ukazovateľom – podiel dievčat a chlapcov v primárnom, sekundárnom a terciárnom stupni vzdelávania, podiel žien v zamestnaní mimo poľnohospodársky sektor a podiel funkcií v národnom parlamente obsadených ženami.[28]

Rozšírenie konkrétnych pod-cieľov a indikátorov, ku ktorým je požadovaný zber dát, prišiel v roku 2015 s druhou iniciatívou tzv. Cieľov udržateľného rozvoja, kde je cieľ č. 5 definovaný ako Rodová rovnosť – Dosiahnutie rodovej rovnosti a posilnenie postavenia všetkých dievčat a žien. V rámci neho je definovaných osem pod-cieľov, desať indikátorov a dáta sú napokon zbierané v dvadsiatich troch konkrétnych ukazovateľoch (pre ich prehľad

[27] Kabeer, N., „Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment", s. 461.
[28] United Nations, „Millenium Development Goal Indicators". Dostupné na: https://www.un.org/millenniumgoals/gender.shtml [online], prevzaté 18. 10. 2019.

viď prílohu č. 1). Hoci OSN nepredstavuje žiadnu konkrétnu metodológiu k analýze zbieraných dát, ich meranie a dlhodobé vyhodnocovanie môže viesť k zlepšovaniu ich zberu a tým pádom vytvárania tlaku na jednotlivé štáty k postupnému zlepšovaniu daných ukazovateľov.

Organizácia spojených národov tiež sleduje women empowerment, resp. dosahovanie rodovej rovnosti v rámci Rozvojového programu OSN na základe tzv. Genderového rozvojového indexu (*Gender Development Index*). Tento index je zložený z výsledkov tzv. Indexu ľudského rozvoja, ktorý sleduje dimenzie ohľadom zdravého a dlhého života, vzdelania a životnej úrovne (konkrétnejšie v sekcii Meranie ekonomického rozvoja), ktorý je rozdelený do dvoch častí, sledujúcich indikátory zvlášť pre mužov a ženy. Vďaka tomu berie do úvahy nielen vývoj celkového rozvoja krajiny, ale i nerovností a rozdielov v zlepšovaní podmienok oboch pohlaví a teda sleduje i zvyšovanie women empowerment v jednotlivých krajinách. Okrem toho sleduje Rozvojový program OSN i tzv. Index genderových nerovností sledujúci päť indikátorov z oblasti zdravia, „empowerment" a pracovného trhu, na základe čoho zisťuje „*možné straty v ľudskom rozvoji zapríčinené rodovou nerovnosťou*".[29]

Svetové ekonomické fórum každoročne vydáva správy na báze tzv. Indexu medzery medzi pohlaviami (*Gender Gap Index*). Index sa viac než na samotný women empowerment zameriava na dosahovanie rovných podmienok pre mužov a ženy a to v oblastiach ekonomickej participácie a možností, vzdelávania, zdravia a „empowerment" v politickej sfére v rámci ktorých sleduje 14 ukazovateľov. V roku 2018 bolo takto porovnaných 149 krajín sveta, pričom vďaka vysokému počtu ukazovateľov je možné sledovať, v akej oblasti sú medzery najnižšie, či najvyššie.[30]

Z ďalších menej využívaných indexov môžeme spomenúť tzv. Women Empowerment Index, zložený z častí zastúpenia, príjmu, zdrojov, vedúceho postavenia a času (v kontexte neplatenej práce),[31] či tzv. Index women empowerment

[29] United Nations Development Programme, „Gender Inequality Index". Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii [online], prevzaté 18. 10. 2019.
[30] World Economic Forum, „The Global Gender Gap Report 2018", s. 5. Dostupné na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf [online], prevzaté 18. 10. 2019.
[31] The Hunger Project, „The Womens' Empowerment Index". Dostupné na: https://thp.org/wp-content/uploads/2015/10/THP_WEI-Intro_10-12-151.pdf?_ga=2.160397501.121849063.1571763397-274443843.1571330204 [online], prevzaté 18. 10. 2019.

v poľnohospodárskom sektore (*Women empowerment agriculture index*) zameriavajúci sa na rozvojové krajiny, kde zamestnanie žien v tomto sektore často prevláda.[32]

Môžeme zhrnúť, že existuje mnoho prístupov k meraniu women empowerment, avšak vzhľadom na chýbajúcu konceptualizáciu samotného pojmu nie je ani metodológia jeho merania v literatúre, či v medzinárodných organizáciách jednotná a do veľkej miery závisí na špecifickom kontexte, napr. kde je meranie uskutočnené, podľa akých kritérií sú vybrané indikátory a pod. Autori Glennester, Walsh. a Diaz-Martin preto vo svojej publikácii zhŕňajú hlavné problémy merania women empowerment, ktoré definovali nasledovne: možnosť rozhodovania, ktoré je často kritériom zlepšovania postavenia žien, je často nepriama a preto ťažko merateľná; ide o proces, preto je náročné zvoliť vhodný časový rámec, či želaný výsledok; pri priamych rozhovoroch, či v dotazníkoch, ktoré sú často súčasťou výskumu, majú ľudia tendenciu odpovedať podľa sociálnych noriem, nie podľa skutočnosti; pojem women empowerment môže mať rôzny význam v rôznych kontextoch a štátoch; prílišná šírka pojmu limituje vhodný výber ukazovateľov, na ktoré je vhodné sa sústrediť; nutnosť brať do úvahy lokálne zvyky a hodnoty, postoj spoločnosti k otázke rodovej rovnosti a fakt, že kvôli chýbajúcemu zastúpeniu a možnosti vyjadriť názor môže byť zber dát od žien náročný, či obmedzený.[33] Organizácia *Overseas Development Institute* tiež upozorňuje, že mnoho súčasných štúdií zachytáva len „mikro" úroveň a teda len špecifické problematiky, preto pre celkové meranie women empowerment v spoločnosti je nutné zamerať sa i na štúdie na komplexnejšej, „makro" úrovni.[34]

Ekonomický rozvoj, rovnako ako women empowerment, ktorý je možné považovať za jeho súčasť, je multidimenzionálny pojem, preto neexistuje jednotná metóda jeho merania, pričom odlišnosti spočívajú najmä vo výbere kritérií, či váh jednotlivých ukazovateľov v konečnom výsledku. Keďže, na rozdiel od posilňovania postavenia žien, ide o širšie využívanú a skúmanú problematiku, medzinárodné organizácie používajú niekoľko významných prístupov k jeho meraniu.

Jedným z najčastejšie využívaných metód merania ekonomického resp. ľudského rozvoja je tzv. Index ľudského rozvoja, ktorý každoročne zverejňuje Rozvojový program

[32] International Food Policy Research Institute, „Women Empowerment in Agriculture Index (WEAI)". Dostupné na: https://www.ifpri.org/project/weai [online], prevzaté 18. 10. 2019.
[33] Glennester, R., Walsh, C. a Diaz-Martin L., „A Practical Guide to Measuring Women's and Girls' Empowerment in Impact Evaluations", s.7-8.
[34] Overseas Development Institute, „Progress on women´s empowerment: From technical fixes to political action".

OSN. Jeho cieľom je „*zdôrazniť, že nie samotný ekonomický rast, ale ľudia a ich schopnosti a možnosti sú prvoradým kritériom na meranie rozvoja krajiny*“, pričom umožňuje klásť otázky, prečo krajiny s podobným hrubým národným dôchodkom majú rozdielny stupeň rozvoja a poukazovať tak na rozdielne prístupy vlád k rozvojovým otázkam.[35] Index ľudského rozvoja sa skladá z troch dimenzií a štyroch indikátorov, pričom každá z nich je zastúpená v indexe tretinovou váhou. Dimenzia „zdravý a dlhý život“ je meraná predpokladanou dĺžkou dožitia pri narodení, dimenzia vzdelania predpokladaným a skutočným počtom rokov s formálnym vzdelaním a napokon dimenzia životnej úrovne, ktorú tvorí indikátor výšky hrubého národného dôchodku na obyvateľa v prepočte parity kúpnej sily (viď tabuľku č. 2 v prílohách).[36] Krajiny sú napokon podľa tohto indexu, dosahujúceho hodnoty medzi 0 až 1, zoraďované v každoročných rebríčkoch a v klasifikácii rozlišujúcej tri skupiny štátov podľa jeho výšky – štáty s nízkym, stredným a vysokým Indexom ľudského rozvoja. Podľa nich je možné sledovať trendy v rozvoji jednotlivých krajín, či už porovnaním s ostatnými, alebo na základe tempa vývoja vďaka porovnávaniu údajov z minulých rokov.

Ďalším indexom zverejňovaným Organizáciou spojených národov je tzv. Multidimenzionálny index chudoby, ktorý sleduje rovnaké dimenzie ako predchádzajúci index, avšak v rámci nich väčšie množstvo ukazovateľov (pre prehľad ukazovateľov viď tabuľku č. 3 v prílohách). Hoci formálne spadá pod samotný Index ľudského rozvoja, je zameraný najmä na rozvojové krajiny s rozšírenou chudobou a nerovnosťami a jeho meranie slúži na sledovanie pokroku v dosahovaní prvého z Cieľov udržateľného rozvoja – odstránenie chudoby vo všetkých formách[37].

Autori akademických článkov sa pri meraní ekonomického rozvoja mnohokrát opierajú o vyššie spomínané indexy, či metodológie medzinárodných organizácií, prípadne rozvoj merajú na úzko zameranom území, kde metodológiu prispôsobujú miestnym špecifikám, preto jednotný prístup autorov k problematike merania ľudského rozvoja prakticky neexistuje. Ako vo svojej publikácii uvádzajú autori Todaro a Smith, ľudský rozvoj je najčastejšie meraný na základe troch dimenzií – reálneho príjmu na osobu prepočítanom paritou kúpnej sily, zdravia meraného predpokladanou dĺžkou

[35] United Nations Development Programme, „Human Development Index (HDI)“. Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi [online], prevzaté 18. 10. 2019.
[36] United Nations Developemnt Programme, „Human Development Index (HDI)“.
[37] United Nations Development Programme, „The 2019 Global Multidimensional Poverty Index (MPI). Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/2019-MPI [online], prevzaté 18. 10. 2019.

dožitia, podvýživou a detskou úmrtnosťou a vzdelania na základe miery gramotnosti a dĺžky školskej dochádzky.[38] Vďaka sledovaniu týchto kritérií je ďalej možné krajiny zoraďovať a klasifikovať do jednotlivých skupín na základe miery ich rozvoja.

Zároveň je i v problematike merania ekonomického rozvoja nutné vyzdvihnúť prístup ekonóma Amartya Sena, ktorý ovplyvnil súčasný prístup v tejto problematike. Podľa Sena nie je ekonomický, resp. ľudský rozvoj merateľný tvrdými kritériami, ako napr. výškou príjmu, pretože je závislý od vnímania a pocitu ľudí, ktorým má umožňovať rozširovanie osobných slobôd a odstraňovanie bariér, ktoré slobodám bránia.[39] Preto môže byť vnímaný individuálne a zároveň poskytuje komplexný pohľad, ktorý nie je rozdelený podľa jednotlivých dimenzií. Senov prístup k meraniu rozvoja preto môže byť významný i v rámci merania women empowerment, keďže tento proces je taktiež do veľkej miery ovplyvnený vnímaním posilnenia postavenia a vedomia žien o sebe samých a o ich jednotlivých slobodách vedúcich k vyššiemu zapojeniu, získavaniu zdrojov a z nich plynúcich dopadov, ktoré pomáhajú zlepšiť ich život v spoločnosti.

Môžeme tak zhrnúť, že existuje niekoľko prístupov k meraniu ekonomického, resp. ľudského rozvoja a to hlavne vytvorených medzinárodnými organizáciami, ktoré sa touto problematikou vo svojej agende zaoberajú. Hoci nie sú jednotné, najčastejšie berú do úvahy ekonomickú dimenziu, najmä výšku príjmu na osobu a ľudskú dimenziu, prezentovanú hlavne možnosťami vzdelania a možnosťami prežitia zdravého a dlhého života. Na rozdiel od problematiky merania women empowerment autori mnohokrát preferujú práve vyššie stanovené metodológie a merania na medzinárodnej úrovni pred vlastnou metodológiou, ktorú využívajú najmä v špecifických kontextoch, či pri sledovaní špecifických kritérií. Významný vplyv i na prístupy medzinárodných organizácií má však prístup autora Sena, ktorý sa sústredí hlavne na tzv. mäkké kritériá a individuálne vnímanie rozvoja, ktoré je vnímané ako rozširovanie slobôd jednotlivcov prežiť život podľa ich želania. V prípade women empowerment i ľudského rozvoja teda nie je spôsob merania zjednotený a keďže ide o procesy s mnohými dimenziami, ich výsledky závisia hlavne na výbere sledovaných kritérií. V prípade ekonomického rozvoja sa meranie opiera najmä o indexy vytvorené OSN, ktorá sa rozvojovou agendou zaoberá, zatiaľ čo v prípade merania women empowerment táto jednotnosť z väčšej časti chýba a preto je metodológia mnohokrát autormi stanovená individuálne.

[38] [38] Todaro, M. P. a Smith, S. C., *Economic development*. s. 45.
[39] Sen, A., *Development as freedom*. (New York: Anchor Books, 1999), s. 3.

1.3 Vzťah medzi women empowerment a ekonomickým rozvojom

Ekonomický rozvoj a women empowerment, resp. posilňovanie postavenia žien v spoločnosti je možné považovať za úzko späté problematiky, ktoré sa vzájomne ovplyvňujú. Ako naznačuje predchádzajúca kapitola, ekonomický rozvoj pritom chápeme ako nadradený pojem, ktorý súčasne implikuje i pokrok v oblasti women empowerment. Avšak vzhľadom na ich nejasnú definíciu a početnosť dimenzií, ktoré oba pojmy zahŕňajú, je téma vzájomnej prepojenosti a vplyvu týchto procesov naďalej skúmaná autormi i medzinárodnými organizáciami.

Pri argumentácii o význame role žien pri ekonomickom a ľudskom rozvoji sa autori pokúšajú vysvetliť najmä vzájomné fungovanie vzťahu medzi women empowerment a ekonomickým rozvojom. Jednou z najvýznamnejších prác v tejto oblasti je článok autorky Esther Duflo „*Women Empowerment and Economic Development*“ postavený na hypotéze, že vzťah medzi women empowerment a ekonomickým rozvojom je bilaterálny a fungujúci obojsmerne; samotný rozvoj môže pomôcť k znižovaniu nerovností, a teda posilňovaniu postavenia žien v spoločnosti a zároveň women empowerment môže urýchliť proces rozvoja.[40] Každý proces je tak podmienkou pre fungovanie toho druhého, preto bude ďalej vysvetlené v akých dimenziách sa môžu ľudský rozvoj a women empowerment vzájomne podporovať.

Najprv je nutné predstaviť rolu žien a s ňou spojeným women empowerment, a teda posilňovaním postavenia v spoločnosti v ekonomickom, resp. ľudskom rozvoji. Zrýchlenie rozvoja zlepšovaním postavenia žien je kľúčovým v prvom rade z dôvodu, že ženy tvoria približne polovicu svetovej populácie, preto sa odstránením prekážok brániacim rozvoju u žien tento proces ďalej významne podporí. Nerovnosti, ktoré narúšajú kvalitu inštitúcií a celkovo rozdeľujú spoločnosť a jej súdržnosť sú vo všeobecnosti považované za brzdu ľudského rozvoja, pričom OSN považuje práve nerovnosti medzi pohlaviami za jednu z najvýznamnejších prekážok, týkajúcu sa všetkých krajín.[41] Celosvetovo dosahuje index ľudského rozvoja priemere o 5,9 % nižšiu hodnotu u žien než u mužov. Nepomer v rozvoji žien a mužov je však najväčší práve v krajinách s nízkym indexom ľudského rozvoja, kde tzv. medzera v rozvoji medzi pohlaviami (*gender gap*) dosahuje až 13,8 %.[42]

[40] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s. 1053.
[41] United Nations, Human Development Statistical Update 2018“, s. 6. Dostupné na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf [online], prevzaté 22. 10. 2019.
[42] United Nations, Human Development Statistical Update 2018“, s. 6.

Za kľúčový aspekt genderovej nerovnosti je považovaný práve chýbajúci women empowerment a to v rôznych oblastiach života ako napr. vzdelávanie, výška príjmu, či rozhodovacia nezávislosť.[43]

Rola ženy v ľudskom rozvoji je významnou i v kontexte žien ako hlavných osôb v starostlivosti o dieťa. Ako poukazujú Todaro a Smith, *„ženy majú primárnu zodpovednosť v starostlivosti o dieťa a zdroje, ktoré sú schopné vynaložiť na túto starostlivosť, môžu ovplyvniť, či tento cyklus prenášania chudoby z generácie na generáciu bude prerušený*“[44]. Taktiež dodávajú, že práve ženy majú tendenciu minúť v prospech detí výrazne väčší podiel príjmu, než je tomu u mužov, preto zlepšenie ich prístupu k zdrojom, či ich moci v rozhodovacom procese môže zvýšiť prístup k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti, či iných prostriedkov, ktoré pomôžu skvalitniť životné podmienky pre ďalšiu generáciu.[45] Podobne argumentuje i autorka Mehra, podľa ktorej príjmy žien, smerujú viac k zlepšovaniu blahobytu celej rodiny, než príjmy mužov, pretože nimi prispievajú na vzdelanie a potravu pre deti.[46] Zväčšovanie možností získavania zdrojov a rozhodovania o ich alokácii tak môže mať pozitívny vplyv na zlepšovanie podmienok pre deti a tým i rozvoja pre ďalšie generácie.

Women empowerment, konkrétne zlepšovanie prístupu žien k vzdelaniu, môže mať významný vplyv na ich život v dospelosti i v role matky, čo môže ovplyvniť rozvoj vo viacerých dimenziách. V prvom rade lepšie vzdelanie ovplyvňuje prístup a dôveru k zdravotnej starostlivosti a môže tak zlepšiť životné podmienky nielen pre ženu samotnú, ale i pre deti a to napr. v ohľade postoja k užívaniu liekov, očkovaniu, či celkovo vďaka znalostiam a poskytovaniu kvalitnejšej starostlivosti v prípade ochorení, či zranení.[47] To sa môže v rozvoji prejaviť nižšou detskou úmrtnosťou, dlhšou dobou dožitia, či prežitia zdravého života v produktívnom veku, kedy môže človek pracovať a produkovať hodnotu pre ekonomický rast. Okrem toho môže vyššie vzdelanie žien prispieť k rozvoju i z toho aspektu, že ženy s vyšším vzdelaním sa zvyčajne vydajú za muža zo vzdelanejšej a bohatšej rodiny, ktorý viac prispieva k starostlivosti a zlepšovaniu životných podmienok a možností u detí.[48] Keďže ženy podľa indexu genderového rozvoja dostávajú často menej rokov formálneho vzdelávania, než je muži, women empowerment môže v tomto kontexte znížiť

[43] United Nations, Human Development Statistical Update 2018“, s. 6.
[44] Todaro, M. P. a Smith, S. C., *Economic development*. s. 24.
[45] Ibid., s. 24.
[46] Mehra, R., „Women, Empowerment, and Economic Development“, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 554 (november 1997) s. 136-149. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/1049571 [online], prevzaté 8. 8. 2019.
[47] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s. 1066.
[48] Ibid., s. 1065.

nerovnosti vo vzdelaní a nepomerne tak podporiť rozvoj vo viacerých vyššie zmienených dimenziách.

Women empowerment môže pozitívne vplývať na ekonomický rozvoj i vďaka väčšej rozhodovacej sile a možnostiam, ktoré pri tomto procese môžu ženy získavať. Nadobudnutá rozhodovacia moc spolu s lepším vzdelaním môže ovplyvniť napríklad plánovanie o veľkosti rodiny. Duflo v tomto kontexte poukazuje napr. na experiment zo Zambie, pri ktorom dávali ženám možnosť prístupu k antikoncepcii; ak sa mohli ženy rozhodovať samostatne, bolo používanie antikoncepcie vyššie, než v prípade, že na schôdzku, pri ktorej túto možnosť dostali, prišli i s manželom.[49] Je tak možné tvrdiť, že v prípade väčšej samostatnosti žien pri rozhodovaní o veľkosti rodiny a antikoncepcii, by ženy mohli preferovať menšie rodiny. To by mohlo pomôcť k ďalšiemu rozvoju v kontexte znižovania detskej úmrtnosti, zefektívnenia alokácie zdrojov pre deti, ale i zlepšenia podmienok pre matku, ktorá by tak mohla napr. dokončiť vzdelanie a zamestnať sa skôr, než v prípade starostlivosti o mnohopočetnú rodinu. Taktiež, ako už bolo skôr poukázané, vyššia rozhodovacia sila žien v rámci domácnosti by znamenala i zmenu v štruktúre výdajov, ktoré by smerovali vo vyššej miere k zlepšovaniu podmienok detí, a to neproporcionálne práve ku dievčatám. Získavanie rozhodovacej moci má význam i v konfliktoch a následných mierových jednaniach, ktoré často vypuknú práve v potenciálne nestabilných rozvojových krajinách. Podľa informácií zverejnených v rámci platformy *The Beijing Platform for Action* pod záštitou *UN Women*, majú ženy stále nízku vyjednávaciu silu v konfliktoch a ich riešení, hoci sú v mierových konaniach často kľúčovými aktérmi.[50] Zvyšovanie ich vyjednávacej sily preto môže pomôcť pri riešení konfliktov a usporiadaní post-konfliktnej spoločnosti a naštartovať tak inštitúcie v štáte k ďalšiemu rozvoju.

Tretí dôvod, prečo by women empowerment mohol pomôcť rýchlejšiemu ekonomickému rozvoju, sa týka zmien vo vlastníckych právach v prospech žien. Hoci ženy v porovnaní s mužmi pracujú vo väčšom pomere v poľnohospodárskom sektore, globálne vlastnia len 13 % pôdy.[51] Ako uvádza autorka Pallas, „*práva žien na vlastníctvo pôdy sú veľmi dôležité, pretože prístup k pôde je základom zaistenia udržateľného živobytia a kľúčovým faktorom zaistenia obživy; taktiež prispievajú k identite, dôstojnosti a sociálnej*

[49] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s. 1066.
[50] UN Women, „Women and Armed Conflict.“ Dostupné na: https://beijing20.unwomen.org/en/in-focus/armed-conflict [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[51] United Nations, „Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls“. Dostupné na: https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/page/3/ [online], prevzaté 2. 11. 2019.

inklúzii najchudobnejších a najzraniteľnejších skupín, ktorých práva často nie sú zákonmi chránené“.[52] Získavanie vlastníctva pôdy ako „*najdôležitejšieho aktíva na zvyšovanie vyjednávacej sily pre ženy*“[53] by tak mohlo podporiť ďalšie dimenzie women empowerment vrátane zvyšovania povedomia žien o nich samotných, získavania moci rozhodovať o zdrojoch v domácnosti a komunite, i motivácie lepšie danú pôdu obrábať, čím sa stane produktívnejšou.[54] Tento aspekt posilňovania postavenia žien by tak mohol viesť k odstraňovaniu nerovností brzdiacich ekonomický rozvoj a zároveň k zefektívneniu využívania poľnohospodárskej pôdy a tým i zvyšovaniu potravinovej bezpečnosti.

Nakoniec môže women empowerment pomôcť rýchlejšiemu ekonomickému rozvoju i vďaka zvyšovaniu zastúpenia žien v rozhodovacích funkciách v rámci komunity, regiónu, či štátu. V mnohých štátoch, typicky najmä rozvojových, je naďalej zastúpenie žien v rozhodovacích funkciách veľmi nízke, čo sa môže prejaviť na presadzovaní iných politík a programov, než keby bolo zastúpenie mužov a žien viac vyrovnané. Ako uvádza Duflo, ženy typicky preferujú politiky, ktoré pomáhajú zlepšiť životné podmienky detí, zvyšujú vyjednávaciu silu žien napr. v prípade rozvodu, či zvyšujú produktivitu práce a tiež preferujú investície do infraštruktúry, ktorá pomôže zlepšovať dostupnosť vidieckych oblastí, kde je miera diskriminácie spravidla vyššia, než v mestských oblastiach.[55] Je tak možné tvrdiť, že v prípade vyššieho zastúpenia žien v rozhodovacích pozíciách by boli presadzované rozdielne programy a investície by boli rozdelené iným spôsobom, než je tomu v prípade ponechania rozhodovania na mužoch, čo by mohlo pomôcť k urýchleniu rozvoja nielen u žien, ale i celkovo v rámci komunity, či regiónu. To sa týka nielen miestnych politík, ale i rozvojových programov, ktoré majú v ekonomicky slabých oblastiach pomôcť ľudský rozvoj naštartovať. V rozvojových programoch mnohokrát ženy nie sú dostatočne integrované, podľa niektorých štúdií, sú dokonca voči ženám i kontraproduktívne, keďže v ich dôsledku sa zvyšuje zapojenie žien do práce, ale znižuje ich kontrola nad zdrojmi v domácnosti.[56] Aby mohlo zvyšovanie postavenia žien podporiť ďalší ekonomický rozvoj v oblasti, je nutné tiež nastaviť správny inštitucionálny rámec, ktorý by túto zmenu umožnil.

---

[52] Pallas, S., „Womens‘ land rights and women’s empowerment: one and the same?“, *Du grain à moudre: Genre, développement rural et alimentation*, (2011) s. 270. Dostupné na: http://books.openedition.org/iheid/6760 [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[53] Pradhan, R., Meinzen-Dick, R. a Theis, S., „Property Rights, Intersectionality, and Women’s Empowerment in Nepal“, *International Food Policy Research Institute,* Discussion Paper 01702 (január 2018) s. 6. Dostupné na: http://ebrary.ifpri.org/utils/getfile/collection/p15738coll2/id/132244/filename/132455.pdf [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[54] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s. 1070.
[55] Ibid., s. 1070.
[56] Todaro, M. P. a Smith, S. C., *Economic development*. s. 253.

Môžeme tak vidieť, že dôraz na women empowerment v ľudskom rozvoji môže tento proces podporiť a urýchliť hneď v niekoľkých oblastiach. Významný je však i opačný vzťah, a to dopad ekonomického rozvoja na women empowerment. Preto je dôležité ukázať v čom môže rýchlejší rozvoj znížiť nerovnosti medzi pohlaviami, ktoré často existujú najmä v ekonomicky slabých regiónoch a tým zlepšiť postavenie žien.

Ekonomický rozvoj, v prvom rade, ako naznačuje i prvý z Cieľov udržateľného rozvoja, pomáha odstraňovať chudobu, s čím je spojené i odstraňovanie hladu a chorôb, ktorým je v prípade základnej zdravotnej starostlivosti možné predísť. Podľa štúdií, ktoré boli vykonané v Indii, práve počas extrémnych situácií a kríz, ktorým musia chudobné rodiny čeliť, je starostlivosť o dievčatá rozdielna než u chlapcov; detská úmrtnosť je pri extrémne chudobných rodinách vyššia u dievčat, pretože rodičia sú ochotní míňať menej prostriedkov na ich zdravotnú starostlivosť a výživu, než je tomu u chlapcov.[57] Prístup k lepšej zdravotnej starostlivosti, či zvyšovanie zdrojov a tým podpora lepšieho zvládnutia prekonania extrémnych situácii by tak nepomerne pomohlo ženám, ktoré sú v tejto oblasti naďalej viac ohrozované.

Ženy sú pri nedostatočnej zdravotnej starostlivosti tiež nepomerne viac ohrozené v dôsledku rodenia detí, pri ktorom mnoho z nich umiera, či sa stretne so zdravotnými komplikáciami, ktoré jej neskôr bránia prežiť plnohodnotný život. Tehotenstvo a pôrod sa týkajú výhradne žien, nejde preto o snahu odstraňovať nerovnosti, ale hľadať spôsoby, ako zabrániť úmrtnosti a komplikáciám, ktoré pri nich i dnes mnohokrát vznikajú. Ekonomický rozvoj môže v prvom rade pomôcť k zlepšeniu prístupu k odbornej zdravotnej starostlivosti, čo by eliminovalo riziko nebezpečenstva a zároveň môže pomôcť i k lepšiemu vzdelaniu žien. Je dokázané, že spolu so zvyšovaním príjmu a vzdelania, resp. celkovým ľudským rozvojom sa znižuje miera pôrodnosti, zvyšuje vek rodičky pri narodení prvého dieťaťa, či zvyšuje povedomie o preferencii odbornej zdravotnej starostlivosti, čo eliminuje riziko úmrtia a komplikácií pri pôrode.[58]

Prvý i druhý faktor napokon ústi do jedného z najvýraznejších dôkazov rodovej nerovnosti, ktorým je fenomén tzv. „chýbajúcich žien“, ktorých je dnes v porovnaní s mužmi približne 100 miliónov[59]. Okrem úmrtnosti v dôsledku pôrodu sú však vyššia úmrtnosť dievčat v detskom veku, či fakt, že mnoho dievčat sa po zistení pohlavia nenarodí,

[57] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s.1055
[58] Ibid., s. 1056.
[59] Todaro, M. P. a Smith, S. C., *Economic development*. s. 253.

zapríčinené hlavne kultúrnymi faktormi. V mnohých rozvojových krajinách je zrejmá preferencia chlapcov ako detí s vyšším potenciálom finančne a materiálne zabezpečiť rodičov v starobe, keďže dievčatá sa tradične zostávajú starať o rodičov svojho manžela[60], či z dôvodu, že dievčatám bude musieť byť pri svadbe vyplatené veno, čo je pre chudobné rodiny mnohokrát finančne neudržateľné[61]. V rozvinutých krajinách, kde dostávajú ženy viac príležitostí na vlastné finančné zabezpečenie a tým i zabezpečenie rodičov, či v ktorých podobné kultúrne zvyky nie sú natoľko výrazné, takáto nerovnosť prakticky neexistuje. Ekonomický rozvoj by tak v tomto kontexte mohol pomôcť k jej eliminovaniu.

S ľudským rozvojom je taktiež spojené rozširovanie možností na trhu práce a vo vzdelávaní, ktoré môže opäť nepomerne pomôcť práve ženám, ktorým tieto možnosti mnohokrát chýbajú. V ekonomicky slabých regiónoch ľudia často považujú vzdelanie žien za menej dôležité, než je tomu u chlapcov a v dôsledku premisy, že ženy ostanú pracovať v domácnosti, je tiež braný menší dôraz na výživu a zdravie, než je tomu u chlapcov. Duflo preto považuje rozširovanie možností na trhu práce za „*silný katalyzátor, ktorý podporí lepšie zachádzanie s dievčatami a ženami*“.[62] V prípade, že rodina vidí možnosti uplatnenia dievčat na trhu práce, a to i v sektoroch, ktoré neboli tradične obsadzované ženami, je ochotná viac podporiť ich vzdelávanie. Zmena na pracovnom trhu tak môže pomôcť k stieraniu rodovej nerovnosti v prístupe k ženám a ich možnostiam už od detského veku.

Zmeny na trhu práce, ktoré môžu plynúť z ekonomického rozvoja, tiež súvisia so zmenou v postavení žien spoločnosti v kontexte platenej práce, neformálnej ekonomiky a sektorov, v ktorých sú ženy zamestnané. V mnohých kultúrach ženy tradične vykonávajú domáce práce, práce na vlastnej pôde, či zostávajú doma pri starostlivosti o deti, čo nie je finančne ohodnotené, a preto neprispievajú k príjmu do domácnosti, s čím je spojená i obmedzená kontrola nad jej zdrojmi. Ženy taktiež častejšie pracujú v málo produktívnom sektore poľnohospodárstva, v ktorom sú tradične nižšie mzdy, prípadne vykonávajú prácu v neformálnom sektore (tzv. šedej ekonomike), čo znižuje ich možnosť získania nezávislého príjmu a jeho kontroly. Ako uvádza autorka Mehra, “*vyšší podiel žien oproti mužom zamestnaný v neformálnom sektore reflektuje náročnosť získania zamestnania kvôli nižšej*

[60] Todaro, M. P. a Smith, S. C., *Economic development,* s 253.
[61] Diamond-Smith, N., Luke, N. a McGravey S., „‘Too many girls, too much dowry‘: son preference and daughter aversion in rural Tamil Nadu, India“, *Culture, Health & Sexuality*, vol 10, č. 7 (2008) s. 700. Dostupné na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3665272/ [online], prevzaté 29. 10. 2019.
[62] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s. 1057.

miere gramotnosti, vzdelania, nedostatku skúseností a socio-kultúrnym prekážkam, ktorým ženy čelia“[63].

Pri podnikaní sa zároveň stretávajú i s ďalšími prekážkami, ako napríklad výkyvmi počasia ovplyvňujúcimi poľnohospodársky sektor, v ktorom pracujú, nutnosťou získavania dodatočných licencií na predaj, ale i inštitucionálnymi bariérami, ako napríklad nerovným prístupom k vlastníckym právam na pôdu, či nemožnosťou využívania formálnych finančných služieb ako napr. pôžičiek, či účtov v banke.[64] Odstráneniu týchto prekážok pomáhajú napríklad programy mikro-financovania, či programy ako napr. *Progresa / Oportunidades* v Mexiku[65], ktoré sú napokon v nepomerne vyššej miere poskytované ženám práve z dôvodu ich obmedzenému prístupu k formálnemu financovaniu a snahe podporenia ich podnikania.[66] Početné bariéry na finančnom trhu, či trhu práce však naďalej existujú. Ich odstránenie a zlepšovanie možností získavania a kontroly vlastného príjmu ženami by preto mohlo zlepšiť ich postavenie a vyjednávaciu silu v rámci domácnosti i komunity.

Posledný faktor, ktorým môže ekonomický rozvoj podporiť women empowerment je napokon spojený s nastavením celkového inštitucionálneho a právneho rámca v krajine, napríklad v kontexte ochrany vlastníckych práv, prístupu k finančným službám, ochrany pred násilím a zneužívaním, politiky v oblasti potratov a pod. Vzťahom medzi právami žien a ekonomickým rozvojom sa zaoberalo niekoľko autorov, napr. Doepke a Tertilt, ktorí poukázali na existenciu negatívnej korelácie medzi chýbajúcimi právami žien a ekonomickým rastom.[67] Neskôr tiež poukázali na obojsmerné fungovanie tohto vzťahu, keďže rozširovanie práv a ekonomický rozvoj sa vzájomne podporujú.[68] Nerovnosti v právnom rámci pre mužov a ženy pritom stále existujú, podľa iniciatívy OSN pre rodovú rovnosť a posilnenie postavenia žien “*globálne vyše 2,7 miliardy žien má legálne obmedzenie na rovnaký výber zamestnania ako majú muži, v 104 zo 189 ekonomík sveta sú*

[63] Mehra, R., „Women, Empowerment, and Economic Development“, s. 144.
[64] Ibid., s. 145.
[65] Program Progresa, neskôr nazvaný Oportunidades bol postavený na poskytovaní pôžičiek pre chudobné rodiny pod podmienkou ich investícií do ľudského kapitálu – vzdelania, zdravia, výživy a pod. pre deti. (The World Bank, „Mexico’s Oportunidades Pogram“. Dostupné na: http://web.worldbank.org/archive/website00819C/WEB/PDF/CASE_-62.PDF [online], prevzaté 2. 11. 2019.)
[66] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s. 1075.
[67] Doepke, M., a Michele Tertilt, "Women's Liberation: What's in It for Men?" *Quarterly Journal of Economics* vol. 124, č. 4 (2009) s. 1546. Dostupné na: http://faculty.wcas.northwestern.edu/~mdo738/research/Doepke_Tertilt_1208.pdf [online], prevzaté 29. 10. 2019.
[68] Doepke, M., Tertilr, M. a Voena A., „The Economics and Politics of Women’s Rights“, National Bureau of Economic Research, Working Paper n. 17626 (2011) s. 28. Dostupné na: https://www.nber.org/papers/w17672.pdf [online], prevzaté 29. 10. 2019.

zákony zakazujúce ženám vykonávať určité povolania, 59 ekonomík nemá žiadne zákony na prevenciu sexuálneho obťažovania na pracovisku a v 18 ekonomikách môžu manželia legálne zakázať manželkám získať formálne zamestnanie“[69]. Rozdielnosť v právach mužov a žien a z nich vyplývajúce rozdiely v postavení v spoločnosti sú naďalej pretrvávajúce najmä v rozvojovom svete, Svetová banka však v tejto problematike poukazuje na progres a postupné obmedzovanie právnych obmedzení na základe pohlaví; ako príklad uvádza zrušenie obmedzení zakazujúcich ženám získať zamestnanie bez súhlasu manžela v Togu a na Pobreží Slonoviny, či zaistenie rovnakých dedičných práv medzi manželmi a posilnenie vlastníckych práv vydatých žien v Mali[70]. Je tak možné tvrdiť, že ekonomický rozvoj súvisí i s rozširovaním práv žien a môže tak zvýšiť women empowerment. Autori sa však zhodujú, že samotný ekonomický rozvoj nie je dostačujúcou podmienkou na dosiahnutie rodovej rovnosti.

Napriek uvedeným faktorom ekonomického rozvoja, ktoré môžu podporovať women empowerment, z pozorovaní v rôznych krajinách vyplýva, že samotný ekonomický rozvoj ako impulz pre zvyšovanie women empowerment nie je dostatočný. Hoci niektoré ukazovatele women empowerment dnes v rozvojových štátoch ukazujú na pozitívny trend, ďalšie, ako napr. prístup k vysokoškolskému vzdelaniu, rovným vlastníckym právam, či rovnému zastúpeniu v parlamente sa menia omnoho nižším tempom.[71] Duflo napr. poukazuje i na negatívny trend týkajúci sa jednej z najvýraznejších nerovností podporený práve vyšším rozvojom, a to nepomeru medzi mužmi a ženami v populácii, keďže „*potraty na základe výberu pohlavia ukazujú, ako môžu vyššia dostupnosť nových technológií a zlepšovanie životného štandardu domácností, ktoré sú výsledkom ekonomického rozvoja, viesť k zvlášť hanebnej forme diskriminácie*“[72]. Pretrvávajúce nerovnosti napriek ekonomickému rozvoju tiež pripisuje predsudkom, či stereotypom vyplývajúcim z kultúry a zvykov v spoločnosti, ktoré sa menia len veľmi pomaly a sú spojené napr. s povolaniami, ktoré ženy typicky nevykonávajú, postojom ku kariére a vzdelaniu, či vnímaním žien na vedúcich pozíciách.[73]

[69] UN Women, „Fact and Figures: Economic Empowerment“. Dostupné na: https://www.unwomen.org/en/what-we-do/economic-empowerment/facts-and-figures [online], prevzaté 29. 10. 2019.
[70] The World Bank, „Economic Development = Equal Rights for Women?“. Dostupné na: https://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/09/24/Economic-Development-Equal-Rights-for-Women [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[71] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s. 1060-1061.
[72] Ibid., s. 1061.
[73] Ibid. s. 1061-1062.

Autorka Mehra tiež upozorňuje na problémy rozvojových programov zameraných na ženy, ktoré často fungujú na báze holého prijímania pomoci ako napr. zdravotnej starostlivosti, vzdelania, či sociálnych služieb, neberúc tak do úvahy ženy ako nezávislé osoby pri rozhodovaní a nepodporujúc ich produktivitu.[74] Ako kľúčový aspekt preto vidí podporu žien v získavaní rozhodovacích právomocí a kontroly nad vlastnými zdrojmi, ktorú mnohé rozvojové programy pre ženy opomínajú.[75] Tomu však môžu brániť práve stereotypy a kultúra, ktorá má na spoločnosť významný vplyv, v súlade s Duflo preto zhrnieme, že „*samotný ekonomický rozvoj nestačí na zaistenie výrazného pokroku v dôležitých dimenziách women empowerment, najmä pokroku v rozhodovacích procesoch, a to v dôsledku pretrvávajúcich stereotypov voči schopnostiam žien*“[76]. Je tak možné tvrdiť, že existuje vzájomný pozitívny vzťah medzi zvyšovaním úrovne rozvoja a women empowerment, jeho dopad však môže byť brzdený ďalšími faktormi, ktoré je nutné brať do úvahy do veľkej miery práve v rozvojových krajinách, kde ženy naďalej čelia nerovnostiam v mnohých dimenziách.

1.4 Inštitúcie ovplyvňujúce women empowerment

V predchádzajúcich kapitolách sme videli, že women empowerment, resp. získavanie moci a posilňovanie postavenia žien vedúce k dosiahnutiu rodovej rovnosti, je proces týkajúci sa mnohých dimenzií na báze jednotlivca i celej spoločnosti. Predstavené boli základné faktory, ktorými môže women empowerment podporiť ekonomický rozvoj i naopak, ktorými môže ekonomický rozvoj podporiť zlepšovanie podmienok pre ženy. Na základe týchto faktorov preto ďalej predstavíme inštitúcie, ktoré proces women empowerment ovplyvňujú a to so zameraním na nízkopríjmové rozvojové štáty, kde sú nedostatky v dosahovaní rodovej rovnosti v porovnaní s rozvinutými krajinami výraznejšie. Inštitúcie predstavené v práci budú vychádzať z pod-cieľov (*targets*) piateho Cieľa udržateľného rozvoja OSN definovaného ako „Rodová rovnosť“. Ide o nasledovné (pre indikátory spadajúce pod konkrétne pod-ciele viď príloha č. 1):

[74] Mehra, R., „Women, Empowerment, and Economic Development“, s. 142.
[75] Ibid., s. 149.
[76] Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development“, s. 1076.

- 5.1 Odstrániť všetky formy diskriminácie voči ženám a dievčatám na celom svete
- 5.2 Odstrániť všetky formy násilia voči ženám a dievčatám vo verejnej i súkromnej sfére, vrátane nezákonného obchodovania a sexuálneho a iného vykorisťovania
- 5.3 Odstrániť všetky násilné a ubližujúce zvyky, ako detské a nútené sobáše a ženská obriezka
- 5.4 Uvedomiť si a ohodnotiť neplatené práce v domácnosti a pri starostlivosti o rodinu skrz poskytovanie verejných služieb, infraštruktúry a sociálne programy a podporu zdieľanej zodpovednosti v domácnosti a v rodine na národnej úrovni
- 5.5 Zaistiť ženám plné a efektívne zapojenie a rovnaké možnosti na vedúcich pozíciách a všetkých úrovniach rozhodovacích procesov v politickej, ekonomickej a verejnej sfére
- 5.6 Zaistiť všeobecný prístup k zdravotnej starostlivosti a prijať príslušné zákony týkajúce sa reprodukcie, v súlade s Akčným programom medzinárodnej konferencie o populácii a rozvoji a Pekinskej akčnej platforme a nim príslušných konferencií
- 5.A Prijať reformy na zaistenie práv na rovnaký prístup k zdrojom pre ženy ako i k vlastníctvu a zaobstarávaniu pôdy a iných foriem vlastníctva, k finančným službám, dedičstvu a prírodným zdrojom v súlade s národnými zákonmi
- 5.B Podporiť používanie technológií, najmä informačných a komunikačných, na podporu women empowerment
- 5.C Prijať a posilniť politiky a vymáhateľné zákony na podporu rodovej rovnosti a posilnenie postavenia žien a dievčat na všetkých úrovniach.[77]

Na začiatku je nutné stručne predstaviť pojem inštitúcia v kontexte, v akom bude ďalej používaný. Jedným z najvýznamnejších autorov definujúcich inštitúcie, je Douglass C. North, podľa ktorého ide o „*ľuďmi navrhnuté obmedzenia formujúce politické, ekonomické a ľudské interakcie*“, ktoré ďalej delíme na formálne ako napr. ústava, zákony, či vlastnícke práva a neformálne ako napr. zvyky, tradície, či vzory správania.[78] Dôraz na sociálny aspekt vidíme v definícii autora Hodgsona, podľa ktorého ide o „*systémy, ktoré usporadúvajú a riadia spoločenské pravidlá, ktoré formujú spoločenské interakcie*“[79]. Autor Islam v dokumente pre Svetovú banku napokon definuje inštitúcie ako “*pravidlá*

[77] United Nations, „Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls“.
[78] North., D., C., „Institutions“, *The Journal of Economic Perspectives*, vol. 5., č. 1 (1991) s. 97. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/1942704 [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[79] Hodgson, G. M., „What Are Institutions?“, *Journal of Economic Issues*, vol 11, č. 1 (marec 2006) s. 2. Dostupné na: http://www.geoffrey-hodgson.info/user/bin/whatareinstitutions.pdf [online], prevzaté 2. 11. 2019.

a vymáhajúce mechanizmy, ktoré riadia ekonomické, sociálne a politické interakcie“[80]. Ide teda o široký systém pravidiel a mechanizmov určujúcich interakcie v spoločnosti predurčujúce i pravidlá, z ktorých vyplývajú nerovnosti medzi pohlaviami, či iným kritériom rozdelenými skupinami obyvateľstva.

Ako prvú inštitúciu, resp. zoskupenie inštitúcií, ktoré výrazne ovplyvňujú postoj k women empowerment a určujú jeho tempo, sú kultúrne faktory. Je možné tvrdiť, že kultúra, definovaná ako „*spôsob života určitých ľudí určujúci ich správanie, zvyky, postoje a ich morálne a náboženské presvedčenie*“[81], má dopad na celkové fungovanie spoločnosti a teda ovplyvňuje i politické a inštitucionálne nastavenie regiónu, či krajiny, postoje jednotlivých osôb a tým z časti ovplyvňuje i celkový ľudský rozvoj a možnosti dosahovania women empowerment. Kultúra v tomto kontexte je proces, či neformálna inštitúcia, ktorá je považovaná za pomaly sa meniacu a ovplyvňujúcu inštitúcie, kde môže zmena nastať rýchlejšie.[82] Zmeny v tradíciách a zvykoch správania môžu trvať generácie, preto v mnohých štátoch, či regiónoch naďalej pretrvávajú rodové nerovnosti vyplývajúce z kultúry, i keď v iných môžu byť považované za diskriminujúce a častokrát i nelegálne.

Jednou z najvýznamnejších kultúrnych inštitúcií ovplyvňujúcich postavenie žien v spoločnosti je náboženstvo. Autori Klingorová a Havlíček na základe štúdie prevedenej na vzorke 50 krajín potvrdili vplyv náboženstva na postavenie žien v dôsledku snahy regulácie ich zapojenia do politickej a kultúrnej činnosti a tiež poukázali na existenciu vzťahu medzi religiozitou a nerovnosťami identifikujúc silnú koreláciu medzi religiozitou a indexom rodovej nerovnosti.[83] Na základe výsledkov rozdelili štáty do troch skupín; najmenšie nerovnosti pozorovali v štátoch s nízkou religiozitou obecne, priemerné v štátoch s prevahou budhistického a kresťanského vyznania a najvyššie nerovnosti v islamských

[80] Islam, R., „One More Time: What Are Institutions and How Do They Change?“, Policy research Working Paper 8442 (apríl 2018) s. 2. Dostupné na http://documents.worldbank.org/curated/en/261701525108237527/pdf/WPS8422.pdf [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[81] Cambridge Dictionary, „Culture“. Dostupné na: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/culture [online], prevzaté 8. 8. 2019.
[82] Roland, G., „Understanding institutional change: Fast-moving and slow-moving institutions“, *Studies in Comparative International Development*, vol. 38, n. 4 (december 2004) s. 111. Dostupné na: https://eml.berkeley.edu/~groland/pubs/gr3.pdf [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[83] Klingorová, K. a Havlíček, T., „Religion and gender inequality: the status of women in the societies of world religions“, *Moravian Geographical Reports*, vol 23, č. 2 (2015) s. 8. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/279526649_Religion_and_gender_inequality_The_status_of_women_in_the_societies_of_world_religions/stats [online], prevzaté 2. 11. 2019.

a hinduistických spoločnostiach, čo poukazuje na existenciu rozdielov medzi krajinami nielen na základe ekonomickej situácie, ale i iných ukazovateľov ľudského rozvoja.[84]

Náboženstvo a kultúra môžu zasahovať do nastavenia ďalších inštitúcií, ako sú napríklad práva voliť a byť volený, vlastnícke práva, ochrana pred násilím, možnosti slobodnej voľby, či prístup k majetku, čo súvisí s akceptovaním patriarchálnej organizácie spoločnosti[85]. Jedným z najdiskutovanejších príkladov inštitúcie, resp. zvyku, ktorý je vo väčšine štátov považovaný za nelegálny a na ktorého dôraz je kladený i v piatom Cieli udržateľného rozvoja, je tzv. ženská obriezka týkajúca sa i dnes približne 200 miliónov žien a dievčat. Napriek snahám o zastavenie tejto formy násilia je tento zákrok naďalej vykonávaný asi v 30 krajinách sveta. Príkladom problémov s prekonaním kultúrnych zvykov napriek pokroku v iných oblastiach týkajúcich sa rodových nerovností môže byť i nedávny incident v Bangladéši, kde 18-ročné dievča nahlásilo sexuálne zneužívanie oficiálnym autoritám, následne však preto bola ľuďmi z komunity zavraždená.[86] Môžeme tak vidieť, že kultúrne a náboženské inštitúcie, hoci z dnešného pohľadu rozvinutých krajín považované za násilné a diskriminujúce, v mnohých krajinách naďalej fungujú a môžu tak znamenať prekážky pre ďalší women empowerment i ľudský rozvoj.

Ako ďalší faktor ovplyvňujúci women empowerment môžeme identifikovať nastavenie právneho rámca v jednotlivých krajinách. V mnohých z nich naďalej existujú výrazné rozdiely medzi právami osôb oboch pohlaví a najčastejšie práve v neprospech žien. Špecifickou skupinou sú vlastnícke práva, ktoré, ako sme ukázali v predchádzajúcej kapitole, sú do veľkej miery asociované s rozhodovacími právomocami nad zdrojmi i zvyšovaním povedomia žien o sebe samých v rámci domácnosti i komunity. Women empowerment ovplyvňuje i nastavenie volebných práv. Hoci v súčasnosti už takmer neexistujú rozdiely medzi mužmi a ženami v práve voliť, naďalej existujú obmedzenia v práve byť zvolený na komunitnej i národnej úrovni. Ako vyplýva z dát zbieraných pre sledovanie plnenia Cieľov udržateľného rozvoja, v mnohých krajinách je zastúpenie žien v národnom parlamente veľmi nízke. Z predchádzajúcej kapitoly tiež vyplýva, že ženy majú tendenciu presadzovať iné politiky než muži, preto ich zastúpenie v rozhodovacích orgánoch môže podporiť i zmeny v ďalších inštitúciách, ktoré na postavenie žien a odstraňovanie

[84] Klingorová, K. a Havlíček, T., „Religion and gender inequality: the status of women in the societies of world religions“, s. 9.
[85] Ibid., s. 9.
[86] BBC News, „Nusrat Jahan Rafi: Burned to death for reporting sexual harassment“. Dostupné na: https://www.bbc.com/news/world-asia-47947117 [online], prevzaté 2. 11. 2019

nerovností vplývajú. Odlišnosti naďalej existujú i v ďalších aspektoch, z ktorých môžeme spomenúť napríklad dedičné práva, práva k využívaniu finančných služieb, práva týkajúce sa manželstva, rozvodu, potratov a pod., ktorých odstránenie je pre zvyšovanie women empowerment významné.

Nasledujúcim dôležitým aspektom nastavenia inštitúcií v krajine je ochrana žien pred násilím a zneužívaním, ktorá úzko súvisí s kultúrnymi a náboženskými zvykmi i nastavením právneho rámca v krajine. Násilie na ženách a dievčatách je považované za jedno z „*najviac rozšírených, pretrvávajúcich a devastujúcich porušení ľudských práv*“[87] a hoci sa týka celého sveta, najrozšírenejšie je práve v rozvojových krajinách. Budovanie inštitúcií pre ochranu žien pred násilím sú špecificky významné pri konfliktoch a občianskych vojnách. Násilie na ženách sa často využíva ako “*systematická taktika pri vojne slúžiaca k destabilizácii spoločnosti a zničeniu komunitných a rodinných väzieb*“[88]. Iniciatíva *UN Women* poukazuje i na využívanie násilia ako nástroja získavania informácií, či vytláčania z územia pri úteku.[89] Boj proti násiliu je jedným z najvýznamnejších aspektov piateho z Cieľov udržateľného rozvoja – Dosiahnutie rodovej rovnosti, keďže ani dnes v 49 krajinách sveta neexistujú žiadne zákony, ktoré by ženy v tomto ohľade chránili.[90] Nastavenie inštitúcií na ochranu žien pred násilím, implementovaním príslušných zákonov a potláčaním kultúrnych a náboženských aspektov, ktoré k nemu vedú je preto dôležitým faktorom pre women empowerment i celkový ekonomický rozvoj.

Inštitúciou, ktorá ovplyvňuje women empowerment je i vzdelávanie. Ako sme ukázali v predchádzajúcej kapitole, podpora vzdelania žien sa môže prejaviť v rôznych aspektoch – ovplyvňuje plánovanie veľkosti rodiny, rozhodovanie a prístup k zdravotnej starostlivosti, zväčšuje možnosti zapojenia na pracovnom trhu, pomáha k zamestnávaniu v sektoroch, kde ženy typicky v danej komunite nepracujú a pod.. Zvyšovanie doby školskej dochádzky tiež pomáha znižovať pravdepodobnosť zakladania rodiny v skorom veku, čo môže byť pre dievčatá kritické i zo zdravotného hľadiska. Dosiahnutie rodovej rovnosti v prístupe k vzdelaniu bol preto i hlavným sledovaným indikátorom v rámci Rozvojových

[87] United Nations, „The Spotlight Initiative“. Dostupné na: https://www.un.org/en/spotlight-initiative/index.shtml [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[88] Peterman, A., Palermo, T., & Bredenkamp, C., „Estimates and Determinants of Sexual Violence Against Women in the Democratic Republic of Congo“, *American Journal of Public Health*, vol. 101, č. 6 . (2011) s. 1060. Dostupné na: https://doi-org.zdroje.vse.cz/10.2105/AJPH.2010.300070 [online], prevzaté 2. 11. 2019.
[89] UN Women, „Specialized investigation into sexual violence in conflict is essential for justice, experts say“. Dostupné na: https://www.unwomen.org/en/news/stories/2019/4/news-specialized-investigation-into-sexual-violence-in-conflict-is-essential-for-justice [online], prevzaté 2. 11. 2019
[90] United Nations, „Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls“.

cieľov tisícročia, dôraz naň dáva i Index genderovej rovnosti odvodený od Indexu ľudského rozvoja; význam vzdelávacích inštitúcií sa preto dá v kontexte women empowerment považovať za značný.

Dopad na women empowerment majú i inštitúcie týkajúce sa zdravia a dostupnosti zdravotnej starostlivosti. V mnohých rozvojových štátoch prevláda vysoká úmrtnosť detí v skorom veku, pričom, ako sme ukázali, neproporcionálne viac sú v tomto ohľade ohrozené práve dievčatá. Ženy tiež naďalej umierajú v dôsledku komplikácií pri pôrode, ale i násilia, ktorému čelia, ako napríklad po znásilnení, či ženskej obriezke. Problematickým aspektom môže byť i samostatnosť v rozhodovaní o zdravotnej starostlivosti, napr. OSN na základe zberu dát pre Ciele udržateľného rozvoja dokazuje, že len 52 % žien žijúcich s manželom alebo partnerom sa samostatne rozhoduje o užívaní antikoncepcie a o zdravotnej starostlivosti.[91] Zlepšením prístupu k zdravotnej starostlivosti je tak možné týmto fenoménom predísť, či zmierniť ich následky. Zároveň môže blízkosť zdravotných zariadení a kvalifikovaného personálu pomôcť k vyššej dostupnosti antikoncepcie a tým ovplyvniť i pôrodnosť, čo má dopad na ďalšie aspekty ľudského rozvoja.

Dopad na women empowerment majú napokon i inštitúcie rodiny a komunity, do ktorých ženy patria. Ich vplyv na postavenie žien je úzko spätý s fungovaním ostatných vyššie spomenutých inštitúcií, ako napr. kultúra, či právny systém, ktorý vymedzuje i zákony týkajúce sa rozhodovacích možností, ochrany pred násilím, zastúpenia atď. Nerovnosti, ktorým čelia ženy v rámci postavenia a rozhodovacej moci v rodine a komunite sa týkajú napríklad rozdelenia zdrojov, možnosti výberu partnera, ale i rozhodovania o voľnom čase a práci v rámci domácnosti. Ženy sú často považované za kľúčové v starostlivosti o deti a domácnosť, ktorú vykonávajú navyše od platenej práce mimo domova. Podľa organizácie *Centre for International Private Enterprise* tento „dvojitý pracovný deň“ („*double workday*“) môže brániť vyššiemu zapojeniu a dosahovaniu cieľov v práci mimo domova a prispievať k nerovnostiam medzi pohlaviami.[92] Tomuto aspektu sa venuje i jeden z pod-cieľov piateho z Cieľov udržateľného rozvoja, podľa ktorého by neplatená práca v domácnosti mala byť adekvátne ohodnotená a zlepšený by mal byť prístup k sociálnym službám týkajúcich sa starostlivosti o deti. Rodina a komunita tiež môže pomôcť chrániť dievčatá a ženy pred násilím, zároveň však môže v tomto aspekte, ako sme

[91] United Nations, „Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls
[92] Centre for International Private Enterprise, „The CIPE Guide to Women's Empowerment Programs“. Dostupné na: https://www.cipe.org/legacy/publication-docs/womensEmpowermentGuide_0301.pdf [online], prevzaté 9. 11. 2019.

videli na konkrétnych príkladoch, byť i ohrozením. Keďže je však rodina a komunita významným aspektom ovplyvňujúci každodenný život a rozhodovanie osôb, do veľkej miery vplýva i na možnosti women empowerment a jeho možné zvyšovanie.

Na záver môžeme zhrnúť, že inštitúcie, ktoré majú dopad na zvyšovanie women empowerment sa navzájom ovplyvňujú a vo väčšine prípadov majú dopad súčasne na viacero dimenzií tohto procesu. Keďže rodové nerovnosti a women empowerment sa týkajú mnohých aspektov v živote ženy, i inštitúcie, ktoré ich ovplyvňujú sú široko definované, či ide o kultúru, právne nastavenie, rodinu, vzdelanie, zdravotnú starostlivosť atď. Kvalita a nastavenie inštitúcií, ktoré je možné pozorovať i pokrokom v rámci dosahovania zmienených pod-cieľov, nám preto pomôže k získaniu náhľadu na problematiku women empowerment vo vybraných krajinách a zároveň i porovnaniu možností pre ďalšie zlepšovanie v tejto oblasti i v oblasti celkového ľudského rozvoja.

2 Prípadové štúdie Namíbie a Demokratickej republiky Kongo

Druhá časť práce sa venuje analýze problematiky women empowerment v dvoch krajinách – Demokratickej republike Kongo a Namíbii, vybraných na základe vyhodnotenia dát zbieraných v rámci pozorovania pokroku dosahovania tzv. Cieľov udržateľného rozvoja. Sústreďuje sa na inštitúcie, ktoré môžu v týchto krajinách ovplyvňovať dosahovanie pokroku v rámci cieľa „Dosiahnutie rodovej rovnosti" a ich porovnaniu. Zároveň sa venuje analýze vzťahov medzi fungovaním inštitúcií a dosahovania women empowerment, ako i medzi rôznymi dimenziami procesu women empowerment a ekonomickým rozvojom, ktorého úroveň sa v porovnávaných krajinách líši.

2.1. Popis dát a metódy ich vyhodnocovania

Výber krajín pre prípadovú štúdiu, ktorá bude skúmať a porovnávať inštitúcie ovplyvňujúce posilňovanie postavenia žien v spoločnosti bol vykonaný na základe dát a ich ďalšej analýzy zohľadňujúcej niekoľko kritérií. Dáta pochádzajú z verejne dostupnej databázy Organizácie spojených národov s názvom „*United Nations Global SDG Database",* v rámci ktorej OSN pravidelne v rámci agendy Cieľov udržateľného rozvoja zbiera a zverejňuje štatistické údaje ku každému z indikátorov v rámci sedemnástich vybraných cieľov. Pre potreby práce boli použité dáta v rámci cieľa číslo 5 – Rodová rovnosť, podľa ktorého majú štáty do roku 2030 „dosiahnuť rodovú rovnosť a posilniť postavenie všetkých žien a dievčat".[93]

Cieľom analýzy dát, zbieraných Organizáciou spojených národov za účelom sledovania pokroku napĺňania Cieľov udržateľného rozvoja, je výber dvoch štátov, na základe ktorých bude možné sledovať inštitúcie ovplyvňujúce posilňovanie postavenia žien v spoločnosti. Preto bolo snahou vybrať jeden štát, kde sú sledované indikátory, a teda inštitúcie podporujúce women empowerment, na vysokej úrovni a naopak jeden štát, kde sú podľa indikátorov tieto inštitúcie na nízkej úrovni. V prvom kroku bol výber krajín zúžený na krajiny afrického kontinentu a to z dôvodu zamerania sa na rozvojový región, kde je možné pozorovať podobné črty historického vývoja, a to najmä kolonialistickú minulosť, ktorá ovplyvnila vývoj väčšiny dnešných afrických štátov. Ďalej boli vytriedené indikátory

[93] United Nations Information Service, „Ciele udržateľného rozvoja". Dostupné: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/topics/sustainable_development_goals.html [online], prevzaté 8. 8. 2019.

použité pre analýzu dát, a to hlavne z hľadiska ich celistvosti a možnosti porovnania a vzájomného zoradenia. Preto bol v tomto kroku vylúčený indikátor 5.1.1 „prítomnosť / absencia právneho rámca na podporu, vymáhanie a sledovanie rovnosti a nediskriminácie na základe pohlavia“, keďže z definície neumožňoval vzájomné zoradenie krajín. Vylúčený bol i indikátor 5.4.1 „Podiel času stráveného neplatenými domácimi prácami a starostlivosťou, podľa pohlavia, veku a lokality“ z dôvodu nejednotnosti týkajúcej sa definícii domácej práce, starostlivosti, vekového zamerania a pod. a taktiež indikátory 5.B „podiel osôb vlastniacich mobilný telefón, podľa pohlavia a 5.C „podiel krajín so systémami umožňujúcimi sledovanie a alokáciu verejných zdrojov podporujúcich rodovú rovnosť a posilňovanie postavenia žien“ z dôvodu neúplnosti dát a z nej plynúcej nemožnosti vzájomného porovnania.[94]

Indikátory použité v štúdii sú napokon nasledovné: 5.2.1 „Podiel žien a dievčat vo veku 15 a viac rokov, ktoré boli vo vzťahu obeťou fyzického, sexuálneho, či psychologického násilia súčasným, či bývalým partnerom v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch“, indikátor 5.3.1 „Podiel žien vo veku 20-24 rokov, ktoré boli v manželstve, či zväzku pred dovŕšením veku 15 rokov“, 5.3.2 „Podiel dievčat a žien vo veku 15-49 rokov, ktoré podstúpili ženskú obriezku“, 5.5.1 „Podiel žien v národnom parlamente“, 5.5.2 „Podiel žien na pozíciách stredného a vysokého manažmentu“ a 5.6.1 „Podiel žien vo veku 15-49 rokov, ktoré sa samy a informovane rozhodujú o svojich sexuálnych vzťahoch, využívaní antikoncepcie a reprodukčnej zdravotnej starostlivosti“.[95] Údaje krajín pre každý indikátor boli napokon zoradené do poradia od najpokročilejších po najmenej pokročilé (v závislosti od indikátora vzostupne, či zostupne), čím im bolo priradené skóre. Do poradia boli napokon zaradené africké krajiny, ktoré mali dostupné údaje pre minimálne päť indikátorov. Z ich skóre bol vypočítaný priemer a ten napokon zoradený podľa výšky, čím boli vybrané nasledujúce krajiny - Namíbia, ako krajina s v priemere najpokročilejšími inštitúciami zaisťujúcimi women empowerment z vybranej vzorky a Demokratická republika Kongo, ako z výberu najmenej pokročilá krajina pre posilňovanie postavenia žien v spoločnosti. V tabuľke č. 1 môžeme vidieť poradie hodnotených krajín a ukazovatele v rámci jednotlivých vybraných pod-cieľov.

[94] United Nations, „SDG indicators“. Dostupné na: https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/ [online], prevzaté 12. 8. 2019.
[95] Ibid.

Tabuľka č. 1 : Poradie afrických krajín na základe vybraných ukazovateľov rodovej rovnosti v rámci Cieľov udržateľného rozvoja Organizácie spojených národov

Poradie	Štát	Indikátory piateho z Cieľov udržateľného rozvoja (v %)					
		5.2.1.	5.3.1	5.3.2	5.5.1	5.5.2	5.6.1
1	Namíbia	20,2	8,5	-	46,2	39,9	71,2
2	Rwanda	20,7	7,2	-	61,3	36,3	69,5
3	Zimbabwe	19,9	36,1	-	33,2	28,9	59,9
4	Burundi	27,9	22,9	-	36,4	32,4	44,0
5	Keňa	25,5	27,3	21,0	21,8	-	56,0
6	Egypt	14,0	19,4	87,2	14,9	6,4	-
7	Angola	25,9	38,2	-	30,5	19,5	62,0
8	Ghana	19,2	25,6	3,8	12,7	41,8	52,0
9	Etiópia	19,8	54,4	65,2	38,8	26,5	45,2
10	Senegal	12,2	39,5	24,0	41,8	23,2	7,0
10	Tanzánia	29,6	35,7	10,0	37,2	23,3	46,8
12	Uganda	29,9	49,6	0,3	34,3	31,8	62,0
13	Gambia	7,3	39,7	74,9	10,3	33,8	40,5
14	Svätý Tomáš a Princov ostrov	26,3	43,3	-	18,2	24,4	46,0
15	Kamerun	32,7	41,2	1,4	31,1	49,3	38,1
15	Togo	12,7	27,3	4,7	17,6	29,8	29,6
17	Pobrežie Slonoviny	22,0	34,0	36,7	10,6	-	25,2
18	Malawi	24,3	51,1	-	16,7	15,6	46,7
19	Komory	4,9	41,6	-	6,1	26,1	20,8
19	Sierra Leone	28,7	51,4	86,1	12,4	37,9	40,2
21	Čad	17,5	96,6	38,4	12,8	-	27,1
22	Burkina Faso	9,3	61,8	75,8	11,0	31,0	20,3
23	Libéria	35,0	44,7	44,4	9,9	20,0	67,2
24	Mali	21,5	68,0	82,7	8,8	-	6,5
25	Nigéria	11,0	61,7	18,4	5,6	21,5	50,8
26	Demokratická republika Kongo	36,8	47,3	-	8,9	20,2	30,7

Zdroj: United Nations, „SDG indicators“. Dostupné na: https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/ [online], prevzaté 12. 8. 2019.

2.2 Základná charakteristika vybraných krajín

Demokratická republika Kongo (DR Kongo) je jedným z najväčších a najľudnatejších štátov Afriky, v súčasnosti však patrí i k najchudobnejším a najmenej rozvinutým nielen na kontinente, ale i v rámci celého sveta. Pre komplexnejší náhľad na problematiku women empowerment si predstavíme základné informácie o politickej a ekonomickej situácii v krajine, ktoré súvisia s nízkym ľudským rozvojom jej obyvateľstva.

Územie dnešnej Demokratickej republiky Kongo bolo v minulosti kolóniou patriacou najprv do osobného vlastníctva belgického kráľa Leopolda II., no po medzinárodnom nátlaku, reagujúcom na násilné vládnutie kráľa, sa územie v roku 1908 stalo kolóniou Belgického kráľovstva. V roku 1960 bola vyhlásená nezávislá Republika Kongo, ktorá sa však rýchlo po vražde premiéra Lumumbu hneď nasledujúci rok ocitla v občianskej vojne a rozpadla sa na štyri frakcie.[96] Konflikt, v ktorom zasahovali i tzv. peacekeepingové misie OSN, bol formálne ukončený prevratom v roku 1965 a nástupom autokratického prezidenta Mobuta Sese Seko, ktorého režim sa označuje za tzv. kleptokraciu (vo voľnom preklad „vláda zlodejov"), spojenú s korupciou a vykorisťovaním.[97] V 90. rokoch 20. storočia v štáte, ktorý bol z názvu Zair v roku 1997 premenovaný na Demokratickú republiku Kongo, vypukli ďalšie konflikty. Druhý konflikt, tzv. Veľká africká vojna, bola formálne ukončená v roku 2003, v štáte však bola sformovaná stála misia OSN, ktorá i dnes dohliada na udržiavanie mieru v dôsledku pretrvávajúcej nestability.[98] Určitý pokrok na politickej scéne bol dosiahnutý koncom roka 2018, kedy bol do funkcie prezidenta po 18-ročnom mandáte Josepha Kabilu zvolený opozičný líder Félix Tshisekedi. Štát je však naďalej jedným z najzaostalejších regiónov sveta, čo je mnohokrát pripisované i dôsledkom belgickej koloniálnej správy.[99] [100]

Chudoba a nízka úroveň rozvoja Demokratickej republiky Kongo vyplýva i z medzinárodných rebríčkov a indexov, v ktorých sa štát spravidla nachádza medzi najzaostalejšími na svete. Index ľudského rozvoja v roku 2018 (ako poslednom dostupnom

[96] Human Right Watch, „DR Congo: Chronology". Dostupné na: https://www.hrw.org/news/2009/08/21/dr-congo-chronology [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[97] BBC News, „DR Congo's troubled history". Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1120825.stm [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[98] Human Right Watch, „DR Congo: Chronology".
[99] The World Bank, „Democratic Republic of Congo: Overview". Dostupné na: https://www.worldbank.org/en/country/drc/overview [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[100] Ahmad, G. a Awan, M. S., „Colonialism and its Socio-politico and Economic Impact: A Case study of the Colonized Congo", *The Dialogue*, vol. 12, č. 3 (júl-september 2017) s. 319. Dostupné na: http://www.qurtuba.edu.pk/thedialogue/The%20Dialogue/12_3/Dialogue_July_September2017_311-320.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.

údaji) dosiahol hodnotu 0,457, čo znamená nárast o 28,5 percenta od roku 1990, avšak zaraďujúc štát na 176. miesto zo 189 hodnotených krajín.[101] [102] Čo sa týka Multidimenzionálneho indexu chudoby, DR Kongo dosiahla hodnotu 0,389 (kde 0 je najlepší výsledok a najvyšší dosiahnutý bol index 0,59 v Nigeri)[103]. Pod hranicou chudoby na úrovni 1,90 USD / deň (PPP) žilo podľa merania v rokoch 2013/2014 76,6 % obyvateľstva, 91 % pritom žilo pod hranicou chudoby na úrovni 3,1 USD / deň (PPP). Čo sa týka samotného príjmu, DR Kongo je s hodnotou HND 1048,5 USD na osobu (PPP) zaradená na 181. miesto zo 183 krajín sveta, pre ktoré je tento údaj v databáze Svetovej banky dostupný.[104] Štát je tiež zaradený do kategórie štátov s „veľmi vysokou hrozbou" ako piaty najohrozenejší štát na svete v Indexe zrútených štátov organizácie *Fund for Peace*.[105] V krajine naďalej prevládajú konflikty, ktoré sú okrem vnútorných nepokojov podporované i nepriaznivou situáciou v susedných štátoch, ako tomu bolo i v 90. rokoch 20. storočia, kedy DR Kongo zasiahli nepokoje prameniace z genocídy vo Rwande. V súčasnosti všetky jej susedné štáty patria v Indexe zrútených štátov medzi ohrozené, pričom Južný Sudán a Stredoafrická republika sú postupne tretím a šiestym najohrozenejším štátom sveta.[106]

DR Kongo, rovnako ako v porovnaní Indexu ľudského rozvoja, sa nachádza v najnižšej kategórii i v Indexe genderového rozvoja, meraného ako podiel medzi Indexom ľudského rozvoja medzi populáciou žien a mužov. Čo sa týka ukazovateľov pozorovaných v rámci indexu, všetky dosahujú nižšie hodnoty u žien než je tomu u mužov.[107] V Indexe genderových nerovností sa DR Kongo nachádza so skóre 0,652 na 152. mieste zo 160 hodnotených krajín.[108]

Namíbijská republika, skrátene **Namíbia**, je rozlohou 35. najväčší štát sveta, kvôli púšti, ktorá tvorí väčšinu povrchu v nej však žije len približne 2,5 milióna obyvateľov, čo je

[101] United Nations Development Programme, „Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update: Congo (Democratic Republic of the)". Dostupné na: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/COD.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[102] United Nations Development Programme, „Human Development Reports". Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/2018-update [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[103] United Nations Development Programme, „Global Multideminesional poverty Index 2019: Illuminating Inequalities". Dostupné: http://hdr.undp.org/sites/default/files/mpi_2019_publication.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[104] The World Bank, „GDP per capita, PPP (current international $). Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[105] The Fund for Peace, „Fragile States Index Annual Report 2019". Dostupné na: https://fundforpeace.org/2019/04/10/fragile-states-index-2019/ [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[106] The Fund for Peace, „Fragile States Index Annual Report 2019".
[107] United Nations Development Programme, „Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update: Congo (Democratic Republic of the)".
[108] Ibid.

približne 32-krát menej než v Demokratickej republike Kongo.[109] Hoci obe republiky sú bývalé kolónie v regióne subsaharskej Afriky, historický vývoj Namíbie, ktorý predurčil i jej dnešné socio-ekonomické podmienky, bol od DR Kongo odlišný.

Územie Namíbie bolo obsadené Európanmi až na konci 19. storočia, kedy strategické prístavy obsadili kolonizátori Spojeného kráľovstva. Neskôr prevzali kontrolu nad vnútrozemím kolonizátori z Nemecka, ktorí miestnych obyvateľov na princípe apartheidu vyčlenili do tzv. rezervácií a násilne potlačili všetky miestne vzbury a povstania voči tomuto nastaveniu.[110] Nemecko prišlo o územie Namíbie, resp. Juhozápadnej Afriky, počas prvej svetovej vojny, kedy ju obsadila susedná Južná Afrika a nemecké kolónie boli rozdelené do mandátnych území Spojencov, pričom toto územie bolo klasifikované so statusom C pre najmenej rozvinuté oblasti. Po druhej svetovej vojne boli mandátne územia zrušené, Južná Afrika sa však územia odmietala vzdať, čo vyústilo v dlhotrvajúci konflikt medzi ňou a novovzniknutou OSN riešený Medzinárodným súdnym dvorom.[111] Následne sa začalo mobilizovať i miestne obyvateľstvo, ktoré požadovalo získanie nezávislosti pozorujúc trend na väčšine územia Afriky. Sformované bolo hnutie, tzv. SWAPO (*South-West Africa People's Organisation*), ktoré viedlo boj za nezávislosť až do roku 1990, kedy po desaťročiach konfliktov bola vyhlásená samostatná Namíbijská republika. Namíbia bola na prelome storočí zapojená do druhej konžskej vojny a do občianskej vojny v Angole, následkom ktorej prijala tisícky utečencov. Napriek niekoľkým výkyvom sa však štátu darí dosahovať ekonomický rast i zvyšovať ukazovatele ľudského rozvoja.[112]

S dosiahnutou úrovňou HND vo výške 11 135 USD na obyvateľa (PPP) je Namíbia zaradená Svetovou bankou do krajín s vyšším stredným príjmom.[113] V dôsledku režimu apartheidu je však Namíbia špecifická vysokými príjmovými nerovnosťami. Tzv. GINI index tu v roku 2015 dosahoval úroveň 59,1, čo radí Namíbiu na druhé miesto v rámci celého sveta.[114] Čo sa týka Indexu ľudského rozvoja, Namíbia je so skóre 0,647 na 129. mieste zo 189 krajín patriac do skupiny krajín so strednou úrovňou rozvoja. Multidimenzionálny index

[109] The World Bank, „Population, total". Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/sp.pop.totl [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[110] The Commonwealth, „Namibia: History". Dostupné na: https://thecommonwealth.org/our-member-countries/namibia/history [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[111] Matz, N.,, „Civilization and the Mandate System under the League of Nations as Origin of Trusteeship", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, vol 9 (2005) s. 76. Dostupné na: https://www.mpil.de/files/pdf2/mpunyb_matz_9_47_95.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[112] The Commonwealth, „Namibia: History".
[113] The World Bank, „GDP per capita, PPP (current international $).
[114] The World Bank, „GINI index(World Bank estimate). Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI [online], prevzaté 6. 11. 2019.

chudoby dosahuje úrovne 0,171, no o vysokých nerovnostiach svedčí fakt, že viac-dimenzionálnou chudobou je ohrozených až 38,1 % obyvateľstva a napriek príjmu na osobu, ktorý je blízko hornej hranice medzi krajinami s vyšším stredným príjmom a rozvinutými krajinami[115], žije v absolútnej chudobe, teda s 1,90 USD na deň (PPP) a menej, až 13,4 % obyvateľstva.[116] Čo sa týka stability, Namíbia sa s indexom zrútených štátov dosahujúcom hodnotu 66,4 nachádza na 107. mieste v kategórii „potenciálne nebezpečenstvo" (*warning*).[117] V hodnotení Indexu genderového rozvoja dosiahla Namíbia v roku 2017 skóre 1,014, čo svedčí o v priemere lepších ukazovateľoch predpokladanej dĺžky dožitia, vzdelania a HND na osobu než je tomu u mužskej populácie.[118]

Môžeme tak vidieť, že hoci DR Kongo i Namíbia sú obe bývalé kolónie ležiace v subsaharskej Afrike, ich historický vývoj i ďalšie faktory, ako napr. vývoj v susedných krajinách, veľkosť, dostupnosť a iné, predurčil ich dnešné politické, ekonomické a spoločenské podmienky a rozdielny stupeň vývoja, na akom sa dnes krajiny nachádzajú. Tieto faktory majú vplyv i na rozloženie nerovností vrátane rodových a podmienok na women empowerment, ktoré tieto štáty mali a majú i dnes.

2.3 Porovnanie krajín na základe piateho z Cieľov udržateľného rozvoja

Pre zistenie hlavných faktorov vplývajúcich na inštitúcie v DR Kongo a Namíbie, ktoré určujú ich rozdielnosť v rámci odstraňovania rodových nerovností a podpory women empowerment, budeme ďalej porovnávať krajiny na základe indikátorov jednotlivých pod-cieľov piateho z Cieľov udržateľného rozvoja. Okrem porovnania indikátorov sa komparácia bude venovať i inštitúciám, ktoré tieto indikátory ovplyvňujú a napokon ich možnému vplyvu na ekonomický rozvoj týchto krajín.

[115] Hranica medzi vyšším stredným a vysokým príjmom je Svetovou bankou stanovená na úrovni 12 375 USD na osobu (PPP). Zdroj: The World Bank, „World Bank Country and Lending Groups. Dostupné na: https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519 [online], prevzaté 22. 10. 2019.
[116] Oxford Poverty and Human Development Initiative, „Global MPI Country Briefing 2019: Namibia (Sub-Saharan Africa)". Dostupné na: https://ophi.org.uk/wp-content/uploads/CB_NAM_2019_2.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.
[117]The Fund for Peace, „Fragile States Index Annual Report 2019".
[118] United Nations Development Programme, „Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update: Namibia". Dostupné na: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/NAM.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.

5.1 Odstrániť všetky formy diskriminácie voči ženám a dievčatám na celom svete

V rámci cieľa odstránenia diskriminácie voči ženám a dievčatám sleduje OSN nastavenie právneho rámca, ktorý ho podporuje a zaisťuje rovnaké postavenie žien a mužov so zameraním na legislatívnu ochranu pred násilím, vo sfére zamestnania a ekonomických benefitov, rodiny a manželstva a zapojenia do verejného života. Pre Demokratickú republiku Kongo a Namíbiu nie sú dáta pre tento pod-cieľ dostupné, ďalej však stručne zhrnieme fungovanie právneho rámca v oboch štátoch v oblasti postavenia žien a odstraňovania rodových nerovností.

Čo sa týka právneho rámca, Demokratická republika Kongo pristúpila k niekoľkým krokom s cieľom odstránenia rodových nerovností a posilnenia postavenia žien. Podľa organizácie *Women's International League for Peace and Freedom* je však diskriminácia voči ženám naďalej prítomná takmer vo všetkých sférach, keďže možnosti vymáhania práva sú nedostatočné.[119] Štát ratifikoval Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, ktorá sa venuje i rovnosti medzi pohlaviami a tiež Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie voči ženám (*Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* - CEDAW) ako hlavné medzinárodné dokumenty proti diskriminácii na základe pohlavia.[120] Okrem nich prijal i ďalšie dokumenty týkajúce sa ochrany žien a ich práv, ako napr. Deklaráciu o gender a rozvoji vydanú Juhoafrickým rozvojovým spoločenstvom, Protokol o právach žien, či tzv. Slávnostnú deklaráciu o rodovej rovnosti v Afrike.[121]

Na princípy uvedené v týchto dokumentoch odkazuje ústava Demokratickej republiky Kongo, zdôrazňujúca potreby rovného zastúpenia medzi mužmi a ženami v inštitúciách krajiny. Postaveniu žien sa ďalej venujú i články 14 a 15. Podľa článku 14 ústavy sa „*inštitúcie verejnej sféry snažia o odstránenie všetkých foriem diskriminácie voči ženám a zaistenie a podporu ich práv*"[122], taktiež by mala byť zaistená možnosť participácie na rozvoji štátu, na zastúpenie a vyzdvihuje tiež boj proti násiliu vo verejnej i súkromnej sfére. Článok 15 sa týka sexuálneho násilia a snahy o jeho odstránenie a spravodlivé odsúdenie.[123] Na nich nadväzuje i Zákon o uplatňovaní rovnosti medzi ženami a mužmi,

[119] Mbambi, M. A. a Faray-Kele, M.-C., „Gender inequality and social institutions in the D. R. Congo", (2010). Dostupné na: https://www.peacewomen.org/sites/default/files/hrinst_genderinequalityinthedrc_wilpf_december2010english_0.pdf [online], prevzaté 13. 11. 2019.
[120] Mbambi, M. A. a Faray-Kele, M.-C., „Gender inequality and social institutions in the D. R. Congo".
[121] Ibid.
[122] *Constitution de la République démocratique du Congo*, Article 14. Dostupné na: https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/fr/cd/cd001fr.pdf [online], prevzaté 13. 11. 2019.
[123] *Constitution de la République démocratique du Congo*, Article 15.

ktorý ďalej predstavuje princípy nediskriminácie a ich implementáciu v rôznych sférach. Napriek vyjadreniu ministerky pre gender, rodinu a deti z roku 2011, kedy bolo odsúhlasené prvé znenie zákona o rovnosti pohlaví, podľa ktorej išlo o „*veľký úspech pre každú konžskú ženu*“[124], podľa medzinárodných organizácií „*právo často nie je implementované a je aplikované hlavne pre tých, ktorí si môžu dovoliť ho zaplatiť*“[125]. Problémy s právnym systémom uvádza i Ambasáda Švédska v DR Kongo, ktorá preň vypracovala štúdiu *Profil de pays en matière d'égalite de genre,* kde uvádza, že v štáte chýba dôvera v súdny systém, ktorý je vnímaný ako skorumpovaný, ďalej sudcovia často nepoznajú zákony, neaplikujú ich, prípadne ich nesprávne interpretujú a ženy častokrát svoje práva nepoznajú.[126] Kontroverzným zákonom, ktorý je v súčasnosti práve kvôli diskriminačným princípom voči ženám revidovaný, je i tzv. Zákon o rodine (*Code de la famille*). Hoci v posledných rokoch došlo k niekoľkým zmenám, zákon dlhodobo určoval povinnosť ženy poslúchať rozhodnutia manžela, získať povolenie od manžela ku všetkých právnym činom, žiť s ním v jednej domácnosti, či umožňoval manželovi legálne získať vlastníctvo ženy.[127] Tieto faktory tak do veľkej miery ovplyvňujú i ďalšie inštitúcie, ktoré by mohli podporiť women empowerment a fungovanie spoločnosti, kde pre tieto impulzy chýba vhodné prostredie.

Na nastavenie právneho systému i ďalších inštitúcií v kontexte dosahovania women empowerment v DR Kongo má významný dopad i miestna kultúra a tradície. Silný vplyv inštitúcií ako napr. kresťanského náboženstva je pritom výraznejší práve vo vidieckych oblastiach, kde sú i ukazovatele rozvoja oproti mestským oblastiam na nižšej úrovni. Konzervativizmus kresťanstva sa tu prejavuje i na postavení žien a to najmä na ich participácii vo verejnej sfére a zastúpení, z ktorého sú tradične vyňaté.[128] Ako uvádzajú autorky Mbambi a Faray-Keley, „*v náboženskom systéme a hierarchii je dominancia mužov, ktorých patriarchálny charakter nepodporuje rozvoj žien v konžskej spoločnosti. Podľa niekoľkých lídrov neziskových organizácií podporujúcich ženy v DR Kongo, rola žien*

[124] Genre en Action, „RDC: La loi sur la parité est-elle une avancée réelle pour les droits de la femme?“. Dostupné na: https://www.genreenaction.net/RDC-La-loi-sur-la-parite-est-elle-une-avancee.html [online], prevzaté 12. 11. 2019.
[125] Mbambi, M. A. a Faray-Kele, M.-C., „Gender inequality and social institutions in the D. R. Congo“.
[126] L'Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014“, s. 14. Dostupné na: https://www.lauradavis.eu/wp-content/uploads/2014/07/Profil-genre-2014-RDC.pdf [online], prevzaté 12. 11. 2019.
[127] Equality Now, „République démocratique du Congo – Loi 87.010 portant Code de la famille“. Dostupné na: https://www.equalitynow.org/dr_congo_law_87_010_on_the_family_code [online], prevzaté 12. 11. 2019.
[128] L'Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014“, s. 11.

v konžskej spoločnosti sa zmenila z plnej participácie v pred-koloniálnej ére, na marginalizovanú počas kolonializmu, až po úplne vyčlenenie v post-koloniálnom období“[129].

Právny rámec v Namíbii prešiel v posledných desaťročiach niekoľkými zmenami a boli podniknuté kroky k zabezpečeniu rovnakých práv pre obe pohlavia a posilnenia postavenia žien vo sférach, kde tradične nerovnosti prevládajú. Rovnako ako DR Kongo, Namíbia prijala Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie voči ženám (CEDAW) i jeho dodatočný protokol, Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, ďalej je signatárom Pekinskej akčnej platformy, Deklarácie o gender a rozvoji a ďalších medzinárodných dokumentov zaisťujúcich odstraňovanie nerovností. Ústava Namíbie v článku 10 deklaruje rovnosť pred zákonom a odsudzuje diskrimináciu na základe pohlavia[130], článok 95 ďalej uvádza rovnosť príležitostí pre ženy a ich plnú účasť vo všetkých sférach namíbijskej spoločnosti[131]. Významný je i článok 23 venujúci sa usporiadaniu spoločnosti po apartheide, ktorý poukazuje na odstraňovanie tradičnej diskriminácie žien pri tomto zriadení a vyzdvihuje nutnosť jej odstránenia pre rovnú a plnú účasť v sociálnej, ekonomickej a kultúrnej sfére spoločenského života.[132] V Namíbii bolo tiež zriadené ministerstvo pre rodovú rovnosť a prosperitu detí s misiou „*vytvorenia a podpory udržateľného socio-ekonomického rozvoja a príležitostí na dosiahnutie rodovej rovnosti a blahobytu detí*“[133], ktoré dohliada na vytváranie legislatívy v súlade s touto misiou. Ako uvádza organizácia UNICEF, Namíbia aktívne vytvára progresívne politiky a inštitucionálny rámec na podporu women empowerment, avšak „*plná realizácia práv žien a dievčat bude závisieť od zmien v paradigmách a meniacich sa postojov spoločnosti voči rodovej rovnosti*“[134], ku ktorým dochádza len pomaly.

Rovnako ako v prípade DR Kongo, aj v Namíbii môžeme pozorovať vplyv tradičných zvykov a náboženstva, ktoré ovplyvňujú postavenie žien v spoločnosti a môžu byť zdrojom diskriminácie na základe pohlavia. Podľa neziskovej organizácie *Le Réseau des Jenues Femmes Africaines et Espagnoles pour l‘Empowerment* ktorá vypracovala štúdiu na základe rozhovorov s miestnymi obyvateľmi v Namíbii, je muž tradične hlavou domácnosti,

[129] Mbambi, M. A. a Faray-Kele, M.-C., „Gender inequality and social institutions in the D. R. Congo“.
[130] *Namibian Constitution*, Article 10, Dostupné na: https://laws.parliament.na/namibian-constitution/ [online], prevzaté 12. 11. 2019.
[131] *Namibian Constitution,* Article 95.
[132] *Namibian Constitution,* Article 23.
[133] Republic of Namibia, „Ministry of Gender Equality and Child Welfare: About“. Dostupné na: http://www.mgecw.gov.na/about-mgecw [online], prevzaté 15. 11. 2019.
[134] UNICEF, „Namibia’s Women and Girls: Reaping The Benefits of Gender Equality?“. Dostupné na: https://www.unicef.org/namibia/UNICEFNam_SOWC_2007_suppl_final_draft_women_and_girls.pdf [online], prevzaté 15. 11. 2019.

ženy sú však oceňované na základe ich funkcie v starostlivosti o túto domácnosť a rodinu.[135] V správe, rovnako ako v štúdii autoriek Ambunda a de Klerk, je však vyzdvihovaný fakt, že zvyky sa líšia medzi jednotlivými namíbijskými komunitami, vo väčšine je však tradične muž zodpovedný za rozhodovanie v domácnosti a nakladanie so zdrojmi.[136] Ženy tiež podľa zvykov vykonávajú povolania v zdravotnej starostlivosti, či vzdelávaní, preto vláda v rámci Národného gender plánu apeluje na snahu o zapojenie žien i do iných odborov a zamestnaní.[137] Naďalej tiež pretrvávajú určité tradičné zvyky ako napríklad tzv. poplatok za nevestu (podrobnejšie informácie v rámci pod-cieľa 5.3), ktoré negatívne ovplyvňuje vnímanie žien v rámci domácnosti i komunity. Ich význam v spoločnosti je však časom marginalizovaný, prípadne zanikajú úplne.[138] Vplyv na postavenie žien má i náboženstvo, vďaka ktorému sa zvýšilo vzdelanie medzi dievčatami a opustilo sa od zvyku mnohoženstva, avšak ktoré taktiež podporovalo povedomie žien ako osôb v domácnosti.[139] Špecifickým v tomto kontexte je i článok 66 ústavy, podľa ktorého štát uznáva fungovanie formálneho a zároveň tradičného práva v prípade, že jeho princípy nie sú v rozpore s ústavou a formálnou legislatívou, a to najmä v oblastiach manželstva, rozvodu, či vlastníctva pôdy.[140] Hoci Namíbia v tzv. Národnom gender pláne upozorňuje na nutnosť súladu s princípmi rovnosti pohlaví[141], ako uvádza organizácia *Freedom House*, či autorky Ambunda a de Klerk však upozorňujú, že princíp prednosti formálneho práva nie je vždy dodržiavaný a kvôli „*nesúladu medzi niektorými ľudskými právami a tradičnými patriarchálnymi africkými hodnotami zakotvenými v tradičnom práve*“[142] sú ženy v niektorých oblastiach naďalej diskriminované.[143]

V oboch krajinách tak môžeme pozorovať snahy a kroky k vytvoreniu legislatívneho rámca podporujúceho rodovú rovnosť a odstránenie diskriminácie voči ženám, zároveň však

[135] Le Réseau des Jenues Femmes Africaines et Espagnoles pour l'Empowerment, „Women's rights in Namibia“, (október 2011). Dostupné na: http://www.nawey.net/wp-content/uploads/downloads/2012/11/Women%C3%82%C2%B4s-Rigth-in-Namibia.pdf [online], prevzaté 16. 11. 2019.
[136] Ambunda, L. a de Klerk, S., „Women and custom in Namibia: A research overview“ (2008) s. 48. Dostupné na: https://www.semanticscholar.org/paper/Women-and-custom-in-Namibia-%3A-A-research-overview-Ambunda-Klerk/44b7f04c7fba4031244babe1caacdd74ad28cef4#paper-header [online], prevzaté 15. 11. 2019.
[137] Ministry of Gender Equality and Child Welfare, „National Gender Policy (2008-2018)“.
[138] Ambunda, L. a de Klerk, S., „Women and custom in Namibia: A research overview“ , s. 43.
[139] Le Réseau des Jenues Femmes Africaines et Espagnoles pour l'Empowerment, „Women's rights in Namibia“.
[140] *Namibian Constitution,* Article 66.
[141] Ministry of Gender Equality and Child Welfare, „National Gender Policy (2008-2018)“.
[142] Ambunda, L. a de Klerk, S., „Women and custom in Namibia: A research overview“ , s. 48.
[143] Freedom House, „Freedom in the World 2019: Namibia“. Dostupné na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/namibia [online], prevzaté 15. 11. 2019.

vidíme i rozdiely medzi štátmi a to najmä z hľadiska vymáhateľnosti tohto práva. Podľa Indexu zrútených štátov i Indexu ekonomickej slobody je právny poriadok, vymáhateľnosť práva a dodržiavanie ľudských práv v DR Kongo na veľmi nízkej úrovni,[144] [145] preto i dodržiavanie princípov rodovej rovnosti a nediskriminácie zostávajú problematickými aspektmi brániacimi ďalšiemu pokroku vo women empowerment v štáte. Oproti tomu v oboch spomínaných indexoch môžeme pozorovať lepšie postavenie Namíbie z hľadiska dodržiavania ľudských práv a právneho poriadku v štáte, ktoré sa tiež medziročne zlepšuje.[146] [147] Na záver môžeme zhrnúť, že hoci oba štáty prijali politiky a legislatívu k zaisteniu nediskriminácie na základe pohlavia, pretrvávajúce rozdiely vyplývajú hlavne z možností inštitúcii k aplikovaniu tohto práva, ktoré sú v DR Kongo naďalej slabé, zatiaľ čo v Namíbii ich sila postupne narastá. Určité odlišnosti však môžeme pozorovať i v právnom rámci, kde v DR Kongo naďalej ostávajú niektoré kontroverzné zákony ako napr. princípy z tzv. Zákona o rodine, ktoré v tradičnom práve i napriek revidovaniu zákona naďalej pretrvávajú. V oboch štátoch však proces zmeny závisí i od paradigiem a otvorenosti zmenám v spoločnosti, kde sú tradičné hodnoty a normy stále pomerne silne prítomné.

5.2 Odstrániť všetky formy násilia voči ženám a dievčatám vo verejnej i súkromnej sfére, vrátane nezákonného obchodovania a sexuálneho a iného vykorisťovania

Problematika násilia na ženách, ktorá je sledovaná v rámci druhého pod-cieľa z piateho z Cieľov udržateľného rozvoja, je široko diskutovanou témou v rámci rozvojových krajín a jednou z najvýraznejších týkajúcich sa diskriminácie voči ženám. Sledovaným ukazovateľom v tejto časti bol podiel žien a dievčat vo veku 15 a viac rokov, ktoré boli vo vzťahu obeťou fyzického, sexuálneho, či psychologického násilia súčasným, či bývalým partnerom v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch s výberom najširšej uvedenej vekovej kategórie 15-49 rokov. Na základe dát sme zistili, že v DR Kongo bolo obeťou násilia v partnerskom vzťahu 36,8 % žien a dievčat, čo zaraďuje krajinu na piate miesto v rámci všetkých sledovaných krajín.[148] Násilie na ženách je jedným z najzávažnejších spoločenských problémov v DR Kongo, a to v partnerskom vzťahu i mimo neho, pričom

[144] The Fund for Peace, „Fragile States Index Annual Report 2019".
[145] The Heritage, „2019 Index of Economic Freedom: Democratic Republic of Congo". Dostupné na: https://www.heritage.org/index/country/democraticrepubliccongo [online], prevzaté 15. 11. 2019.
[146] The Fund for Peace, „Fragile States Index Annual Report 2019".
[147] The Heritage, „2019 Index of Economic Freedom: Namibia". Dostupné na: https://www.heritage.org/index/country/namibia [online], prevzaté 15. 11. 2019.
[148] United Nations, „SDG indicators".

veľký vplyv naň má i dlhotrvajúci a napriek formálnemu ukončeniu stále existujúci konflikt prebiehajúci najmä vo východnej časti štátu.

Konflikt v DR Kongo je jedným z najvýznamnejších faktorov, ktoré ovplyvňujú fungovanie spoločnosti a zároveň postavenie žien v štáte. Podľa odhadov v ňom od roku 1998 zomrelo už vyše 5,4 milióna obyvateľov a naďalej predstavuje nebezpečenstvo i pre ženy, ktoré sa v danej oblasti nachádzajú.[149] S násilím na ženách, najčastejšie v podobe znásilnenia, sexuálneho otroctva a zmrzačenia pohlavných orgánov, sa podľa Ministerstva pre gender, rodinu a deti stretlo vyše milióna žien a dievčat v krajine, pričom vo väčšine prípadov šlo práve o dievčatá mladšie 18 rokov.[150] Znásilnenie sa v konflikte v DR Kongo často využíva i ako taktika v boji, preto miera násilia prudko narástla od roku 1996, kedy vypukla prvá konžská vojna. Napriek snahe medzinárodných organizácií i zapojenia Medzinárodného súdneho dvora v Haagu, kde boli súdení niektorí lídri milícií za vojnové zločiny vrátane sexuálneho násilia, sa tento fenomén stále nepodarilo odstrániť, pričom kvôli jeho skutočný rozsah môže byť ešte vyšší.[151]

O rozšírenosti fenoménu násilia svedčí tiež fakt, že podľa štúdie *Country Policy and Information Note: Democratic Republic of Congo (DRC): Gender Based Violence* sa s fyzickým násilím sa stretlo približne 52 % žien, 27 % sa stretlo so sexuálnym násilím a medzi ženami v manželstve bolo obeťou domáceho násilia až 57 % žien, pričom v rámci nej je tiež upozorňované na fakt, že tieto údaje môžu byť poddimenzované, pretože obete často nemajú prístup k legálnej ochrane, z dôvodu strachu, či spoločenskej stigme násilie často nenahlásia a kvôli slabej dostupnosti nevyhľadajú zdravotnú pomoc.[152]. V dôsledku tradičných noriem a zvykov v spoločnosti je táto forma diskriminácie, najmä v manželstve, často obhajovaná a akceptovaná. Násilie v domácnosti nie je v právnom rámci definované, a čo sa týka ďalších typov násilia, ako sme poukázali v predchádzajúcom bode, právo

[149] UN Women, „Women's participation in stabilization and conflict prevention in North Kivu". Dostupné na: https://www.unwomen.org/mdgf/B/DRCongo_B.html [online], prevzaté 13. 11. 2019.
[150] Peterman, A., Palermo, T. a Nredenkamp C., „Estimates and Determinants of Sexual Violence Against Women in the Democratic Republic of Congo", *American Journal of Public Health*, vol. 101, č. 6 (jún 2011) s. 106é. Dostupné na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3093289/ [online], prevzaté 13. 11. 2019.
[151] Institute for War & Peace Reporting, „Special Report: Sexual Violence in the Democratic Republic of Congo". Dostupné na: http://www.ceipaz.org/images/contenido/Sexual%20violence%20in%20the%20Democratic%20Republic%20of%20Congo.pdf [online], prevzaté 15. 11. 2019.
[152] Home Office United Kingdom, „Country Policy and Informaiton Note: Democratic Republic of Congo (DRC): Gender Based Violence", (2018). Dostupné na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/742590/DRC._GBV._2018.v2_ext__003_.pdf [online], prevzaté 13. 11. 2019.

napriek existencii svojej často nie je vymáhateľné.[153] Tento „*najhorší príklad ľudskej nehumánnosti voči ženám*“[154], ako násilie v DR Kongo nazvala americká političkа Hillary Clinton po návšteve krajiny, má vplyv i na ďalšie dimenzie women empowerment, spojené s prežitím zdravého života, postavením a rozhodovacou silou v domácnosti, ale i s dôstojnosťou a postojom žien k sebe samým, čo je pre ďalšie zvyšovanie women empowerment kľúčové. Hoci existujú početné programy a iniciatívy v snahe eliminovať násilie na ženách v Demokratickej republike Kongo, tento fenomén je naďalej v štáte značne rozšírený.

V Namíbii bol podiel žien v ukazovateli domáceho násilia na úrovni 20,2 %, čo štát taktiež zaraďuje do prvej polovice najviac postihnutých štátov sveta v oblasti násilia na ženách v domácnosti.[155] Čo sa týka podielu žien, ktoré sa stali obeťami násilia celkovo (vrátane násilia v domácnosti), podľa dostupných údajov dosahuje 32 %. V 7 % prípadov pritom ide o sexuálne násilie, pričom približne 15 % žien násilie nenahlási, preto môžu byť tieto podiely v skutočnosti vyššie.[156] Násilie na ženách je jedným z najvýraznejších pretrvávajúcich problémov z hľadiska rodovej diskriminácie a spolu s ním súvisiacim rozširovaním nákazy víru HIV.[157] Na legislatívnej úrovni došlo k pokroku schválením Zákona o boji proti znásilneniu (*Combating of Rape Act*, 2000), Zákona o boji proti domácemu násiliu (*Combating of Domestic Violence Act*, 2008), či Pracovného zákona (*Labour Act*, 2007), ktorý zakazuje obťažovanie na pracovisku.[158] Vláda Namíbie vyvíja aktivitu s cieľom odstránenia násilia vo forme konferencií, neziskových organizácií, vytváraním špecializovaných policajných jednotiek (tzv. *Women and Child Protection Units*) a pod., avšak podľa správy *Namibia Gender Analysis* z roku 2017 sa tieto činnosti nedarí naplno implementovať do zákonov a fungujúcej ochrany žien pred násilím.[159] Na násilie na ženách reaguje i *National Gender Policy*, ako oficiálne stanovisko vlády v otázke postavenia žien, podľa ktorého ide o jedno z najväčších problematík v rámci dosahovania rodovej rovnosti, keďže úroveň násilia narastá. Násilie v domácnosti naďalej obhajuje 41 %

[153] Home Office United Kingdom, :Country Policy and Informaiton Note: Democratic Republic of Congo (DRC): Gender Based Violence“.
[154] Peterman, A., Palermo, T. a Nredenkamp C., „Estimates and Determinants of Sexual Violence Against Women in the Democratic Republic of Congo“, s. 1067.
[155] United Nations, „SDG indicators“.
[156] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017“, s. 200. Dostupné na: http://www.lac.org.na/projects/grap/Pdf/Namibia_Gender_Analysis_2017.pdf [online], prevzaté 17. 11. 2019.
[157] The Borgen Project, „Women’s Empowerment in Namibia“. Dostupné na: https://borgenproject.org/womens-empowerment-in-namibia/ [online], prevzaté 15. 11. 2019.
[158] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017“, s. 197.
[159] Ibid., s. 198.

mužov a približne jedna tretina žien, preto je pre štát dôležité sa sústrediť i na ovplyvňovanie jeho vnímania, s čím súvisí i celkový postoj k problematike women empowerment a jeho možnostiam v danej spoločnosti.[160]

Problematika násilia na ženách vo všetkých formách je jednou z najdiskutovanejších v rámci odstraňovania rodových nerovností a posilňovania postavenia žien. V subsaharskej Afrike, vrátane DR Kongo a Namíbie, je násilie na ženách naďalej prítomné a napriek posilňovaniu právneho rámca a dôrazu na jeho potrestanie sa sú v jeho odstraňovaní badateľné len malé pokroky. V Demokratickej republike Kongo, kde jeho miera patrí k najvyšším na svete je späté s dlhotrvajúcim konfliktom i celkovým nastavením spoločnosti, kde je žena v manželstve vnímaná ako nižšie postavená voči svojmu manželovi a preto je do veľkej miery pozorované i v rámci domácnosti. V Namíbii sa napriek aktivitám vlády a úpravy právneho rámca taktiež nedarí dlhodobo znižovať jeho úroveň. Na jeho elimináciu je preto nutné podporovať women empowerment i v ďalších oblastiach, vďaka čomu by dochádzalo k väčšej informovanosti, možnosti získavania zdrojov a s ním súvisiacemu oslabovaniu tradičných diskriminačných princípov, kde by nebolo násilie obhajované.

5.3 Odstrániť všetky násilné a ubližujúce zvyky, ako detské a nútené sobáše a ženská obriezka

Pod-cieľ 5.3. v rámci Cieľov udržateľného rozvoja poukazuje na odstránenie tradičných, voči ženám diskriminačných, zvykov pretrvávajúcich najmä v rozvojových krajinách. Prvým sledovaným indikátorom je podiel žien vo veku 20-24 rokov, ktoré boli v manželstve, či zväzku pred dovŕšením veku 15 rokov a 18 rokov, ktorý je štandardne považovaný za dovŕšenie dospelosti.

Pre ukazovateľ s hranicou 15 rokov dosiahol podiel žien v Demokratickej republike Kongo úroveň 10 %, čo sa týka hranice 18 rokov, táto úroveň sa podľa posledného dostupného údaju z roku 2014 zvyšuje na 37,3 % žien, ktoré vstúpili do manželstva pred dovŕšením dospelosti.[161] Podľa globálneho partnerstva *Girls Not Brides* spájajúceho vyše 1300 organizácii s cieľom odstránenia detských sobášov sa problém tzv. „detských neviest“

[160] Republic of Namibia, „National Gender Policy 2008-2018“. Dostupné na: https://www.npc.gov.na/downloads/policies%20by%20year/2008/Draft%20National%20Gender%20Policy.pdf [online], prevzaté 17. 11. 2019.
[161] United Nations, „SDG indicators“.

týka hlavne vidieckych oblastí, kde je podľa tradícii dostáva rodina nevesty za dievča určitý finančný obnos a dary, čo podporuje vnímanie, že ide o vlastníctvo manžela, a teda jej nižšieho postavenia v domácnosti.[162] Ďalším problematickým aspektom je príliš skoré otehotnenie, ktoré ohrozuje zdravie matky i dieťaťa a ktoré môže dôsledkom i príčinou núteného sobáša, keďže používanie antikoncepcie je v štáte na nízkej úrovni. Detské sobáše tiež súvisia s pretrvávajúcim konfliktom vo východnej časti krajiny, kde sú dievčatá nútené k manželstvu pod hrozbou násilia.[163] Podľa konžskej legislatívy, konkrétne Zákona o ochrane detí z roku 2009 je stanovený minimálny vek pre manželstvo 18 rokov pre obe pohlavia a štát je tiež signatárom niekoľkých medzinárodných dokumentov zaväzujúcich k odstráneniu fenoménu detských neviest a nútených sobášov.[164] Ako však vidíme v údajoch slúžiacich na pozorovanie dosiahnutia cieľa rodovej rovnosti, približne každá tretia žena bola v manželstve pred dovŕšením dospelosti, tradičné zvyky teda v krajine napriek legislatíve naďalej pretrvávajú.

Namíbia dosiahla v tomto ukazovateli pre hranicu 15 rokov podiel 1,6 % a pre hranicu 18 rokov 6,9 % žien.[165] Fenomén detských neviest prevláda vo vybraných etnických skupinách, ich počet však postupne klesá. Namíbia, rovnako ako DR Kongo, je signatárom niekoľkých medzinárodných deklarácií deklarujúcich snahu o odstránenie nútených a detských svadieb a je tiež jedným z dvadsiatich afrických štátov, ktoré sa k odstráneniu detských svadieb zaviazali do roku 2020.[166] Pokrokom v tejto oblasti bolo i schválenie Zákona o rovnosti v manželstve (*Married Persons Equality Act*) v roku 1996, napriek nesúhlasu oponentov, ktorí v ňom videli nesúlad s „africkými tradíciami“.[167] Rovné postavenie implikuje dobrovoľnosť vstupu do manželstva, preto môže byť tento zákon vnímaný ako impulz k odstráneniu nútených sobášov a podpory postavenia a rozhodovacej moci žien. I v Namíbii však v tradičných komunitách stále fungujú podobné zvyky ako v DR Kongo týkajúce sa „predania“ nevesty rodinou ženy. Táto platba, nazývaná *lobola*, býva rodinou manžela vnímaná ako „*odkúpenie práv na kontrolu produkcie žien v rámci*

[162] Girls Not Brides, „Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: https://www.girlsnotbrides.org/child-marriage/democratic-republic-of-the-congo/ [online], prevzaté 15. 11. 2019.
[163] Girls Not Brides, „Democratic Republic of Congo“.
[164] Ibid.
[165] United Nations, „SDG indicators“.
[166] Girls Not Brides, „Namibia“. Dostupné na: https://www.girlsnotbrides.org/child-marriage/namibia/ [online], prevzaté 16. 11. 2019.
[167] Le Réseau des Jenues Femmes Africaines et Espagnoles pour l‘Empowerment, „Women’s rights in Namibia“.

domácnosti, pôrodnosti a detí a dedičstva po smrti“[168], čo postavenia mužov a žien v spoločnosti stavia do nerovnováhy, preto je potlačenie tohto zvyku dôležitým impulzom k women empowerment a k ľudskému rozvoju.

Ďalším indikátorom v rámci pod-cieľa 5.3.1. je podiel dievčat a žien vo veku 15-49 rokov, ktoré podstúpili ženskú obriezku, kde nie sú údaje pre DR Kongo a Namíbiu dostupné. Tento fenomén, vyskytujúci sa najmä vo východnej a západnej Afrike, nie je v týchto krajinách rozšírený. V DR Kongo však k nemu môže dochádzať najmä v pohraničných oblastiach s Ugandou, Rwandou, Burundi, či Zambiou, kde naďalej pretrváva.[169] V Namíbii je možné ženskú obriezku považovať za odstránenú, v niektorých etnických skupinách je však naďalej možné pozorovať zákroky na ženských pohlavných orgánoch, kde však dochádza k zmrzačeniu v menšom rozsahu, než je tomu v prípade obriezky, ktorej fenomén pretrváva najmä v krajinách ako napr. Somálsko, Džibutsko, Eritrea a ďalšie.[170]

Môžeme tak zhrnúť, že problém nútených a detských sobášov naďalej pretrváva najmä v Demokratickej republike Kongo a to v dôsledku nedostatočného právneho rámca, pretrvávajúcim diskriminačným tradíciám a tiež konfliktu, ktorý narúša fungovanie spoločnosti. V Namíbii môžeme považovať legislatívny rámec za silnejší v porovnaní s DR Kongo, avšak za faktor, ktorý môže vplývať na existujúce rozdiely sa dá považovať i rozdielnosť vo vnímaní žien seba samých a ich hodnoty, ktorý súvisí s posilňovaním postavenia žien v ďalších dimenziách, ktoré je v Namíbii silnejšie. I tu sa však stále môžeme stretnúť s tradičnými zvykmi podporujúcimi nútené sobáše, ktoré pretrvávajú vo vybraných komunitách.

[168] Girma, H., „Namibia: Good practices and lessons learned for gender and communal land“, 2017 World Bank Conference on Land and Property. Dostupné na: https://www.conftool.com/landandpoverty2017/index.php/11-04-Girma-1016_paper.pdf?page=downloadPaper&filename=11-04-Girma-1016_paper.pdf&form_id=1016&form_version=final [online], prevzaté 16. 11. 2019.
[169] UNHCR, „Democratic Republic of the Congo: The practice of female genital mutilation (FGM) and legislation prohibiting the practice (2008-March 2012). Dostupné na: https://www.refworld.org/docid/4f9e5ae62.html [online], prevzaté 16. 11. 2019.
[170] UNHCR, „Namibia: Existence of female genital mutilation (FGM) and, if so, the prevalence of this practice, the time and among which ethnic groups it is performed, the availability of protection for women who refuse to have this practice performed and the possibility of Internal Flight Alternative (IFA) (1995 - September 2005)“. Dostupné na: https://www.refworld.org/docid/440ed72f2.html [online], prevzaté 16. 11. 2019.

5.4 Uvedomiť si a ohodnotiť neplatené práce v domácnosti a pri starostlivosti o rodinu skrz poskytovanie verejných služieb, infraštruktúry a sociálne programy a podporu zdieľanej zodpovednosti v domácnosti a v rodine na národnej úrovni

V rámci pod-cieľa 5.4. sú pozorované tri indikátory - podiel času stráveného neplatenými domácimi prácami, podľa pohlavia, veku a lokality, podiel času stráveného neplatenou starostlivosťou (resp. opatrovaním), podľa pohlavia, veku a lokality a indikátor kombinujúci oba aspekty. DR Kongo ani Namíbia nie sú v tomto ukazovateli pozorované.

V Demokratickej republike Kongo naďalej prevláda tzv. samo-zamestnanie a práca v neformálnom sektore, ktorá sa nepomerne viac týka žien, a to najmä vo vidieckych oblastiach. Svetová banka v štúdii zhŕňa problémy, ktoré sa týkajú žien na pracovnom trhu v DR Kongo nasledovne: ženy majú menšiu pravdepodobnosť získať platené zamestnanie než muži, v neplatených zamestnaniach ostáva 31 % žien oproti 7 % mužov, ženy zostávajú hlavnými osobami v domácnosti a 40 % nezamestnaných žien nemá dokončené primárne vzdelanie, čo sťažuje hľadanie formálneho a plateného zamestnania, následkom čoho mnoho žien ostáva v domácnosti bez ohodnotenia práce, ktorú v nej vykonáva.[171] Napriek snahe o ich odstránenie stále prevládajú tradičné zvyky, ktoré boli dlhodobo uzákonené i v oficiálnej legislatíve. Podľa nich ženy v manželstve musia dostať od manžela povolenie k získaniu zamestnania, k zahájeniu podnikania, a tiež upravujú rozhodovanie o nadobudnutých zdrojoch, ktoré po svadbe prechádza na manžela, čím sa práce v domácnosti stávajú ďalej neohodnotené.[172] V štáte existuje systém platenej materskej dovolenky, ktorú počas 14 týždňov vo výške dvoch tretín mzdy hradí zamestnávateľ, avšak kvôli vysokej miere neformálneho zamestnania mnoho žien tento benefit nemôže využiť.[173]

V Namíbii je možné pozorovať vysokú nezamestnanosť u žien dosahujúcu hodnoty 38,3 %, pričom medzera medzi mužmi a ženami dosahuje 8,5 %.[174] Z prieskumu *Namibia Labor Force Survey 2018* tiež vyplýva, že ako neplatené zamestnanie v domácnosti uviedlo

[171] The World Bank, „Jobs Diagnostic: Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: http://documents.worldbank.org/curated/en/822881517551920780/pdf/123113-WP-P161849-1-2-2018-13-5-12-WBDRCJDWEB.pdf [online], prevzaté 16. 11. 2019.
[172] Centre for International Private Enterprise, „The CIPE Guide to Women’s Empowerment Programs“.
[173] The World Bank, „System Approach for Better Education Results Report: Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: http://wbgfiles.worldbank.org/documents/hdn/ed/saber/supporting_doc/CountryReports/ECD/SABER_ECD_Democratic_Republic_of_Congo_CR_Final_2014.pdf [online], prevzaté 17. 11. 2019.
[174] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017“, s. 42.

dokopy 5,5 % žien oproti 3,8 % mužov.[175] Rozdiel je pozorovaný najmä v sektore poľnohospodárstva, kde 36 % žien uviedlo, že za prácu nedostali zaplatené.[176] Podľa údajov zbieraných v rámci merania *Gender Gap Index* od Svetového ekonomického fóra, však Namíbia dosahuje vyššie skóre vo všetkých pozorovaných ukazovateľoch participácie na pracovnom trhu, ako napr. podiel žien v zamestnaní, rozdiel v mzdách, či podiel žien v technických zamestnaniach, než je priemer všetkých pozorovaných krajín a v rámci tejto dimenzie je zaradená na 10. miesto v rebríčku indexu.[177] Napriek tomu však priemerný HND (na osobu) žien v roku 2016 stále dosahoval len 68 % z HND mužov.[178] V štáte je i systém platenej materskej dovolenky, počas ktorej zo Zákona o sociálnej bezpečnosti a pracovného zákona môže žena obdržať plat v plnej výške v dobe 12 týždňov hradený štátnymi inštitúciami; táto doba sa na podnet Svetovej zdravotníckej organizácie plánuje zvýšiť.[179]

Môžeme tak zhrnúť, že hoci v oboch krajinách existujú určité sociálne programy na podporu žien najmä počas materstva, ich využívaniu bránia rôzne faktory. Vysoká nezamestnanosť, práca v neformálnom sektore, krátkodobé, či neplatené zamestnania neprinášajú adekvátne ohodnotenie a podporujú fenomén prác v domácnosti, ktoré často nie sú ohodnotené vôbec. Žena, ktorá ostala v domácnosti je navyše častokrát tradične vnímaná podriadene voči manželovi a fakt, že do domácnosti neprináša finančné zdroje vedie k zníženej moci rozhodovania o využití zdrojov. V prípade vysokej miery pôrodnosti, ktorá v DR Kongo i napriek klesajúcemu trendu naďalej dosahuje približne 6 detí na ženu, sú tak ženy dlhodobo, počas starostlivosti o deti, ohrozené chudobou. V Namíbii, naopak, podľa štúdie *Namibia Social Protection Floor Assessment* sa vďaka sociálnym programom v štáte, fungujúcim podľa tzv. Zákona o sociálnej bezpečnosti, podarilo znížiť chudobu o približne 30 %.[180] Ohodnotenie práce v domácnosti a starostlivosti o deti a zvyšovanie programov sociálnej podpory tak môže mať okrem znižovania chudoby pozitívny vplyv i na ďalšie dimenzie women empowerment. Sú to napr. väčšia rozhodovacia sila v domácnosti a v problematike rozdelenia zdrojov, vyššie zapojenie do formálnej ekonomiky, či celkový

[175] Namibia Statistics Agency, „The Namibia Labour Force Survey 2018“ (marec 2019) s 68. Dostupné na: https://d3rp5jatom3eyn.cloudfront.net/cms/assets/documents/NLFS_2018_Report_Final_.pdf [online], prevzaté 17. 11. 2019.
[176] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017“, s. 51.
[177] World Economic Forum, „The Global Gender Gap Report 2018“.
[178] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017“, s. 12.
[179] Ibid., s. 52-53.
[180] International Labour Organization, „Namibia Social Protection Floor Assessment“ (2014). Dostupné na: https://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action?ressource.ressourceId=47837 [online], prevzaté 17. 11. 2019.

posun vo vnímaní postavenia žien a mužov v domácnosti, ktoré v rozvojových krajinách naďalej často podlieha tradičným stereotypom podporujúcim rodovú diskrimináciu.

5.5 Zaistiť ženám plné a efektívne zapojenie a rovnaké možnosti na vedúcich pozíciách a všetkých úrovniach rozhodovacích procesov v politickej, ekonomickej a verejnej sfére

Pod-cieľ 5.5. je zložený z dvoch indikátorov, v rámci ktorých sú pozorované ďalšie sub-indikátory týkajúce sa zastúpenia žien v rozhodovacích orgánoch. V rámci prvého indikátora je pozorovaný počet miest a podiel miest obsadených ženami v národnom parlamente a miestnej vláde. Čo sa týka Demokratickej republiky Kongo, v roku 2018 dosahoval podiel žien v národnom parlamente 8,9 %, čo oproti roku 2004, ako prvému sledovanému údaju, kedy tento podiel dosiahol 12 %, predstavuje mierny pokles.[181] Hoci DR Kongo v preambule ústavy zmieňuje snahy o zvyšovanie zastúpenia žien vo verejných funkciách, politická participácia žien ostáva naďalej nízka a to zo strany žien ako voličiek i ako kandidátok do verejných funkcií.[182] Rozhodovacia moc žien a ich participácia na verejných rozhodnutiach je významnou i v riešení konfliktu v krajine; podľa správy *République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014* sú mierové dohody udržateľnejšie, ak v nich participujú i ženy, keďže sa venujú i oblastiam ako napr. odstraňovanie násilia, či odzbrojenie, čo je pre DR Kongo ako post-konfliktnej oblasti príležitosťou k podpore women empowerment v kontexte získavania zastúpenia. V DR Kongo však toto zastúpenie ostáva nízke, čo súvisí s tradičnými normami, ktoré ženy z vedúcich pozícií často vyraďujú.[183] Participácia žien vo verejnej sfére je preto často vykonávaná práve cez ženské asociácie venujúce sa zlepšovaniu životných podmienok pre ženy a ich emancipácie, ktoré v súčasnosti v DR Kongo naberajú na sile.[184] Medzinárodné organizácie ako napr. OSN však pre vyššie zapojenie žien do politického rozhodovacieho procesu navrhujú zavedenie systému kvót a vyššiu podporu odstraňovania nerovností vo volebnom procese.[185]

[181] United Nations, „SDG indicators".
[182] L'Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014", s. 21.
[183] Ibid., s. 27.
[184] Ibid., s. 9.
[185] UN Women, „Democratic Republic of Congo". Dostupné na: https://africa.unwomen.org/en/where-we-are/west-and-central-africa/democratic-republic-of-congo [online], prevzaté 17. 11. 2019.

V Namíbii oproti tomu pozorujeme nárast tohto podielu z 25 % v roku 2001 na 46,2 % v roku 2018, čo štát radí na 4. miesto s najvyšším podielom žien v parlamente na svete.[186] Posilňovanie postavenia žien v zastúpení vo verejnej sfére je možné považovať za jednu z najvýraznejších inštitucionálnych zmien v Namíbii v kontexte women empowerment, vedenou najmä jednou z najväčších politických strán SWAPO. Strana začala v parlamente presadzovať tzv. „zebra systém", podľa ktorého je každý muž na kandidátnej listine doplnený ženou a naopak, ktorý dnes používajú i ďalšie strany v parlamente.[187] Okrem dobrovoľných volebných kvót pre ženy menuje autor Bauer i ďalšie faktory, ktoré podporili vysoké zastúpenie žien v politických funkciách Namíbie – využívanie proporčného volebného systému s uzavretou volebnou listinou a tiež rolu žien v boji za získanie nezávislosti.[188] Ako sme videli v kapitole 1.4., ženy majú tendenciu presadzovať odlišné politiky ako muži a sú tiež dôležitými osobami pri jednaní o konflikte a post-konfliktom usporiadaní. Ich prítomnosť v parlamente preto môže byť ďalším impulzom k politikám presadzujúcim odstraňovanie rodových nerovností a dosahovaní ekonomického rozvoja v rôznych dimenziách.

Ďalší indikátor ukazuje na podiel žien na manažérskych pozíciách celkovo i zvlášť so zameraním na stredný a vysoký manažment. V DR Kongo dosiahol podiel žien na všetkých manažérskych pozíciách v roku 2012, ako poslednom dostupnom údaji, hodnotu 20,2 %, čo je viac než dvojnásobok hodnoty z roku 2005, kedy dosiahol 8 %. I keď vidíme nárast, pomerne nízke hodnoty tohto ukazovateľa odrážajú celkové postavenie a vnímanie žien v spoločnosti, kde „*systém tradične vyčleňuje ženy*" a to na základe faktorov ako identita, vzdelanie, zdroje a známosti, ktoré sú hlavnými prekážkami brániacimi vyššej ženskej participácie na vedúcich pozíciách.[189]

V Namíbii bol podiel žien na manažérskych pozíciách v roku 2016 na úrovni 39,9 %, v roku 2014 dosiahol 44 %. Na podporu zastúpenia žien vo vedúcich pozíciách sa zameriava i tzv. *National Gender Plan 2010-2020*, podľa ktorého bolo cieľom dosiahnuť 50 % zastúpenie žien na manažérskych pozíciách už do roku 2015, a to i na základe podpory

[186] United Nations, „SDG indicators".
[187] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017", s. 56.
[188] Bauer, G., „'The Hand That Stirs the Pot Can Also Run the Country': Electing Women to Parliament in Namibia", *The Journal of Modern African Studies,* Vol. 42, č. 4 (December 2004), s. 480. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/3876136 [online], (prevzaté 29. 7. 2019).
[189] L'Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014", s. 9.

skrz špecializované workshopy, či kampane.[190] Žena ako najvyššia manažérka bola v Namíbii v roku 2014 v 27 % namíbijských firiem, v porovnaní s 16 % v rámci celej subsaharskej Afriky.[191] Vidíme tak, že Namíbia patrí k jedným z najpokročilejších štátov v rámci Afriky a sveta, čo sa týka podielu žien na vedúcich pozíciách, čo môže podporovať women empowerment i skrz uvedomenie hodnoty žien samých a inšpirovať ich k dosahovaniu podobných cieľov, aké vidia u týchto žien v rámci komunity, a tiež skrz odstraňovanie tradičnej stigmy o postavení žien v spoločnosti.

Môžeme tak zhrnúť, že participácia žien v politických funkciách a na vedúcich pozíciách môže mať pozitívny dopad na women empowerment i na ekonomický rozvoj, keďže podporuje vyššie zapojenie žien do formálnej ekonomiky, môže znamenať výraznejšie presadzovanie politík na odstránenie nerovností a chudoby a tiež podporuje prekonávanie tradičného vnímania žien v rámci spoločnosti, ktoré bráni women empowerment i v ďalších dimenziách. Zatiaľ čo Namíbia patrí medzi afrických i svetových lídrov v tejto oblasti a to najmä vďaka zmenám, ku ktorým došlo v rámci volebných systémov a právneho rámca, v DR Kongo je toto zastúpenie naďalej nízke. Vzhľadom na súčasné nastavenie inštitúcií i legislatívy zakotvujúcej nižšie postavenie žien v niektorých oblastiach, bude ďalší pokrok závisieť i od zmeny zákonov, či zvyklostí v ďalších oblastiach a tiež na možnosti zmeny vnímania žien v rámci spoločnosti.

5.6 Zaistiť všeobecný prístup k zdravotnej starostlivosti a prijať príslušné zákony týkajúce sa reprodukcie v súlade s Akčným programom medzinárodnej konferencie o populácii a rozvoji a Pekinskej akčnej platforme a nim príslušných konferencií

Pod-cieľ 5.6. sleduje štyri indikátory: Podiel žien vo veku 15-49 rokov, ktoré sa samy a informovane rozhodujú o svojich sexuálnych vzťahoch, o využívaní antikoncepcie a reprodukčnej zdravotnej starostlivosti a napokon ukazovateľ, ktorý tieto faktory kombinuje. Výskum, ktorý bol vykonaný na vzorke žien aktuálne používajúcich nejakú formu antikoncepcie poukázal, že v Demokratickej republike Kongo dosahuje podiel žien

[190] Ministry of Gender Equality and Child Welfare, „National gender plan of action 2010-2020“. Dostupné na: https://www.npc.gov.na/downloads/Policies%20(By%20institutions%20or%20sector)/Gender%20Equality%20and%20Child%20Welfare/National%20Gender%20Plan%20of%20Action%20(NGPA)%202010%20-%202020.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.

[191] The World Bank, „Firms with female top manager (% of firms)“. Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/ic.frm.femm.zs [online], prevzaté 19. 11. 2019.

v ukazovateli kombinujúcom slobodné rozhodnutie ohľadom všetkých uvedených faktorov hodnotu 30,7 %, v Namíbii táto hodnota dosiahla 71,2 %.[192]

V DR Kongo je i v súčasnosti jedna z najvyšších mier pôrodnosti na svete, čo môže svedčiť o nízkom rozvoji týkajúcom sa všetkých zmienených ukazovateľov. V krajine často prevládajú tradičné zákony, kvôli ktorým, ako bolo ukázané i v predchádzajúcich ukazovateľoch, môže mať žena v rámci domácnosti nízku rozhodovaciu moc, čo ovplyvňuje i rozhodovanie o veľkosti rodiny. Ako poukazujú autori Mathe, Kasonia a Maliro, miera užívania moderných spôsobov antikoncepcie dosahovala v roku 2011 v DR Kongo len približne 7 %, čo spolu s vysokou pôrodnosťou a krátkym obdobím medzi počatiami ústi v jednu z najvyšších mier materskej úmrtnosti na svete.[193] Medzi najčastejšie menované príčiny nevyužívania antikoncepcie pritom boli po obavách zo zdravotných komplikácií menované práve náboženské dôvody, ktoré nedovoľujú ženám zasahovať do rozhodovania o veľkosti rodiny.[194] Ďalšie faktory ovplyvňujúce rozhodovanie o veľkosti rodiny menujú autori Hernandez, Muanda, Garcia a Matawa, podľa ktorých využívanie moderných nástrojov ovplyvňuje vysoká úroveň chudoby, spojená s nízkym prístupom k týmto metódam, s postojom, že mnohopočetné rodiny majú väčšiu ekonomickú silu, ale i s kultúrnymi normami, kde majú kvôli mužskej dominancii ženy menšie rozhodovacie právomoci, ktoré materstvo spájajú s vysokým sociálnym statusom a kvôli ktorým v komunitách panuje obava z možných dlhodobých negatívnych následkov.[195] V štáte je tiež nelegálne vykonávanie potratov, čo je taktiež faktor, ktorý obmedzuje rozhodovanie žien v oblasti regulácie pôrodnosti.[196] Možnosť rozhodovania o sexuálnych vzťahoch môže byť spojený i s problematikou diskutovanou v rámci pod-cieľa 5.2 a 5.3 a teda vysokou úrovňou sexuálneho násilia v štáte spojenou s dlhotrvajúcim konfliktom, i problémom nútených a detských sobášov, pri ktorých prevládajú tradičné zvyky komunity a dohody medzi rodinami. Problematická je tiež celková dostupnosť zdravotníckych zariadení v krajine, a to

[192] United Nations, „SDG indicators".
[193] Mathe,J. K., Kasonia, K. K a Maliro, A. K., „Barriers to Adoption of Family Planning among Women in Eastern Democratic Republic of Congo", *African Journal of Reproductive Health / La Revue Africaine de la Santé Reproductive*, vol. 15, č. 1 (marec 2011), s. 69. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/41329777 [online], prevzaté 17. 11. 2019.
[194] Mathe,J. K., Kasonia, K. K a Maliro, A. K., „Barriers to Adoption of Family Planning among Women in Eastern Democratic Republic of Congo".
[195] Hernandez, J. H., Muanda, M., Garcia, M. a Matawa, G., „Awareness and Perceptions of Emergency Contraceptive Pills Among Women in Kinshasa, Democratic Republic of the Congo", International Perspectives on Sexual and Reproductive Health, vol. 43, č. 3 (september 2017) s. 121. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/10.1363/43e4417 [online], prevzaté 17. 11. 2019.
[196] Hernandez, J. H., Muanda, M., Garcia, M. a Matawa, G., „Awareness and Perceptions of Emergency Contraceptive Pills Among Women in Kinshasa, Democratic Republic of the Congo", s. 121

najmä v odľahlých oblastiach postihnutých konfliktom, kde je preto v mnohých prípadoch zdravotná starostlivosť poskytovaná najmä vďaka externým humanitárnym projektom a donorom podporujúcim výstavbu nových zariadení.[197]

V Namíbii dosiahol tento ukazovateľ vyššej úrovne, avšak i v nej nájdeme limity, ktoré bránia slobodnému rozhodovaniu pri vybraných troch ukazovateľoch. Miera pôrodnosti v Namíbii dosahuje 3,4 dieťaťa na ženu[198], čo súvisí s vyšším vekom vstupu do manželstva, ktorý je s týmto ukazovateľom spojený (podľa údajov *Namibia Demographic and Health Survey 2013* bolo vo veku 20 rokov v manželstve 14,3 % žien[199]) i väčším využívaním moderných spôsobov antikoncepcie, ktorého miera dosiahla v roku 2013 ako poslednom dostupnom údaji 53 %[200]. Hoci je povedomie o možných spôsoboch antikoncepcie v súčasnosti prakticky univerzálne[201], problematickým aspektom je informovanosť o jej využívaní a reprodukčnej zdravotnej starostlivosti všeobecne.[202] [203] V štáte preto prebiehalo niekoľko kampaní zameraných najmä na informovanosť mladých žien, ako napr. kampaň UNICEF „*My Future My Choice*“, či „*True Love Waits*“. [204] V Namíbii je tiež naďalej rozširovaná sieť štátnych i súkromných nemocníc a kliník, či mobilných zdravotníckych zariadení obsluhujúcich ťažšie dostupné oblasti, preto je dostupnosť zdravotnej starostlivosti v porovnaním s DR Kongo na výrazne vyššej úrovni. Hoci je zdravotná starostlivosť druhou najväčšou položkou štátneho rozpočtu, UNICEF poukazuje, že priamo na detskú a materskú starostlivosť smeruje len 1 % z tejto čiastky[205]. Podpora i v oblasti zdravotnej starostlivosti týkajúcej sa matiek a detí je preto ďalej jednou z priorít tejto organizácie v Namíbii.[206]

---

[197] World Health Organisation, „Democratic Republic of the Congo: Improving aid coordination in the health sector“. Dostupné na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186673/WHO_HIS_HGF_CaseStudy_15.4_eng.pdf?sequence=1 [online], prevzaté 19. 11. 2019.

[198] The World Bank, „Fertility rate, (total (births per women) – Namibia“. Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=NA [online], prevzaté 19. 11. 2019.

[199] Republic of Namibia, „Demographic and Health Survey 2013“. Dostupné na: https://dhsprogram.com/pubs/pdf/FR298/FR298.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.

[200] Republic of Namibia, „Demographic and Health Survey 2013“.

[201] Ibid.

[202] Gockel-Frank, M., „Contraceptive use among women in Namibia: A case study od Khoricas, Kunene South“, *Journal of Namibian Studies*, č. 6 (2009) s. 48. Dostupné na: https://namibian-studies.com/index.php/JNS/article/view/81/55 [online], prevzaté 19. 11. 2019.

[203] Indongo, I. K., „Contraceptive Use among Young Women in Namibia: Determinant and Policy Implications“. University of Pretoria (apríl 2007). Dostupné na: https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/25078/Complete.pdf?seque [online], prevzaté 19. 11. 2019.

[204] Indongo, I. K., „Contraceptive Use among Young Women in Namibia: Determinant and Policy Implications“.

[205] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017“, s. 108.

[206] UNICEF, „Annual Report 2017: Namibia“. Dostupné na: https://www.unicef.org/about/annualreport/files/Namibia_2017_COAR.pdf.pdf [online], prevzaté 20. 11. 2019.

Môžeme tak zhrnúť, že slobodné rozhodovanie o používaní antikoncepcie, sexuálnych vzťahoch a reprodukčnej zdravotnej starostlivosti je problematika, ktorá vplýva na rôzne dimenzie života žien a populácie rozvojových krajín. V DR Kongo sme ako hlavný faktor identifikovali vysokú mieru pôrodnosti a s ňou spojenú úmrtnosť matiek, ktorá je príčinou i dopadom rozhodovacej moci v týchto aspektoch a s ktorou úzko súvisia tradičné zvyky v spoločnosti a celkové postavenie žien a ich rozhodovacia sila v domácnosti. V Namíbii je miera pôrodnosti na nižšej úrovni a moderné spôsoby antikoncepcie dnes využíva viac než polovica žien v reprodukčnom veku. Problémom však zostáva informovanosť najmä u mladých dievčat, ktorú sa snaží štát šíriť v rámci kampaní. Okrem informovanosti je však problémom v regióne subsaharskej Afriky i dostupnosť zdravotných zariadení. Keďže využívanie antikoncepcie i reprodukčná zdravotná starostlivosť vyžaduje návštevu odborných zariadení, ktoré sú často vzdialené, pre mnoho chudobných rodín hlavne vo vidieckych oblastiach môže tento aspekt predstavovať prekážku k ich navštíveniu. Women empowerment v kontexte rozhodovania o plánovaní rodiny tak môže mať významnú rolu i ľudskom rozvoji, keďže využívanie antikoncepcie a slobodné rozhodovanie o sexuálnych vzťahoch môže mať dopad na zníženie miery pôrodnosti. To ďalej podporuje ďalšie aspekty ako napr. nižšiu úmrtnosť matiek i detí po narodení, zväčšovanie možností školskej dochádzky, možnosť ekonomického zapojenia, ktoré je pri starostlivosti o deti obmedzené a ktoré podporuje získavanie zdrojov nezávislých od príjmu manžela.

5.A Prijať reformy na zaistenie práv na rovnaký prístup k zdrojom pre ženy, ako i k vlastníctvu a zaobstarávaniu pôdy a iných foriem vlastníctva, k finančným službám, dedičstvu a prírodným zdrojom v súlade s národnými zákonmi

V rámci pod-cieľa 5.A nie sú oficiálne v databáze sledované žiadne indikátory,[207] portál *SDG Tracker* sa však zameriava na dve kritériá – vlastníctvo pôdy a rovnaké práva na vlastníctvo pôdy pre obe pohlavia. V prvom prípade ide o porovnanie percentuálneho podielu medzi legálne vlastnenou pôdou ženami a mužmi, druhý ukazovateľ sleduje prítomnosť právneho rámca, ktorý rovnosť zaručuje.

[207] United Nations, „SDG indicators“.

V DR Kongo bolo k roku 2014 vlastnených 21,7 % pôdy mužmi a 7,6 % ženami a štát dlhodobo patril ku krajinám s nerovnými právami na vlastnenie pôdy.[208] [209] V štáte v dôsledku kolonializmu i dlhotrvajúceho konfliktu neexistuje presne vymedzená formálna legislatíva k vlastníctvu pôdy a do problematiky naďalej zasahuje i tradičné právo v komunitách, preto je systém označovaný za tzv. duálny[210]. Napriek niekoľkým reformám týkajúcich sa práv na vlastníctvo pôdy, ženy ostávajú v tejto problematike naďalej marginalizované.[211] Rolu žien v oblasti práv na vlastníctvo pôdy, dedičstva a prírodných zdrojov tiež upravoval už spomínaný tzv. Zákon o rodine, ktorého časti sú v súčasnosti revidované. Dlhodobo však nariaďoval ženám povinnosť získania povolenia od manžela v prípade nadobúdania pôdy kupovaním, či dedením, ale i otvorenia bankového účtu a vlastnenia zdrojov a tieto princípy sú mnohokrát v komunitách naďalej dodržiavané.[212] Čo sa týka pôdy, ktorá je pre ženy v domácnosti často najvýznamnejším zdrojom obživy, ženy v DR Kongo musia tradične manželom platiť rentu za pôdu, ktorú obrábajú, čo naďalej oslabuje ich socio-ekonomickú pozíciu.[213] Keďže sa tradičné zákony často aplikujú i na dedičstvo pôdy, mnoho žien pôdu nevlastní a získava ju podnájmom; tento systém však vedie k praktikám vykorisťovania a neplatených prác, ktoré bránia ženám v nájdení formálneho zamestnania.

Čo sa týka dedičstva, Zákon o rodine formálne upravuje rovnaké dedičské práva pre dcéry i synov, rovnako pre ženy i mužov v manželstve. Častokrát využívané tradičné zvyky však podporujú diskrimináciu voči ženám a to napr. v prípade dcér, ktoré sú vnímané ako „*dočasné členky rodiny pretože po svadbe budú oddané do inej rodiny, zatiaľ čo synovia v rodine ostávajú*“.[214] Ako je uvedené v správe Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj, v dôsledku stereotypov o role žien je vlastníctvo

[208] SDG-tracker, „Equal rights to land ownership“. Dostupné na: https://sdg-tracker.org/gender-equality [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[209] OECD, „Social Institutions & Gender Index: Democratic Republic of Congo (2019)“. Dostupné na: https://www.genderindex.org/wp-content/uploads/files/datasheets/2019/CD.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[210] L'Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014“, s. 31.
[211] Long, C., „Land rights in the Democratic Republic of Congo – A new model of rights for forest-deoendent communities?“ (2010). Dostupné na: http://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Democratic_Republic_Congo/files/HLP%20AoR/Land_Rights_DRC_New_Model_Forest_2007_EN.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[212] L'Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014“, s. .
[213] L'Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014“, s. .
[214] OECD, „Social Institutions & Gender Index: Democratic Republic of Congo“.

manželského páru mnohokrát registrované na meno manžela a dedí sa po mužskej línii. Diskriminačným praktikám preto čelia i vdovy a ženy v neregistrovanom partnerstve, ktoré podľa zákona nemôžu po manželovi dediť a po smrti často skončia bez akýchkoľvek zdrojov.[215] [216]

Čo sa týka prístupu k finančným službám, reforma v roku 2016 vyňala zo Zákona o rodine ženám povinnosť získania povolenia na právnu činnosť, ako napr. otvorenie bankového účtu, či získania pôžičky. Hoci ženy sú mnohokrát angažované v drobných podnikateľských aktivitách, podľa štatistík Svetovej banky len 8 % registrovaných firiem v štáte patrí ženám[217] a len 3,6 % firiem vedených ženami má otvorený bankový účet, čo je dôsledkom aplikovania Zákona o rodine i nižšej finančnej gramotnosti u žien.[218] Podľa reportu *Findex* Svetovej banky malo celkovo vo finančnej inštitúcii otvorený účet 14 % žien a 16 % mužov z celkového počtu pracujúcich obyvateľov, čo svedčí o nízkej úrovni pre obe pohlavia, pričom medzi najčastejšie uvádzané dôvody patrili „nedostatok zdrojov" a „finančné služby sú príliš drahé".[219] Momentálne však existujú niekoľké programy s cieľom inklúzie žien do finančných služieb, vrátane nástrojov mikrofinancovania ako napr. pod inštitúciou FINCA DRC[220], či bánk zameraných na ženy ako napr. Rawbank[221].

V Namíbii bol podľa údajov dostupných v rámci portálu SDG-tracker vlastnených 13,7 % pôdy mužmi a 8,5 % ženami, pričom právny rámec v štáte zaručuje rovnaké práva na vlastníctvo pôdy bez ohľadu na pohlavie.[222] V roku 1998 bol v štáte schválený zákon *National Land Policy*, ktorý sa zameriaval i na odstraňovanie ekonomických nerovností počas koloniálnej minulosti, vrátane práv žien na vlastníctvo pôdy; príkladom môže byť napríklad princíp umožňujúci vdovám a vdovcom získať práva na pôdu, ktorá bola počas

[215] OECD, „Social Institutions & Gender Index: Democratic Republic of Congo".
[216] L'Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d'égalité de genre 2014", s. .
[217] Murti, B., B., „Women entrepreneurs open a path for digital financial services in the Democratic Republic of Congo", *Gender smart business solutions*, World Bank Group (2017). Dostupné na: http://documents.worldbank.org/curated/en/434271511502483598/pdf/121528-WP-PUBLIC-ZR-Gender-Case-Study-FINCA.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[218] InfoDev / World Bank Group, „Supporting Women Entrepreneurs in the Democratic Republic of Congo". Dostupné na: http://www.infodev.org/highlights/what-does-it-mean-be-woman-entrepreneur-democratic-republic-congo [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[219] The World Bank, „The Global Findex Database 2017". Dostupné na: https://globalfindex.worldbank.org/ [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[220] Murti, B., B., „Women entrepreneurs open a path for digital financial services in the Democratic Republic of Congo".
[221] Rawbank, „Commercial Banking: Lady's First". Dostupné na: https://www.rawbank.cd/en/commercial-banking/ladys-first/ [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[222] SDG-tracker, „Equal rights to land ownership".

manželstva využívaná.[223] S podobným cieľom bol následne v roku 2003 schválený i *Communal Land Reform Act*, ktorý zaručoval ženám právo registrovať pôdu bez súhlasu rodinných príslušníkov.[224] Súčasné zákony určujú rovnosť oboch pohlaví pred zákonmi týkajúcich sa vlastníctva, podľa odporúčania komisie CEDAW by však mala vláda ďalej podporovať zjednodušenie prístupu ženám k pôde a to najmä vo vidieckych oblastiach, kde prístup môže byť obmedzený práve tradičnými, patriarchálnymi zákonmi.[225] Podľa Zákona o rovnosti v manželstve (*Married Equality Act*) sa všetko vlastníctvo, vrátane pôdy, stáva po svadbe spoločným a v prípade rozvodu, či svadby je následne rovnakým podielom rozdelené. Pri pri dedení sa však podľa tradícii naďalej mnohokrát uprednostňujú mužskí príbuzní, či príbuzní z rodiny manžela.[226] Ako uvádza Werner, „*mnoho žien získava práva na pôdu a prírodné zdroje cez mužov, preto sú tieto práva často uvádzané ako "sekundárne", ktoré môžu byť limitované krátkym trvaním, nepresnou definíciou a možnými zmenami*".[227] Ministerstvo pre reformu o pôde však podporuje rozširovanie kampaní pre získavanie povedomia o zákonoch, ktoré môžu pomôcť prekonať nedostatok informácií o tejto problematike najmä vo vidieckych oblastiach.[228]

Finančný systém v Namíbii je v porovnaní s ostatnými krajinami v regióne vyspelý a je charakterizovaný rovnosťou na základe pohlavia. Obyvatelia Namíbie využívajú možnosť otvorenia bankového účtu, o čom svedčia i údaje z databázy Svetovej banky, podľa ktorej má vo finančnej inštitúcii otvorený účet 77 % mužov a 78 % žien, pričom za najčastejšie uvádzané dôvody jeho nevyužitia boli citované „nedostatok zdrojov" a v rovnakom pomere „finančné inštitúcie sú príliš ďaleko" a „niekto v rodine už účet má"[229]. Menej využívané sú služby pôžičiek, čo je považované za najväčšiu prekážku založenia podnikateľskej činnosti v krajine.[230] Napriek tomu sa dá považovať prístup

[223] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017", s. 75.
[224] Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, „Strenghtening Women's rights to land" (2013). Dostupné na: https://europa.eu/capacity4dev/file/17187/download?token=Cjj2y1vG [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[225] Ministry of Gender Equality and Child Welfare, „National Gender Policy (2008-2018)". Dostupné na: https://www.npc.gov.na/downloads/policies%20by%20year/2008/Draft%20National%20Gender%20Policy.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[226] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017", s. 86.
[227] Werner, W., *Protection for women in Namibia's communal land reform act: Is it working?*. John Meinert Printing (Windhoek, 2008) s. 17. Dostupné na: https://www.lac.org.na/projects/lead/Pdf/womencommlandra.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[228] Girma, H., „Namibia: Good practices and lessons learned for gender and communal land", s. 20.
[229] The World Bank, „The Global Findex Database 2017".
[230] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017", s. 56.

k finančným službám v Namíbii za pomerne vysoký a bez bariér pre zapojenie žien, čo podporuje ich nezávislosť od manžela, či rodiny a samostatnosť v rozhodovaní o zdrojoch.

Môžeme tak zhrnúť, že vlastníctvo a získavanie pôdy je jednou z kľúčových problematík v rozvoji i vo women empowerment, keďže sa týka potravinovej bezpečnosti, rozhodovacej moci a získavania zdrojov, ktoré sú pre tento proces významné. Ako uvádza autorka Pallas, vplyv tradičného práva spôsobuje, že „*hoci mnoho krajín má v ústave zakotvenú rodovú rovnosť, zákony ohľadom vlastníckych práv často ženám nepridelujú rovnaký status ako mužom, prípadne nie sú v praxi rešpektované; i keď de jure ženy vlastnícke práva majú, de facto sú možnosti kontroly nad pôdou slabé*“[231]. Problematika sa týka i DR Kongo, kde sú formálne zákony určujúce nerovné postavenie medzi pohlaviami pri vlastníctve, či dedičstve postupne odstraňované, dodržiavanie právneho rámca je naďalej na nízkej úrovni a preto sú ženy vystavené diskriminačným praktikám. Reforma ohľadom pôdy v Namíbii prebehla už pred niekoľkými rokmi, preto je situácia týkajúca sa dodržiavania rodovej rovnosti na pokročilejšej úrovni. V krajine je tiež rozvinutý finančný systém, ktorý podporuje získavanie nezávislých zdrojov a finančné služby pri malých podnikateľských aktivitách, ktoré majú v krajinách subsaharskej Afriky stále významnú rolu. V DR Kongo sú finančné služby na nižšej úrovni, môžeme tu však pozorovať snahy o inklúziu žien pomocou cielených programov, či nástrojov mikro-financovania. V krajinách je tiež jedným z kľúčových aspektoch rozširovanie informovanosti o právach žien, ktorá mnohokrát, najmä vo vidieckych oblastiach chýba, čo podporuje pretrvanie diskriminačných tradičných zákonov. Zaistenie rovnakých práv na pôdu, zdroje, dedičstvo, či na prístup k finančným službám môže mať v ľudskom rozvoji veľký význam a to skrz efektívnejšie využívanie týchto zdrojov a väčšej samostatnosti žien a tým i posilneniu ich postavenia v rámci spoločnosti i vlastného vnímania.

5.B Podporiť používanie technológií, najmä informačných a komunikačných, na podporu women empowerment

V rámci pod-cieľa 5.B je sledovaný jeden indikátor a to podiel osôb, ktoré vlastnia mobilný telefón (rozdelené podľa pohlavia). Údaje pre DR Kongo a Namíbiu v rámci tohto ukazovateľa nie sú dostupné, avšak ďalej môžeme stručne zhrnúť situáciu krajín v rámci technologického pokroku a zapojenia žien do procesu týchto zmien.

[231] Pallas, S., „Womens‘ land rights and women’s empowerment: one and the same?“, s. 270.

Vo vlastníctve mobilných telefónov a využívaní technológií v nízko a stredne-príjmových krajinách i dnes existujú rodové nerovnosti v neprospech žien. Ako ukazuje štúdia *Bridging the gender gap: Mobile access and usage in low and middle-income countries*, mobilný telefón môže pomôcť women empowerment a to vďaka pocitu bezpečnosti a spojenia s okolím, šetreniu peňazí, času, možnosti využívania nástrojov ako napr. mobilné platby, či zlepšeniu prístupu k vzdelaniu a pracovným možnostiam.[232] Podľa informácii spoločnosti GSMA vlastnilo v DR Kongo v roku 2015 mobilný telefón približne 31 % populácie, a teda o 9 % menej než je priemer v subsaharskej Afrike.[233] Štúdia rovnakej organizácie z roku 2019 ďalej poukazuje na podiel užívateľov mobilného internetu, ktorý dosiahol 25,8 % z populácie.[234] Celkové pokrytie mobilnej siete dosahuje asi 50 % územia, pričom nižšie pokrytie, a teda i počet užívateľov bol vo vidieckych oblastiach v dôsledku slabej infraštruktúry, rozľahlosti územia a nižším finančným možnostiam.[235] Tzv. *gender gap* v ich využívaní bola podľa štúdie GSMA odhadnutá na 33 % (t. j. zaradená do kategórie vysoká) a rozdiel medzi počtom užívateľov medzi mužmi a ženami bol odhadnutý na 4 milióny.[236] V dôsledku nerovností a slabého postavenia žien v rôznych dimenziách, ako napr. vzdelanie a pracovné možnosti, rozhodovacia moc v domácnosti, či prístup k zdrojom, je možné tvrdiť, že v rámci technologického pokroku ženy v DR Kongo nie sú dostatočne zapojené. Ako uvádza Morrow, prezidentka neziskovej organizácie *Humanized Internet*, práve prístup ku kapitálu, ako napr. skrz získanie pôžičky v banke je dnes v DR Kongo najväčšou prekážkou žien pre plné zapojenie do technologickej zmeny.[237] Veľkou príležitosťou v štáte sú práve mobilné finančné služby, v roku 2017 využívané 14 % žien a 19 % mužov v DR Kongo,[238] keďže počet užívateľov mobilných telefónov prevyšuje počet užívateľov formálneho financovania a ktoré by mohlo nepomerne pomôcť

[232] The GSMA Connected Women Global Development Alliance, "Bridging the gender gap: Mobile access and usage in low and middle-income countries", (2015). Dostupné na: https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2016/03/GSM0001_03232015_GSMAReport_Executive-Summary_NEWGRAYS-web.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
[233] GSMA, „Digital inclusion and mobile sector taxation in the Democratic Republic of the Congo". Dostupné na: https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2016/01/gsma-digital-inclusion-and-mobile-sector-taxation-in-the-democratic-republic-of-the-congo-report.pdf [online], prevzaté 20. 11. 2019.
[234] GSMA, „Connected Society: The State of Mobile Internet Connectivity 2019". Dostupné na: https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2019/07/GSMA-State-of-Mobile-Internet-Connectivity-Report-2019.pdf [online], prevzaté 20. 11. 2019.
[235] GSMA, „Connected Society: The State of Mobile Internet Connectivity 2019".
[236] The GSMA Connected Women Global Development Alliance, "Bridging the gender gap: Mobile access and usage in low and middle-income countries".
[237] Morrow, M., „Women In Tech In Africa: Progress, Challenges, and What Comes Next". Dostupné na: https://www.moniquemorrow.com/blog/2019/6/12/women-in-tech-in-africa-progress-challenges-and-what-comes-next [online], prevzaté 21. 11. 2019.
[238] The World Bank, „The Global Findex Database 2017".

ženám k získaniu prístupu na finančný trh i v odľahlých oblastiach, čomu sa venuje napr. program mikro-financovania FINCA s poskytovaním tzv. digitálnych agentov.[239] [240] Problémom, ktorý sa však v DR Kongo vyskytol práve v dôsledku využívania technológií a nízkej informovanosti o ich používaní a to v nepomere medzi mužmi a ženami je násilie na ženách vo forme krádeží, sledovania cez sociálne siete, vyhrážania, manipulovania s osobnými informáciami, či krádežou identity a pod.[241]

Čo sa týka technológii, Namíbia je pomerne vyspelý trh, kde počet mobilných telefónov, resp. evidovaných SIM kariet je vyšší než počet obyvateľov a kde rodové nerovnosti medzi užívateľmi takmer neexistujú,[242] pričom v prístupe k internetu dokonca existuje medzera medzi pohlaviami v prospech žien[243]. Počet užívateľov mobilného internetu dosiahol v roku 2019 44,6 % obyvateľov, čo štát zaraďuje na 10. miesto v rámci subsaharskej Afriky.[244] Namíbia je podľa organizácie ITU, ktorá meria penetráciu informačných a komunikačných technológií jednou z najdynamickejších krajín v ich rozširovaní na svete a zároveň s najlacnejšími mobilnými službami, čo môže pomôcť k využívaniu týchto služieb i ženami v odľahlých regiónoch.[245] Nárast je pozorovaný i oblasti využívania mobilných finančných služieb, ktoré využíva 45 % mužov a 42 % žien[246]. Women empowerment v Namíbii v oblasti technologického pokroku tak môže byť významným i pre pokrok v ďalších oblastiach, ako napr. vzdelanie, samostatnosť pri rozhodovaní, či inklúzia v rámci pracovného trhu.

Rozvoj technológií a penetrácie mobilných telefónov, internetu a tým i využívania mobilných finančných služieb, je Svetovou bankou označený ako možnosť znižovania tzv. *gender gap*, ktorá existuje vo využívaní finančných inštitúcií. Pre podporu ľudského rozvoja je tak stieranie rodových nerovností v rámci využívania technológií významným krokom,

[239] GSMA, „Mobile Money in the Democratic Republic of Congo: Market insights on consumer needs and opportunities in payments and financial service“. Dostupné na: https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2013/07/Mobile-Money-in-the-DRC_July-2013.pdf [online], prevzaté 21. 11. 2019.
[240] InfoDev / World Bank Group, „Supporting Women Entrepreneurs in the Democratic Republic of Congo“.
[241] Association for Progressive Communications, „End violence: Women's rights and safety online – Democratic Republic of Congo country report“, (január 2016). Dostupné na: https://www.genderit.org/sites/default/files/drc_country_report_0.pdf [online], prevzaté 21. 11. 2019.
[242] Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017“, s. 8.
[243] The Economist Intelligence Unit, „The Inclusive Internet Index 2019: Executive summary“. Dostupné na: https://theinclusiveinternet.eiu.com/assets/external/downloads/3i-executive-summary.pdf [online], prevzaté 21. 11. 2019.
[244] GSMA, „Connected Society: The State of Mobile Internet Connectivity 2019“.
[245] ITU, „Measuring the Information Society Report 2017“. Dostupné na: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2017/MISR2017_Volume1.pdf [online], prevzaté 21. 11. 2019.
[246] The World Bank, „The Global Findex Database 2017“.

ktorý môže pomôcť women empowerment i v ďalších dimenziách, ako napr. získavanie zdrojov, zvyšovanie informovanosti a tým i vyjednávacej sily, či zlepšovanie možností vzdelania a formálneho zamestnania. V DR Kongo je veľkou príležitosťou nielen podpora žien v užívaní technológií, ale i ich celková penetrácia v rámci krajiny, ktorá je dnes na nízkej úrovni. V dôsledku konfliktu v krajine a slabého postavenia žien v niektorých komunitách je však nutné uvedomiť si rastúce násilie na ženách, ktoré je s ich využívaním spojené. Oproti tomu v Namíbii neexistujú v užívaní technológií takmer žiadne nerovnosti a krajina v tejto oblasti patrí medzi lídrov v subsaharskej Afrike, čo môže podporiť jej ďalší ekonomický rozvoj.

5.C Prijať a posilniť politiky a vymáhateľné zákony na podporu rodovej rovnosti a posilnenie postavenia žien a dievčat na všetkých úrovniach.

V poslednom pod-cieli v rámci piateho z Cieľov udržateľného rozvoja je sledovaný ukazovateľ podielu krajín so systémami umožňujúcimi sledovanie a alokáciu verejných zdrojov podporujúcich rodovú rovnosť a posilňovanie postavenia žien. Tento je ohodnotený skóre 0, 1 alebo 2, kde pri 0 štát nespĺňa kritériá, pri skóre 1 ich spĺňa čiastočne a pri skóre 2 ich spĺňa v plnom rozsahu. Prítomnosti legislatívy zamedzujúcej diskriminácii na základe pohlavia a podporujúcej women empowerment bola venovaná analýza v rámci pod-cieľa 5.1, v tejto časti budú preto stručne zhrnuté jej závery.

Hoci Demokratická republika Kongo má v ústave i v ďalšej legislatíve v mnohých oblastiach zakotvenú rovnosť oboch pohlaví, naďalej pretrvávajú zákony, ktoré obmedzujú plnú účasť žien, prípadne zmeny v zákonoch boli vykonané len nedávno. Momentálne je revidovaný napr. kontroverzný Zákon o rodine (*Code de la famille*), ktorý bol diskriminačný na základe pohlavia v niekoľkých dimenziách, avšak i dnes v ňom ostáva článok, podľa ktorého „*je muž hlavou domácnosti a žena ho musí poslúchať*“, čo implikuje nižšie postavenie ženy a zdôrazňuje princípy patriarchálnej spoločnosti. Dlhodobo však zákony v republike umožňovali napr. sobáš žien od 15 rokov, prikazovali ženám získať povolenie na právne konanie, obmedzovali vlastnícke, či dedičné práva a pod., čo úzko súvisí i s vysokým dôrazom na tradičné právo a zvyky, ktoré v mnohých komunitách prevládajú. Dôvodom je nízka informovanosť o právach, ktorá ženám chýba v dôsledku nízkeho stupňa vzdelania, či chýbajúcim príležitostiam mimo domácnosti, či komunity, kde často ostávajú kvôli starostlivosti o deti a rodinu. Ďalším problematickým aspektom v štáte je tiež slabá

vymáhateľnosť práva, ktorá súvisí s celkovo slabými inštitúciami ovplyvnenými koloniálnym režimom, autokratickými vládami po získaní nezávislosti a pretrvávajúcim konfliktom, ktorý narúša právny poriadok a tým i znemožňuje podporu women empowerment a s ním spojeného ľudského rozvoja. I napriek niekoľkým prijatým politikám, ku ktorým dochádza v DR Kongo, ako sú napr. programy mikro-financovania, či sociálne programy umožňujúce platenú materskú dovolenku a pod. zostáva štát jedným z najmenej vyspelých v oblasti women empowerment na svete.

Vytváranie legislatívneho rámca a prijímanie politík na dosahovanie rodovej rovnosti je v Namíbii naopak jednou z najvýznamnejších dimenzií, skrz ktorú je podporovaný proces women empowerment a v ktorej štát patrí medzi najpokročilejšie v rámci Afriky i v rámci krajín rozvojového sveta. Ústava Namíbijskej republike vytvorená po získaní nezávislosti v roku 1990 zakotvuje rodovú rovnosť vo všetkých dimenziách. Na to nadväzujú i zákony, ktoré sa okrem vytvárania rovných podmienok sústreďujú na odstraňovanie diskriminácie ako napr. sexuálneho násilia, či postavenia ženy v manželstve. I keď vo vidieckych komunitách pretrvávajú tradičné zvyky, ktoré na základe ústavy môžu dopĺňať formálne právo, no ktoré sú mnohokrát v rozpore s dosahovaním women empowerment, štát aktívne vytvára politiky, ako napr. informačné kampane, či sociálne programy podporujúce vyššie zapojenie žien v spoločnosti. Významné v tomto kontexte je i stanovenie genderových princípov pre zastúpenie v politickej sfére, čo zvyšuje možnosti zastúpenia a presadzovanie politík na podporu ďalších dimenzií women empowerment. V porovnaní s DR Kongo je na vyššej úrovni i vymáhateľnosť práva a fungovanie právneho štátu, kde po režime apartheidu dochádza k trvalému ekonomickému rozvoju.

Nastavenie právneho rámca zaručujúceho princípy rovnosti medzi pohlaviami a zároveň možnosť vymáhateľnosti tohto práva sa tak dajú považovať za jeden z kľúčových aspektov pre podporu women empowerment. Vzhľadom na fakt, že v oboch krajinách sú na základe kultúry a náboženstva, ktoré ovplyvňujú zvyky a tradície, ženy v mnohých oblastiach diskriminované, môže byť práve rozdiel v tejto dimenzii faktorom ovplyvňujúcim ich rozdielne pozície v rámci dosahovania vyššieho postavenia žien v spoločnosti. V Namíbii sa po získaní nezávislosti darí udržiavať demokratické vládnutie a odstraňovanie nerovností vrátane rodových, vzniknutých počas režimu apartheidu, je jedným z cieľov verejných inštitúcií. Na druhú stranu DR Kongo je i dnes považovaná za zrútený štát, kde je právny poriadok na nízkej úrovni, preto sú podmienky pre women empowerment i celkový ekonomický rozvoj do veľkej miery limitované.

2.4 Záverečná syntéza

Demokratická republika Kongo a Namíbia boli na základe analýzy dát zbieraných pre sledovanie dosahovania Cieľov udržateľného rozvoja vybrané ako najmenej a najviac pokročilé štáty v rámci sledovaných afrických krajín, preto sme pre zisťovanie faktorov ovplyvňujúcich toto postavenie sledovali indikátory a nastavenie inštitúcií, ktoré women empowerment ovplyvňujú.

Vysoké rodové nerovnosti a slabé možnosti women empowerment sú v DR Kongo zapríčinené viacerými kľúčovými faktormi a ako uvádzajú Mbambi a Faray-Kele sú „*prítomné vo všetkých dimenziách ekonomického, sociálneho, kultúrneho a politického rozvoja*“[247], o čom svedčí i nízke postavenie v rámci genderových indexov. Fungovanie inštitúcií v DR Kongo, ako jednom z najmenej rozvinutých a stabilných štátov sveta, do veľkej miery ovplyvňuje dlhodobý a stále prebiehajúci konflikt. Tento podlamuje fungovanie právneho poriadku a negatívne ovplyvňuje postavenie žien, ktoré sa v ňom často ocitajú ako obete násilia, narušuje ich prístup ku zdrojom a podporuje postavenie žien ako nižšie postavených členov domácnosti. To súvisí i s tradičnými postojmi a zvykmi v danej spoločnosti, ktorá je považovaná za silne patriarchálnu, kde je vnímanie žien naďalej ovplyvnené stereotypmi o ich roli a postavení v spoločnosti. Tradičné právo preto mnohokrát dopĺňa, či nahrádza štátnu legislatívu, kde bolo ešte pred niekoľkými rokmi nerovné postavenie žien v manželstve, vo sfére vlastníctva, dedičstva, či pracovných možností, oficiálne zakotvené a v niektorých oblastiach je tak stanovené naďalej. Toto právo je naviac slabo vymáhateľné a jeho fungovanie podlamuje i všeobecná nedôvera vo verejné inštitúcie spájané s korupciou a elitárstvom. Ženy sú vo vedúcich a politických pozíciách zastúpené len v malej miere, čo súvisí s nižším dosiahnutým vzdelaním v porovnaní s mužmi, obmedzenými zdrojmi, či ich postavením v rámci domácnosti, kde ostávajú často pri neplatenej starostlivosti o deti a domácnosť. Ich možnosti rozvíjať sa v inej sfére sú preto obmedzené. V krajine môžeme pozorovať vysokú pôrodnosť a úmrtnosť žien po pôrode, okrem chudoby a nedostatočnej zdravotnej starostlivosti spojenú s ďalším rozšíreným diskriminačným fenoménom detských neviest, ktorý napriek nelegálnosti stále pretrváva. Hoci mnohé ukazovatele zachytávajú určitý pokrok v čase smerom k zlepšovaniu postavenia žien v spoločnosti, v tempe zmien krajina v rámci subsaharskej Afriky naďalej zaostáva

[247] Mbambi, M. A. a Faray-Kele, M.-C., „Gender inequality and social institutions in the D. R. Congo“.

a dosiahnutie rodovej rovnosti podľa piateho z Cieľov udržateľného rozvoja, je pri jeho dnešnej úrovni prakticky nemožné.

Namíbia na základe analýzy patrí k najpokrokovejším štátom Afriky v oblasti odstraňovania rodových nerovností a dosahovania women empowerment, ďalšie zvyšovanie pokroku je však v niektorých dimenziách tohto procesu naďalej limitované rôznymi faktormi, ako napr. pretrvávajúce tradičné zvyky a z nich plynúca rola ženy v spoločnosti, ekonomické príležitosti v krajine, či stále pomerne vysoká miera násilia na ženách. Podľa správy Ministerstva pre genderovú rovnosť a detský blahobyt bol v Namíbii počas samostatnosti pozorovaný najvýraznejší pokrok v ekonomickej, politickej a právnej sfére.[248] V štáte sa podarilo splniť cieľ stanovený v rámci Miléniových rozvojových cieľov a to dosiahnutie rovnosti vo vzdelávaní, čo podporuje i ďalšie dimenzie women empowerment ako je emancipácia v rámci postavenia v domácnosti, lepšie ekonomické príležitosti i vyššie povedomie žien o vlastných schopnostiach. V odkaze na prekonanie režimu apartheidu je v právnom rámci Namíbie kladený dôraz na odstraňovanie nerovností vrátane genderových, preto je v ňom zakotvená rovnosť v rôznych dimenziách a zákony na potláčanie násilia, ktoré je naďalej jedným z najproblematickejších aspektov v otázke women empowerment. Najvýraznejší je napokon pokrok v politickom zastúpení žien, ktorého ukazovatele radia Namíbiu na popredné priečky v rámci sveta. Vysoký podiel žien v národnom parlamente môže mať pozitívny dopad na ďalšie prijímanie politík smerom k dosahovaniu rodovej rovnosti a zároveň podporovať prekonanie tradičného vnímania role ženy v spoločnosti. Namíbii sa darí i ďalej podporovať politiky a programy na podporu women empowerment, preto sa k dosiahnutiu piateho z Cieľov udržateľného rozvoja môže do roku 2030 aspoň čiastočne priblížiť.

Fungovanie inštitúcií, ktoré môžu podporovať, alebo naopak brzdiť women empowerment je však závislé i od procesu ekonomického rozvoja. Ako sme ukázali v prvej časti práce, vzťahy medzi týmito procesmi sú obojstranné a dimenzie, do ktorých zasahujú sa prelínajú, preto nie je možné jednoznačne definovať, čo je dopad, či príčina fungovania toho druhého. Obe analyzované krajiny sú na rozličnej úrovni ľudského rozvoja; kým DR Kongo patrí k najchudobnejším a v podľa indexu ľudského rozvoja i k najzaostalejším štátom sveta, Namíbia dosahuje na základe HND na osobu úrovne vyššieho stredného príjmu a podľa indexu ľudského rozvoja je zaradená na popredné priečky v rámci Afriky. Podmienky na podporu women empowerment preto nie sú rovnaké, čo sa prejavuje i na

[248] Republic of Namibia, „National Gender Policy 2008-2018“.

slabom dosahovaní pozorovaných ukazovateľov a fungovaní inštitúcií v DR Kongo. Keďže veľký podiel obyvateľstva tohto štátu žije pod hranicou absolútnej chudoby, domácnosti si nemôžu dovoliť napr. vyššie vzdelanie, technologickú vybavenosť, či zdravotnú starostlivosť. Preto je v štáte vysoká úmrtnosť pri pôrode, vysoká pôrodnosť a pre zaistenie zdrojov na prežitie ženy často ostávajú pri starostlivosti o rodinu a v neplatenej samoživiteľskej práci v poľnohospodárstve. Tiež je možné tvrdiť, že priority vlád sa môžu líšiť od tých, o ktorých sa jedná vo vyspelejších a stabilnejších štátoch a preto nie sú vytvorené dostatočné podmienky na úpravu právneho rámca na podporu stierania rodových nerovností. Na druhú stranu faktory ako vysoká úroveň násilia na ženách, problém detských neviest, nerovného postavenia vo vlastníctve, či v manželstve sú zapríčinené najmä tradičnými kultúrnymi normami, ktoré sú v krajine ustálené dlhodobo a je možné ich považovať za brzdu ľudského rozvoja. Odstraňovanie rodových nerovností preto môže podporiť jeho naštartovanie, keďže neproporcionálne podporí ženy tvoriace polovicu obyvateľstva štátu.

V Namíbii naopak môžeme pozorovať stabilné zvyšovanie ukazovateľov ekonomického rozvoja, preto podmienky pre podporu women empowerment sú v štáte vhodnejšie, než je tomu v DR Kongo, či iných najmenej rozvinutých štátov kontinentu. Od získania nezávislosti v roku 1990 sa podarilo udržať stabilitu v štáte a znižovať podiel ľudí v extrémnej chudobe, vďaka čomu sú neproporcionálne zlepšované i životné podmienky žien a to najmä vo vidieckych oblastiach. Na to nadväzuje viac možností vzdelávania, ekonomických príležitostí, či zapojenia do formálnej ekonomiky, či zdravotnej starostlivosti. Vyššie zapojenie žien do vedúcich pozícií vytvorené aktívnymi politikami pre women empowerment je možné považovať za impulz i k zmene tradičného vnímania žien ako nižšie postavených osôb v domácnosti a hoci v iných oblastiach je tento pokrok len v začiatkoch, vďaka tzv. efektu prelievania (*spillover effect*) sa môže rozšíriť i do nich a naštartovať ďalšie dimenzie rozvoja. Nie je teda možné presne stanoviť, do akej miery je proces women empowerment v Namíbii na pokročilejšej úrovni v porovnaní so štátmi regiónu vďaka zvyšovaniu ekonomického rozvoja a naopak, na akej úrovni sa podieľa zlepšovanie a posilňovanie postavenia žien v spoločnosti do celkového ľudského rozvoja v štáte, na základe údajov pre *Gender Gap Index* však vidíme, že spravidla dosahujú lepšie ukazovatele women empowerment práve ekonomicky rozvinuté štáty.[249] Môžeme preto zhrnúť, že rovné príležitosti a odstránenie foriem rodovej diskriminácie znamenajú zlepšenie

[249] World Economic Forum, „The Global Gender Gap Report 2018“, s. 10-11.

podmienok pre rozvoj vysokého podielu obyvateľstva a môže preto významne podporiť ekonomický rozvoj.

Na príklade Demokratickej republiky Kongo a Namíbie sme tak mohli vidieť rozdiely v dosahovaní women empowerment podľa jednotlivých dimenzií a analyzovať, v ktorých z nich sú tieto krajiny na vyššej úrovni a naopak v ktorých naďalej zaostávajú. Vzhľadom na kultúrne, geografické, politické a ďalšie špecifiká týchto krajín je nutné prispôsobiť kroky k dosahovaniu women empowerment konkrétnym podmienkam. Na záver sa však pokúsime vyzdvihnúť, v čom Namíbia v tomto procese dosiahla pokrok a mohlo by byť aplikované i v DR Kongo, či iných krajinách regiónu.

Významný rozdiel v problematike rodovej rovnosti medzi týmito štátmi môžeme pozorovať práve v nastavení právneho rámca a politík, ktoré sú v tejto oblasti presadzované. Kým Namíbia sa v legislatíve sústreďuje na odstraňovanie nerovností a posilnenie žien a ich zastúpenia, i skrz opatrenia ako napr. dobrovoľné volebné kvóty, v právnom rámci DR Kongo naďalej pretrvávajú politiky diskriminujúce ženy, prípadne sú tolerované v tradičnom práve, ktoré formálne právo často nahrádza. DR Kongo by sa tak mohla sústrediť na women empowerment vo formálnej legislatíve a na fungovanie právneho poriadku, v ktorom by toto právo bolo vymáhateľné a eliminovať tak pretrvávajúce zvyky ako napr. detské sobáše, nedostupnosť pôdy a dedičstva pre ženy a ďalšie, ktoré tak bránia pokroku i vo vnímaní žien seba samých a vnímaní ich postavenia v spoločnosti. Zastúpenie žien na vedúcich pozíciách a v parlamente by mohlo podporiť presadzovanie týchto politík na národnej úrovni a štát by sa mohol sústrediť i na vytváranie politík posilňujúcich inštitúcie súvisiace s women empowerment ako napr. sociálne programy, dostupnosť kvalitnej reprodukčnej zdravotnej starostlivosti a ďalšie. Kým zmeny vo fungovaní zákonov je možné vykonať i v krátkodobom horizonte, odbúravanie tradičných stereotypov a postojov v spoločnosti trvá i niekoľko generácií. Preto by sa štáty ako DR Kongo mali sústrediť najmä na odstraňovanie diskriminácie vo formálnych inštitúciách, ktoré by zároveň boli impulzom k pokroku v inštitúciách neformálnych, akými sú kultúra, náboženstvo, či rodina. Hoci ďalší pokrok vo women empowerment závisí i od mnohých ďalších faktorov, práve zmeny v právnom rámci a štátnej podpory by mohli, ako sme videli v prípade Namíbie, tento proces naštartovať a efektom prelievania rozšíriť i do ďalších dimenzií.

Môžeme tak zhrnúť, že na dosahovanie women empowerment je dôležité sa sústrediť nielen na politiky odstraňujúce existujúce rodové nerovnosti, ale i na zvyšovanie celkového ekonomického rozvoja v štáte. Ten by neproporcionálne viac pomohol práve ženám napr.

vďaka znižovaniu chudoby a tým zvyšovaniu objemu dostupných zdrojov, ekonomických príležitostí, podpory vzdelania, lepšej zdravotnej starostlivosti a podpory ďalších dimenzií, ktoré by tento rozvoj mohli ešte viac posilniť. Na druhú stranu je nutné sa sústrediť i na odbúravanie tradičných diskriminačných noriem a zvykov často stále prítomných i v právnom rámci a podporovať politiky na posilňovanie postavenie žien a ich zastúpenia, keďže dosahovanie vyššieho ľudského rozvoja v štáte vyžaduje rovné príležitosti a zapojenie všetkých jeho obyvateľov. Ako uvádza autor Sen, „*zvyšovanie participácie žien nie je výhodné len pre ženy, ale poskytuje i spoločenské benefity, keďže ženy majú hlavný vplyv na sociálnu zmenu a proces rozvoja*“[250] a preto pre celkové dosiahnutie všetkých sedemnástich Cieľov udržateľného rozvoja je dôležité sa zamerať i na jednu z ich súčastí – zaistenie rodovej rovnosti a posilnenie všetkých žien a dievčat na svete.

[250] Sen, A., *Development as freedom*, s. 202.

Záver

Women empowerment, multidimenzionálny a dlhodobý proces, ktorý je chápaný ako získavanie moci u žien, kontroly nad vlastnými rozhodnutiami, zastúpenia v domácnosti i v spoločnosti, čo pomáha k zlepšovaniu ich vlastného povedomia a vedie k dosiahnutiu rodovej rovnosti, je v súčasnosti diskutovanou problematikou nielen rozvojových krajín. Keďže dosahovanie rodovej rovnosti a podpora women empowerment sú súčasťou iniciatívy Ciele udržateľného rozvoja pod záštitou OSN, proces je chápaný ako jeden z dimenzií ekonomického rozvoja štátov. Vzťahy medzi women empowerment a ekonomickým rozvojom, ktorý je v práci chápaný najmä v kontexte prístupu Amartya Sena ako rozširovanie slobôd jednotlivcov a spoločnosti, sú však považované za bilaterálne, a teda fungujúce v oboch smeroch; zatiaľ čo zvyšovanie jednotlivých dimenzií rozvoja pomáha k odstraňovaniu rodových nerovností a posilneniu postavenia žien, women empowerment môže naštartovať ekonomický rozvoj a pomôcť k jeho zvyšovaniu. Oblasti ako získavanie zdrojov, zastúpenia, formálnych pracovných príležitostí, možností na vzdelávanie, zlepšovanie zdravotnej starostlivosti a napokon celkové odstraňovanie chudoby, ktoré súvisia s dosahovaním ekonomického rozvoja, by neproporcionálne mohli pomôcť práve ženách, ktoré sú v nich naďalej v porovnaní s mužmi znevýhodnené. Na druhú stranu posilnenie žien by znamenalo zlepšenie podmienok polovice obyvateľstva a je preto pre ďalší ľudský rozvoj nevyhnutné odstraňovať nerovnosti, ktoré preň predstavujú bariéry a podporovať prekonanie tradičného vnímania žien ako nižšie postavených osôb v rámci domácnosti, či komunity.

V prípadovej štúdií boli predstavené dva africké štáty – Demokratická republika Kongo a Namíbia, ktoré boli na základe analýzy dát získaných z databáze indikátorov Cieľov udržateľného rozvoja vybrané ako najviac a najmenej pokročilý štát v oblasti women empowerment spomedzi hodnotených krajín. Hoci štáty spája geografická poloha v subsaharskej Afrike, koloniálna minulosť, či vplyv kresťanského náboženstva, líšia úrovňou ekonomického rozvoja, politického nastavenia, či rozvoja inštitúcií, preto existujú rozdiely v dosahovaní pokroku v rámci women empowerment. DR Kongo na základe hodnoty indexu ľudského rozvoja zaradená patrí do skupiny najmenej rozvinutých štátov sveta a vzhľadom na stále prebiehajúci konflikt, ktorý v krajine prepukol na konci 90. rokov 20. storočia je tiež zaradená do skupiny tzv. zrútených štátov. Práve konflikt bol identifikovaný ako významný faktor vplývajúci i na indikátory women empowerment, keďže podporuje násilie na ženách, s ním spojené tradície ako napr. detské svadby a zároveň

vplýva i na celkové fungovanie inštitúcií a chudobu obyvateľstva, ktorá sa dotýka možností získavania zdrojov v domácnosti. Za druhý významný faktor ovplyvňujúci women empowerment v krajine môžeme považovať kultúrne vplyvy, ktoré formujú tradičné normy a zvyky, kde je žena v manželstve nižšie postavená, z čoho plynú nerovnosti i v ďalších oblastiach. Tradičné zvyky navyše často nahrádzajú formálne právo, ktoré je slabo vymáhateľné a v ktorom tiež sú, či donedávna boli, zakotvené princípy nerovnosti v oblastiach rozhodovania, vlastníctva, či dedičstva. V štáte tiež chýba zastúpenie žien na vedúcich pozíciách a v politickom zastúpení, čo má vplyv na presadzovanie politík podporujúcich women empowerment, ale i vnímanie žien seba samých a ich možností v spoločnosti.

Namíbia je oproti tomu v súčasnosti zaradená do krajín so stredným indexom ľudského rozvoja, vyšším stredným príjmom na obyvateľa, pričom od získania nezávislosti v roku 1990 bol v štáte udržaný demokratický systém vládnutia. Hoci i v Namíbii sú badateľné vplyvy tradičných zvykov s diskriminujúcimi prvkami voči ženám, ich vplyv je v porovnaní s DR Kongo menej výrazný. Za jeden z najvýznamnejších aspektov women empowerment v štáte, ktorý môže taktiež podporovať prekonávanie tradičného systému, je vysoké zastúpenie žien v politických a vedúcich funkciách, v čom patrí Namíbia medzi lídrov v rámci sveta. Namíbia sa tiež na odstraňovanie nerovností sústreďuje i v právnom rámci, a to presadzovaním politík a kampaní napr. na podporu samostatnosti žien v plánovaní rodiny, či bojom proti násiliu, ktoré však stále patrí v štáte medzi najviac problematické aspekty v spoločnosti. Vďaka rozvoju v štáte je tiež zaistený lepší prístup k formálnemu zamestnaniu, finančným službám, či technologickému vybaveniu, čo v DR Kongo patrí naďalej medzi oblasti, v ktorých sú nerovnosti medzi pohlaviami vysoké.

Na základe analýzy sme tak identifikovali, že na proces women empowerment má vplyv mnoho dimenzií a inštitúcií, ako sú rodina, či komunita, vzdelanie, politický rámec, pracovný trh a do veľkej miery i kultúra, ktorá však na rozdiel od ostatných zmienených faktorov podlieha zmenám len pomaly. Preto na impulz k zmene vnímania postavenia žien v spoločnosti i hodnoty žien samých je dôležité sa sústrediť na faktory, ktoré je možné zmeniť i v krátkodobom horizonte. Ako sme videli na príklade Namíbie, tento faktor môže byť práve podpora zastúpenia žien v politike a vo vedení a presadzovanie právneho rámca postaveného na systéme rovnosti pohlaví a podpory ochrany žien v kritických aspektoch, ako napr. pri násilí, v rámci sociálneho systému, či diskriminujúcich zvykov, na čo môže nadviazať i DR Kongo. Zároveň je však nutné mať v štáte podmienky umožňujúce

ekonomický rozvoj, ktorý s women empowerment úzko súvisí. To je v prípade DR Kongo, kde ostávajú približne tri štvrtiny obyvateľstva pod hranicou absolútnej chudoby a mnoho z nich i v oblasti prebiehajúceho konfliktu, v súčasnosti náročné a preto i priority vlády môžu smerovať k iným oblastiam než je tomu v Namíbii.

Napriek pokrokom v zbere dát a sledovaní vývoja women empowerment v rozvojových štátoch, v súčasnosti naďalej chýba jednotná konceptualizácia a prístup k meraniu tohto procesu. Napriek určitému zjednoteniu prístupu na základe pozorovania plnenia Cieľov udržateľného rozvoja, ďalším krokom v problematike odstraňovania rodovej diskriminácie a posilňovania postavenia žien v spoločnosti by tak mohlo byť zrovnanie metodológií merania a možností vzájomného zrovnania, vďaka čomu by boli identifikované oblasti pre možné inštitucionálne zmeny. Cieľom ďalšieho výskumu môže byť i hlbšia analýza dopadu women empowerment na ekonomický rozvoj, vďaka čomu by mohli štáty lepšie identifikovať faktory, ktoré tento rozvoj brzdia a zároveň nájsť príležitosti, kde by impulz v podobe odstránenia rodových nerovností naštartoval ľudský rozvoj v jeho rôznych dimenziách.

Zoznam použitej literatúry

1. Ahmad, G. a Awan, M. S., „Colonialism and its Socio-politico and Economic Impact: A Case study of the Colonized Congo“, *The Dialogue,* vol. 12, č. 3 (júl-september 2017) s. 311-320. Dostupné na: http://www.qurtuba.edu.pk/thedialogue/The%20Dialogue/12_3/Dialogue_July_September2017_311-320.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.
2. Ambunda, L. a de Klerk, S., „Women and custom in Namibia: A research overview“ (2008) s. 43-81. Dostupné na: https://www.semanticscholar.org/paper/Women-and-custom-in-Namibia-%3A-A-research-overview-Ambunda-Klerk/44b7f04c7fba4031244babe1caacdd74ad28cef4#paper-header [online], prevzaté 15. 11. 2019.
3. Association for Progressive Communications, „End violence: Women’s rights and safety online – Democratic Republic of Congo country report“, (január 2016). Dostupné na: https://www.genderit.org/sites/default/files/drc_country_report_0.pdf [online], prevzaté 21. 11. 2019.
4. Bauer, G., „'The Hand That Stirs the Pot Can Also Run the Country': Electing Women to Parliament in Namibia“, *The Journal of Modern African Studies,* Vol. 42, č. 4 (December 2004), s. 479-509. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/3876136 [online], (prevzaté 29. 7. 2019).
5. BBC News, „DR Congo’s troubled history“. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1120825.stm [online], prevzaté 6. 11. 2019.
6. BBC News, „Nusrat Jahan Rafi: Burned to death for reporting sexual harassment“. Dostupné na: https://www.bbc.com/news/world-asia-47947117 [online], prevzaté 2. 11. 2019
7. Bogale, A., Mudhara a M., Sharaunga, S., „Conceptualisation and Measurement of Women's Empowerment Revisited*“, Journal of Human Development and Capabilities*, vol. 20, n. 1 (2019) 1-25. Dostupné na: https://doi.org/10.1080/19452829.2018.1546280 [online], prevzaté 19. 9. 2019.
8. Cambridge Dictionary, „Culture“. Dostupné na: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/culture [online], prevzaté 8. 8. 2019.

9. Centre for International Private Enterprise, „The CIPE Guide to Women's Empowerment Programs". Dostupné na: https://www.cipe.org/legacy/publication-docs/womensEmpowermentGuide_0301.pdf [online], prevzaté 9. 11. 2019.
10. *Constitution de la République démocratique du Congo*. Dostupné na: https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/fr/cd/cd001fr.pdf [online], prevzaté 12. 11. 2019.
11. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, „Strenghtening Women's rights to land" (2013). Dostupné na: https://europa.eu/capacity4dev/file/17187/download?token=Cjj2y1vG [online], prevzaté 19. 11. 2019.
12. Diamond-Smith, N., Luke, N. a McGravey S., „'Too many girls, too much dowry': son preference and daughter aversion in rural Tamil Nadu, India", *Culture, Health & Sexuality*, vol 10, č. 7 (2008) s. 697-708. Dostupné na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3665272/ [online], prevzaté 29. 10. 2019.
13. Doepke, M., a Michele Tertilt, "Women's Liberation: What's in It for Men?" *Quarterly Journal of Economics*. vol. 124, č. 4 (2009) s. 1541-91. Dostupné na: http://faculty.wcas.northwestern.edu/~mdo738/research/Doepke_Tertilt_1208.pdf [online], prevzaté 29. 10. 2019.
14. Doepke, M., Tertilr, M. a Voena A., „The Economics and Politics of Women's Rights", National Bureau of Economic Research, Working Paper n. 17626 (2011) s. 1-45. Dostupné na: https://www.nber.org/papers/w17672.pdf [online], prevzaté 29. 10. 2019.
15. Duflo, E. „Women Empowerment and Economic Development", *Journal of Economic Literature*, vol. 50, č. 4 (december 2012), s. 1051-1079. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/23644911 [online], prevzaté 8. 8. 2019.
16. European Institute for Gender Equality, „Empowerment of women". Dostupné na: https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1102 [online], prevzaté 12. 9. 2019.
17. Freedom House, „Freedom in the World 2019: Namibia". Dostupné na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/namibia [online], prevzaté 15. 11. 2019.
18. Girls Not Brides, „Democratic Republic of Congo". Dostupné na: https://www.girlsnotbrides.org/child-marriage/democratic-republic-of-the-congo/ [online], prevzaté 15. 11. 2019.

19. Girls Not Brides, „Namibia“. Dostupné na: https://www.girlsnotbrides.org/child-marriage/namibia/ [online], prevzaté 16. 11. 2019.
20. Girma, H., „Namibia: Good practices and lessons learned for gender and communal land“, 2017 World Bank Conference on Land and Property. Dostupné na: https://www.conftool.com/landandpoverty2017/index.php/11-04-Girma-1016_paper.pdf?page=downloadPaper&filename=11-04-Girma-1016_paper.pdf&form_id=1016&form_version=final [online], prevzaté 16. 11. 2019.
21. Glennester, R., Walsh, C. a Diaz-Martin L., „A Practical Guide to Measuring Women‘s and Girls‘ Empowerment in Impact Evaluations“. 48 s. Dostupné na: https://www.povertyactionlab.org/sites/default/files/resources/practical-guide-to-measuring-womens-and-girls-empowerment-in-impact-evaluations.pdf [online], prevzaté 18. 10. 2019.
22. Gockel-Frank, M., „Contraceptive use among women in Namibia: A case study od Khoricas, Kunene South“, *Journal of Namibian Studies*, č. 6 (2009) s. 27-55. Dostupné na: https://namibian-studies.com/index.php/JNS/article/view/81/55 [online], prevzaté 19. 11. 2019.
23. Gram, L., Morrison, J. a Skordis-Worral, J., „Organising Concepts of ‚Women’s Empowerment‘ for Measurement: A Typology“, *Social Indicators Research,* vol. 143 (2019) 1349-1376. Dostupné na: https://doi.org/10.1007/s11205-018-2012-2 [online], prevzaté 19. 9. 2019.
24. GSMA, „Digital inclusion and mobile sector taxation in the Democratic Republic of the Congo“. Dostupné na: https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2016/01/gsma-digital-inclusion-and-mobile-sector-taxation-in-the-democratic-republic-of-the-congo-report.pdf [online], prevzaté 20. 11. 2019.
25. GSMA, „Connected Society: The State of Mobile Internet Connectivity 2019“. Dostupné na: https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2019/07/GSMA-State-of-Mobile-Internet-Connectivity-Report-2019.pdf [online], prevzaté 20. 11. 2019.
26. GSMA, „Mobile Money in the Democratic Republic of Congo: Market insights on consumer needs and opportunities in payments and financial service“. Dostupné na: https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2013/07/Mobile-Money-in-the-DRC_July-2013.pdf [online], prevzaté 21. 11. 2019.

27. Harvard Business Review, „GDP Is Not a Measure of Human Well-Being“. Dostupné na: https://hbr.org/2019/10/gdp-is-not-a-measure-of-human-well-being [online], prevzaté 12. 10. 2019.
28. Hernandez, J. H., Muanda, M., Garcia, M. a Matawa, G., „Awareness and Perceptions of Emergency Contraceptive Pills Among Women in Kinshasa, Democratic Republic of the Congo“, *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, vol. 43, č. 3 (september 2017) s. 121-130. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/10.1363/43e4417 [online], prevzaté 17. 11. 2019.
29. Hodgson, G. M., „What Are Institutions?“, *Journal of Economic Issues*, vol 11, č. 1 (marec 2006) s. 1-25. Dostupné na: http://www.geoffrey-hodgson.info/user/bin/whatareinstitutions.pdf [online], prevzaté 2. 11. 2019.
30. Home Office United Kingdom, „Country Policy and Information Note: Democratic Republic of Congo (DRC): Gender Based Violence“, (2018). Dostupné na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/742590/DRC._GBV._2018.v2_ext__003_.pdf [online], prevzaté 13. 11. 2019.
31. Human Right Watch, „DR Congo: Chronology“. Dostupné na: https://www.hrw.org/news/2009/08/21/dr-congo-chronology [online], prevzaté 6. 11. 2019.
32. Indongo, I. K., „Contraceptive Use among Young Women in Namibia: Determinant and Policy Implications“. University of Pretoria (apríl 2007). Dostupné na: https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/25078/Complete.pdf?seque [online], prevzaté 19. 11. 2019.
33. InfoDev / World Bank Group, „Supporting Women Entrepreneurs in the Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: http://www.infodev.org/highlights/what-does-it-mean-be-woman-entrepreneur-democratic-republic-congo [online], prevzaté 19. 11. 2019.
34. Institute for War & Peace Reporting, „Special Report: Sexual Violence in the Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: http://www.ceipaz.org/images/contenido/Sexual%20violence%20in%20the%20Democratic%20Republic%20of%20Congo.pdf [online], prevzaté 15. 11. 2019.
35. International Food Policy Research Institute, „Women Empowerment in Agriculture Index (WEAI)“. Dostupné na: https://www.ifpri.org/project/weai [online], prevzaté 18. 10. 2019.

36. International Labour Organization, „Namibia Social Protection Floor Assessment“ (2014). Dostupné na: https://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action?ressource.ressourceId=47837 [online], prevzaté 17. 11. 2019.
37. International Monetary Fund, „World Economic Outlook Database“. Dostupné na: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/index.aspx [online], prevzaté 22. 10. 2019.
38. Islam, R., „One More Time: What Are Institutions and How Do They Change?“, Policy Research Working Paper 8442 (apríl 2018) s. 1-37. Dostupné na http://documents.worldbank.org/curated/en/261701525108237527/pdf/WPS8422.pdf [online], prevzaté 2. 11. 2019.
39. ITU, „Measuring the Information Society Report 2017“. Dostupné na: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2017/MISR2017_Volume1.pdf [online], prevzaté 21. 11. 2019.
40. Kabeer, N., „Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women’s Empowerment“, *Development and Change*, vol. 30, č. 3 (1999) s. 435-464. Dostupné na: https://doi-org.zdroje.vse.cz/http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291467-7660/issues [online], prevzaté 20. 10. 2019.
41. Klingorová, K. a Havlíček, T., „Religion and gender inequality: the status of women in the societies of world religions“, *Moravian Geographical Reports*, vol 23, č. 2 (2015) s. 2-11. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/279526649_Religion_and_gender_inequality_The_status_of_women_in_the_societies_of_world_religions/stats [online], prevzaté 2. 11. 2019
42. L’Ambassade de Suède à Kinshasa, „République démocratique du Congo – RDC: Profil du pays en matière d’égalité de genre 2014“. Dostupné na: https://www.lauradavis.eu/wp-content/uploads/2014/07/Profil-genre-2014-RDC.pdf [online], prevzaté 12. 11. 2019.
43. Le Réseau des Jenues Femmes Africaines et Espagnoles pour l‘Empowerment, „Women’s rights in Namibia“., (október 2011). Dostupné na: http://www.nawey.net/wp-

content/uploads/downloads/2012/11/Women%C3%82%C2%B4s-Rigth-in-Namibia.pdf [online], prevzaté 16. 11. 2019.

44. Legal Assistance Centre, „Namibia Gender Analysis 2017“. Dostupné na: http://www.lac.org.na/projects/grap/Pdf/Namibia_Gender_Analysis_2017.pdf [online], prevzaté 17. 11. 2019.
45. Long, C., „Land rights in the Democratic Republic of Congo – A new model of rights for forest-deoendent communities?“ (2010). Dostupné na: http://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Democratic_Republic_Congo/files/HLP%20AoR/Land_Rights_DRC_New_Model_Forest_2007_EN.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
46. Mathe,J. K., Kasonia, K. K a Maliro, A. K., „Barriers to Adoption of Family Planning among Women in Eastern Democratic Republic of Congo“, *African Journal of Reproductive Health / La Revue Africaine de la Santé Reproductive*, vol. 15, č. 1 (marec 2011), s. 69-77. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/41329777 [online], prevzaté 17. 11. 2019.
47. Matz, N.,, „Civilization and the Mandate System under the League of Nations as Origin of Trusteeship“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, vol 9 (2005) s. 47-95. Dostupné na: https://www.mpil.de/files/pdf2/mpunyb_matz_9_47_95.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.
48. Mbambi, M. A. a Faray-Kele, M.-C., „Gender inequality and social institutions in the D. R. Congo“ (2010). Dostupné na: https://www.peacewomen.org/sites/default/files/hrinst_genderinequalityinthedrc_wilpf_december2010english_0.pdf [online], prevzaté 13. 11. 2019.
49. Mehra, R., „Women, Empowerment, and Economic Development“, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 554 (november 1997) s. 136-149. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/1049571 [online], prevzaté 8. 8. 2019.
50. Ministry of Gender Equality and Child Welfare, „National gender plan of action 2010-2020“. Dostupné na: https://www.npc.gov.na/downloads/Policies%20(By%20institutions%20or%20sector)/Gender%20Equality%20and%20Child%20Welfare/National%20Gender%20Plan%20of%20Action%20(NGPA)%202010%20-%202020.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.

51. Ministry of Gender Equality and Child Welfare, „National Gender Policy (2008-2018)“. Dostupné na: https://www.npc.gov.na/downloads/policies%20by%20year/2008/Draft%20National%20Gender%20Policy.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
52. Morrow, M., „Women In Tech In Africa: Progress, Challenges, and What Comes Next“. Dostupné na: https://www.moniquemorrow.com/blog/2019/6/12/women-in-tech-in-africa-progress-challenges-and-what-comes-next [online], prevzaté 21. 11. 2019.
53. Murti, B., B., „Women entrepreneurs open a path for digital financial services in the Democratic Republic of Congo“, *Gender smart business solutions,* World Bank Group (2017). Dostupné na: http://documents.worldbank.org/curated/en/434271511502483598/pdf/121528-WP-PUBLIC-ZR-Gender-Case-Study-FINCA.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
54. Namibia Statistics Agency, „The Namibia Labour Force Survey 2018“ (marec 2019). Dostupné na: https://d3rp5jatom3eyn.cloudfront.net/cms/assets/documents/NLFS_2018_Report_Final_.pdf [online], prevzaté 17. 11. 2019.
55. *Namibian Constitution*. Dostupné na: https://laws.parliament.na/namibian-constitution/ [online], prevzaté 12. 11. 2019.
56. North., D., C., „Institutions“, *The Journal of Economic Perspectives*, vol. 5., č. 1 (1991) s. 97-112. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/1942704 [online], prevzaté 2. 11. 2019.
57. OECD, „Social Institutions & Gender Index: Democratic Republic of Congo“ (2019). Dostupné na: https://www.genderindex.org/wp-content/uploads/files/datasheets/2019/CD.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
58. Overseas Development Institute, „Progress on women´s empowerment: From technical fixes to political action“. Dostupné na: https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9282.pdf [online], prevzaté 19. 9. 2019.
59. Oxford Poverty and Human Development Initiative, „Global MPI Country Briefing 2019: Namibia (Sub-Saharan Africa)“. Dostupné na: https://ophi.org.uk/wp-content/uploads/CB_NAM_2019_2.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019

60. Pallas, S., „Womens‘ land rights and women’s empowerment: one and the same?“, *Du grain à moudre: Genre, développement rural et alimentation*, (2011) s. 269-289. Dostupné na: http://books.openedition.org/iheid/6760 [online], prevzaté 2. 11. 2019.
61. Peterman, A., Palermo, T. a Nredenkamp C., „Estimates and Determinants of Sexual Violence Against Women in the Democratic Republic of Congo“, *American Journal of Public Health*, vol. 101, č. 6 (jún 2011) s. 1060-1067. Dostupné na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3093289/ [online], prevzaté 13. 11. 2019.
62. Pradhan, R., Meinzen-Dick, R. a Theis, S., „Property Rights, Intersectionality, and Women’s Empowerment in Nepal“, International Food Policy Research Institute, Discussion Paper 01702 (január 2018) s. 1-52. Dostupné na: http://ebrary.ifpri.org/utils/getfile/collection/p15738coll2/id/132244/filename/132455.pdf [online], prevzaté 2. 11. 2019.
63. Republic of Namibia, „Demographic and Health Survey 2013“. Dostupné na: https://dhsprogram.com/pubs/pdf/FR298/FR298.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
64. Republic of Namibia, „Ministry of Gender Equality and Child Welfare: About“. Dostupné na: http://www.mgecw.gov.na/about-mgecw [online], prevzaté 15. 11. 2019.
65. Roland, G., „Understanding institutional change: Fast-moving and slow-moving institutions“, *Studies in Comparative International Development*, vol. 38, n. 4 (december 2004) s. 109-113. Dostupné na: https://eml.berkeley.edu/~groland/pubs/gr3.pdf [online], prevzaté 2. 11. 2019.
66. Sarvalingam, A. a Sivakumar, M., „Human Development Measurement: A broader approach in India“, MPRA Paper n. 22505 (2010) 21 s.. Dostupné na: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/22505/1/MPRA_paper_22505.pdf [online], prevzaté 12. 10. 2019
67. SDG-tracker, „Equal rights to land ownership“. Dostupné na: https://sdg-tracker.org/gender-equality [online], prevzaté 19. 11. 2019.
68. Seers, D., “The Meaning of Development”, *International Development Review*, vol. 11, č. 4 (1969). Dostupné na: https://www.ids.ac.uk/files/dmfile/themeaningofdevelopment.pdf [online], prevzaté 12. 10. 2019.
69. Sen, A., “Well-being, agency and freedom: the Dewey Lectures”, *The Journal of Philosophy*, č. 82 (1985) s. 169–221.

70. Sen, A., *Development as freedom*. (New York: Anchor Books, 1999) 366 s.
71. Silve,A., „The main indicators of economic development“ (2013). Dostupné na: https://europa.eu/capacity4dev/file/20012/download?token=yzkjFHpg [online], prevzaté 20. 10. 2019..
72. The Borgen Project, „Women's Empowerment in Namibia“. Dostupné na: https://borgenproject.org/womens-empowerment-in-namibia/ [online], prevzaté 15. 11. 2019.
73. The Commonwealth, „Namibia: History“. Dostupné na: https://thecommonwealth.org/our-member-countries/namibia/history [online], prevzaté 6. 11. 2019.
74. The Economist Intelligence Unit, „The Inclusive Internet Index 2019: Executive summary“. Dostupné na: https://theinclusiveinternet.eiu.com/assets/external/downloads/3i-executive-summary.pdf [online], prevzaté 21. 11. 2019.
75. The Fund for Peace, „Fragile States Index Annual Report 2019“. Dostupné na: https://fundforpeace.org/2019/04/10/fragile-states-index-2019/ [online], prevzaté 6. 11. 2019.
76. The GSMA Connected Women Global Development Alliance, "Bridging the gender gap: Mobile access and usage in low and middle-income countries“, (2015). Dostupné na: https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2016/03/GSM0001_03232015_GSMAReport_Executive-Summary_NEWGRAYS-web.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019
77. The Heritage, „2019 Index of Economic Freedom: Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: https://www.heritage.org/index/country/democraticrepubliccongo [online], prevzaté 15. 11. 2019
78. The Heritage, „2019 Index of Economic Freedom: Namibia“. Dostupné na: https://www.heritage.org/index/country/namibia [online], prevzaté 15. 11. 2019.
79. The Hunger Project, „The Womens' Empowerment Index“. Dostupné na: https://thp.org/wp-content/uploads/2015/10/THP_WEI-Intro_10-12-151.pdf?_ga=2.160397501.121849063.1571763397-274443843.1571330204 [online], prevzaté 18. 10. 2019.
80. The World Bank, „Democratic Republic of Congo: Overview“. Dostupné na: https://www.worldbank.org/en/country/drc/overview [online], prevzaté 6. 11. 2019.

81. The World Bank, „Economic Development = Equal Rights for Women?“. Dostupné na: https://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/09/24/Economic-Development-Equal-Rights-for-Women [online], prevzaté 2. 11. 2019.
82. The World Bank, „Fertility rate, (total (births per women) – Namibia“. Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=NA [online], prevzaté 19. 11. 2019.
83. The World Bank, „Firms with female top manager (% of firms)“. Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/ic.frm.femm.zs [online], prevzaté 19. 11. 2019.
84. The World Bank, „GDP per capita, PPP (current international $). Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD [online], prevzaté 6. 11. 2019.
85. The World Bank, „GINI index (World Bank estimate). Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI [online], prevzaté 6. 11. 2019.
86. The World Bank, „Jobs Diagnostic: Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: http://documents.worldbank.org/curated/en/822881517551920780/pdf/123113-WP-P161849-1-2-2018-13-5-12-WBDRCJDWEB.pdf [online], prevzaté 16. 11. 2019.
87. The World Bank, „Mexico’s Oportunidades Pogram“. Dostupné na: http://web.worldbank.org/archive/website00819C/WEB/PDF/CASE_-62.PDF [online], prevzaté 2. 11. 2019.)
88. The World Bank, „Population, total“. Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/sp.pop.totl [online], prevzaté 6. 11. 2019.
89. The World Bank, „System Approach for Better Education Results Report: Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: http://wbgfiles.worldbank.org/documents/hdn/ed/saber/supporting_doc/CountryReports/ECD/SABER_ECD_Democratic_Republic_of_Congo_CR_Final_2014.pdf [online], prevzaté 17. 11. 2019.
90. The World Bank, „The Global Findex Database 2017“. Dostupné na: https://globalfindex.worldbank.org/ [online], prevzaté 19. 11. 2019.
91. The World Bank, „World Bank Country and Lending Groups. Dostupné na: https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519 [online], prevzaté 22. 10. 2019.
92. Todaro, M. P., Smith, S. C., Economic development. (Boston: Pearson Addison Wesley, 2009) 860 s.

93. Trommlerová, S. K., Klasen, S. a Lessmann, O., „Determinants of Empowerment in a Capability Based Poverty Approach: Evidence from the Gambia“, *World Development*, vol. 66 (2015) 1-15. Dostupné na: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Feature%20Story/Africa/afr-sofia-karina-trommlerova.pdf [online], prevzaté 19. 9. 2019.
94. UN Women, „Democratic Republic of Congo“. Dostupné na: https://africa.unwomen.org/en/where-we-are/west-and-central-africa/democratic-republic-of-congo [online], prevzaté 17. 11. 2019.
95. UN Women, „Fact and Figures: Economic Empowerment“. Dostupné na: https://www.unwomen.org/en/what-we-do/economic-empowerment/facts-and-figures [online], prevzaté 29. 10. 2019.
96. UN Women, „Specialized investigation into sexual violence in conflict is essential for justice, experts say“. Dostupné na: https://www.unwomen.org/en/news/stories/2019/4/news-specialized-investigation-into-sexual-violence-in-conflict-is-essential-for-justice [online], prevzaté 2. 11. 2019
97. UN Women, „Women and Armed Conflict.“ Dostupné na: https://beijing20.unwomen.org/en/in-focus/armed-conflict [online], prevzaté 2. 11. 2019.
98. UN Women, „Women’s participation in stabilization and conflict prevention in North Kivu“. Dostupné na: https://www.unwomen.org/mdgf/B/DRCongo_B.html [online], prevzaté 13. 11. 2019.
99. UNHCR, „Democratic Republic of the Congo: The practice of female genital mutilation (FGM) and legislation prohibiting the practice (2008-March 2012)!. Dostupné na: https://www.refworld.org/docid/4f9e5ae62.html [online], prevzaté 15. 11. 2019.
100. UNHCR, „Namibia: Existence of female genital mutilation (FGM) and, if so, the prevalence of this practice, the time and among which ethnic groups it is performed, the availability of protection for women who refuse to have this practice performed and the possibility of Internal Flight Alternative (IFA) (1995 - September 2005)“. Dostupné na: https://www.refworld.org/docid/440ed72f2.html [online], prevzaté 15. 11. 2019.
101. UNICEF, „Annual Report 2017: Namibia“. Dostupné na: https://www.unicef.org/about/annualreport/files/Namibia_2017_COAR.pdf.pdf [online], prevzaté 20. 11. 2019.

102. UNICEF, „Namibia's Women and Girls: Reaping The Benefits of Gender Equality?". Dostupné na: https://www.unicef.org/namibia/UNICEFNam_SOWC_2007_suppl_final_draft_women_and_girls.pdf [online], prevzaté 15. 11. 2019.
103. United Nations Development Programme, „Gender Inequality Index". Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii [online], prevzaté 18. 10. 2019.
104. United Nations Development Programme, „Global Multideminesional poverty Index 2019: Illuminating Inequalities". Dostupné: http://hdr.undp.org/sites/default/files/mpi_2019_publication.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.
105. United Nations Development Programme, „Human Development Index (HDI)". Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi [online], prevzaté 18. 10. 2019.
106. United Nations Development Programme, „Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update: Congo (Democratic Republic of the)". Dostupné na: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/COD.pdf [online], prevzaté 6. 11. 2019.
107. United Nations Development Programme, „Human Development Reports". Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/2018-update [online], prevzaté 6. 11. 2019.
108. United Nations, „Human Development Statistical Update 2018", s. 6. Dostupné na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf [online], prevzaté 22. 10. 2019.
109. United Nations Development Programme, „The 2019 Global Multidimensional Poverty Index (MPI). Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/2019-MPI [online], prevzaté 18. 10. 2019.
110. United Nations Development Programme, „The Real Wealth of Nations: Path to Human Development" Human Development Report (2010) s. 2. Dostupné na http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_en_complete_reprint.pdf [online], prevzaté 12. 10. 2019.
111. United Nations Information Service, „Ciele udržateľného rozvoja". Dostupné: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/topics/sustainable_development_goals.html [online], prevzaté 8. 8. 2019.

112. United Nations, “Gender Statistics Manual“. Dostupné na: https://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Glossary.ashx [online], prevzaté 12. 9. 2019.
113. United Nations, „Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls“. Dostupné na: https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/page/3/ [online], prevzaté 2. 11. 2019.
114. United Nations, „Millenium Development Goal Indicators“. Dostupné na: https://www.un.org/millenniumgoals/gender.shtml [online], prevzaté 18. 10. 2019.
115. United Nations, „SDG indicators“. Dostupné na: https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/ [online], prevzaté 12. 8. 2019.
116. United Nations, „The Spotlight Initiative“. Dostupné na: https://www.un.org/en/spotlight-initiative/index.shtml [online], prevzaté 2. 11. 2019.
117. Werner, W., *Protection for women in Namibia’s communal land reform act: Is it working?*. John Meinert Printing (Windhoek, 2008). Dostupné na: https://www.lac.org.na/projects/lead/Pdf/womencommlandra.pdf [online], prevzaté 19. 11. 2019.
118. World Economic Forum, „The Global Gender Gap Report 2018“. Dostupné na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf [online], prevzaté 18. 10. 2019.
119. World Health Organisation, „Democratic Republic of the Congo: Improving aid coordination in the health sector“. Dostupné na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186673/WHO_HIS_HGF_CaseStudy_15.4_eng.pdf?sequence=1 [online], prevzaté 19. 11. 2019.

Prílohy

Tabuľka č. 2: Dimenzie a indikátory Indexu ľudského rozvoja Organizácie spojených národov

Dimenzia chudoby ↓	Dlhý a zdravý život	Vzdelanie	Životná úroveň
Indikátor ↓	Predpokladaná dĺžka dožitia pri narodení	Predpokladaný počet rokov školskej dochádzky / Skutočný počet rokov Školskej dochádzky	Hrubý národný dôchodok na obyvateľa (PPP)
Index ↓	Index predpokladanej dĺžky dožitia	Index vzdelania	Index hrubého národného dôchodku
Index ľudského rozvoja			

Zdroj: United Nations Development Programme, „Human Development Index (HDI)“. Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi [online], prevzaté 18. 10. 2019.

Tabuľka č. 3: Dimenzie a indikátory Multidimenzionálneho indexu chudoby Organizácie spojených národov

Dimenzia chudoby	**Indikátor**	**Nedostatočný ak osoba žije v domácnosti, kde:**	**Váha**
Zdravie	Výživa	Dospelý nad 70 rokov alebo dieťa je podvyživené.	1/6
	Detská úmrtnosť	V rodine zomrelo dieťa v období päť a menej rokov pred prieskumom.	1/6
Vzdelanie	Počet rokov v škole	Žiadny 10 a viac-ročný člen domácnosti nedosiahol šesť rokov formálneho vzdelania.	1/6
	Školská dochádzka	Žiadne dieťa do veku, kedy by dosiahlo ôsmu triedu, nechodí do školy.	1/6
Životný štandard	Palivo na varenie	Domácnosť varí za použitia hnoja, dreva, dreveného uhlia alebo uhlia.	1/18
	Hygiena	Hygienické zariadenie domácnosti nie je vylepšené podľa štandardov „SDG“, prípadne je zlepšené, ale zdieľané s inými domácnosťami	1/18
	Pitná voda	Domácnosť nemá prístup k pitnej vode (podľa štandardov „SDG“, alebo je pitná voda vzdialená viac ako 30 minút chôdze (tam i naspäť).	1/18
	Elektrina	Domácnosť nemá elektrinu.	1/18
	Bývanie	Stavebné materiály použité na aspoň jednej streche, stenách a podlahe sú nevhodné; podlaha je z prírodných materiálov a/alebo strecha a/alebo steny sú z prírodných alebo nedostatočných materiálov.	1/18
	Zdroje	Domácnosť nevlastní viac než jeden z týchto zdrojov: rádio, televízia, počítač, voz na zvieratá, bicykel, motorka alebo chladnička a nevlastní osobné auto alebo dodávku.	1/18

Zdroj: United Nations Development Programme, „The 2019 Global Multidimensional Poverty Index (MPI). Dostupné na: http://hdr.undp.org/en/2019-MPI [online], prevzaté 18. 10. 2019.

Príloha č. 1: Podrobný prehľad indikátorov pozorovaných v rámci cieľa č. 5 Cieľov udržateľného rozvoja Organizácie spojených národov

5.1 Odstrániť všetky formy diskriminácie voči ženám a dievčatám na celom svete

- 5.1.1 Prítomnosť / absencia právneho rámca na podporu, vymáhanie a sledovanie rovnosti a nediskriminácie na základe pohlavia (percento dosiahnutia 0-100)
    - Oblasť 1 – legálny rámec a verejný život
    - Oblasť 2 – násilie na ženách
    - Oblasť 3 – zamestnanosť a ekonomické príležitosti
    - Oblasť 4 – manželstvo a rodina

5.2 Odstrániť všetky formy násilia voči ženám a dievčatám vo verejnej i súkromnej sfére, vrátane nezákonného obchodovania a sexuálneho a iného vykorisťovania

- Podiel žien a dievčat vo veku 15 a viac rokov, ktoré boli vo vzťahu obeťou fyzického, sexuálneho, či psychologického násilia súčasným, či bývalým partnerom v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch, podľa veku (v %)

5.3 Odstrániť všetky násilné a ubližujúce zvyky, ako detské a nútené sobáše a ženská obriezka

- 5.3.1 Podiel žien vo veku 20-24 rokov, ktoré boli v manželstve, či zväzku pred dovŕšením veku 15 rokov“
- 5.3.2 Podiel dievčat a žien vo veku 15-49 rokov, ktoré podstúpili ženskú obriezku, podľa veku

5.4 Uvedomiť si a ohodnotiť neplatené práce v domácnosti a pri starostlivosti o rodinu skrz poskytovanie verejných služieb, infraštruktúry a sociálne programy a podporu zdieľanej zodpovednosti v domácnosti a v rodine na národnej úrovni

- 5.4.1 Podiel času stráveného neplatenými domácimi prácami a starostlivosťou, podľa pohlavia, veku a lokality
    - Podiel času stráveného neplatenou starostlivosťou, podľa pohlavia, veku a lokality
    - Podiel času stráveného neplatenými domácimi prácami a starostlivosťou, podľa pohlavia, veku a lokality

- Podiel času stráveného neplatenými domácimi prácami, podľa pohlavia, veku a lokality

5.5 Zaistiť ženám plné a efektívne zapojenie a rovnaké možnosti na vedúcich pozíciách a všetkých úrovniach rozhodovacích procesov v politickej, ekonomickej a verejnej sfére

- 5.5.1 Podiel žien v národnom parlamente a lokálnej vláde
  - Počet miest obsadených ženami v národnom parlamente (počet)
  - Počet miest v národnom parlamente (počet)
  - Podiel miest obsadených ženami v lokálnej vláde (%)
  - Podiel miest obsadených ženami v národnom parlamente (% z celkového množstva miest)
- 5.5.2 Podiel žien na manažérskych pozíciách
  - Podiel žien na manažérskych pozíciách
  - Podiel žien na pozíciách stredného a vysokého manažmentu

5.6 Zaistiť všeobecný prístup k zdravotnej starostlivosti a prijať príslušné zákony týkajúce sa reprodukcie v súlade s Akčným programom medzinárodnej konferencie o populácii a rozvoji a Pekinskej akčnej platforme a nim príslušných konferencií

- 5.6.1 Podiel žien vo veku 15-49 rokov, ktoré na sami a informovane rozhodujú o svojich sexuálnych vzťahoch, využívaní antikoncepcie a reprodukčnej zdravotnej starostlivosti
  - Podiel žien vo veku 15-49 rokov, ktoré na sami a informovane rozhodujú o svojich sexuálnych vzťahoch
  - Podiel žien vo veku 15-49 rokov, ktoré na sami a informovane rozhodujú o svojich využívaní antikoncepcie
  - Podiel žien vo veku 15-49 rokov, ktoré na sami a informovane rozhodujú reprodukčnej zdravotnej starostlivosti
  - Podiel žien vo veku 15-49 rokov, ktoré na sami a informovane rozhodujú o svojich sexuálnych vzťahoch, využívaní antikoncepcie a reprodukčnej zdravotnej starostlivosti

5.A Prijať reformy na zaistenie práv na rovnaký prístup k zdrojom pre ženy, ako i k vlastníctvu a zaobstarávaniu pôdy a iných foriem vlastníctva, k finančným službám, dedičstvu a prírodným zdrojom v súlade s národnými zákonmi

5.B Podporiť používanie technológií, najmä informačných a komunikačných, na podporu women empowerment

- 5.B.1 Podiel osôb vlastniacich mobilný telefón, podľa pohlavia

5.C Prijať a posilniť politiky a vymáhateľné zákony na podporu rodovej rovnosti a posilnenie postavenia žien a dievčat na všetkých úrovniach.

- 5.C.1 Podiel krajín so systémami umožňujúcimi sledovanie a alokáciu verejných zdrojov podporujúcich rodovú rovnosť a posilňovanie postavenia žien

Zdroj: United Nations, „Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls“. Dostupné na: https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/page/3/ [online], prevzaté 2. 11. 2019.